

IRAN
Novo
RAST – L. VIII,
ŠT. 3–4 (49–50)
JUNIJ 1997

ISSN 0353-6750

R A S T

REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

DOM

82

RAS

Droga/1992

VSEBINA

str.

RAST št. 3-4 (49-50)

UVODNIK	Ujeti vredno in novo na straneh Rasti	163	Nataša PETROV
I LITERATURA			
Poezija	Rokopis sanj	166	Ivan GREGORČIČ
	Krila		
	Mrtvo morje	167	
	Čistina		
	Prgišče	168	Sonja VOTOLEN
	Tanka	169	Primož REPAR
	V meni	170	Urška HENIGMAN
	Valoviš		
	Bojim se		
	Ni pomoči		
	Španske stopnice	171	Sonja ZIDARIČ
Proza	Imeli si luno v očeh	172	Sonja VOTOLEN
	Dež gre	174	Irma Marija OŽBALT
	1991 (odlomek iz romana)	178	Damijan ŠINIGOJ
II KULTURA			
	Alojz Konec	184	Jožef MATIJEVIČ
	Neznani Jarčevi pismi in pesem	187	Rozina ŠVENT
	Arhivska zapuščina Marjana Kozine	190	Zorka SKRABL
	Dr. Ignacij Knoblehar - Abuna Soliman	194	Martina BOŽIČ
	Beseda o profesorju Karlu Bačerju	200	Marjan BREZOVAR
III NAŠ GOST			
	Ne kamni, ljudje tvorijo mesto (pogovor s prof. Vladimirjem Bracem Mušičem)	208	Milan MARKELJ Marjan RAVBAR
IV DRUŽBENA VPRAŠANJA			
	Zavodsko varstvo starejših in odraslih duševno prizadetih v občini Novo mesto	224	Ana BEVC
V RASTOČA KNJIGA			
	Diamantna družba za zdravo in ekološko čisto Novo mesto	238	Peter NOVAK
VI ODMEVI IN			
	Ukročeno in neukročeno življenje	252	France REŽUN
	Sledovi stopinj iz temotne preteklosti	254	Marija MERCINA
	Za polnokrvnost likovnega življenja	256	Tone GOŠNIK
	Prireditveni utrip na študijskem oddelku		Jadranka MATIČ-
	Knjižnice Mirana Jarca	257	ZUPANČIČ
	Novosti Dolenjske založbe	263	Franci ŠALI

VII GRADIVO ZA DOLENJSKI
BIOGRAFSKI LEKSIKON

268

Karel BAČER

VIII KRONIKA

Februar - marec
Sodelavci te številke

276

Peter ŠTEFANČIČ

286

UJETI VREDNO IN NOVO NA STRANEH RASTI

Izid letošnje junijske, poletne ali druge dvojne številke Rasti je za uredništvo tudi skromen jubilej, saj smo od začetka njenega izhajanja v letu 1991 prišli do petdesete številke. Pričujoča izdaja bi lahko bila obsežnejša in bogatejša, a smo jo morali kar dvakrat krčiti, da smo se uskladili z možnostmi oziroma z nujnimi omejitvami obsega.

Ce se prav spominjam, je bilo na začetku tretjega letnika naše publikacije, ko je pesnik, prevajalec in izkušeni urednik Severin Šali, nam vsem dragoceni človek in mentor, dejal, da je pot do dobre revije nalahka in dolga, da bo treba še marsikaj postoriti, da bo Rast zares dobra. Te iskrene, dobronamerne in prijateljsko kritične misli so se vame globoko zapisale in ostale žive kot vodilo in opora od številke do številke. Celotno uredništvo je vedno težilo k temu, da bi reviji kar najmanj manjkalo. Kakovost prispevkov, odprtost do ustvarjalnosti avtorjev in do območja, ki ga prvenstveno pokrivamo, lep jezik in likovna podoba so bili pri našem delu ves čas v ospredju, prav tako pri samoocenjevanju in kritičnem pretresu števil po izidu. Če povzamem večkrat izrečene misli kolegov iz uredništva, "naj cveti tisoč cvetov" in "naj se razvijajo in rastejo novi poganjki".

Če je pot do dobre revije nalahka in dolga, je do odlične nikoli zaključena spirala, saj se v času njenega izhajanja porajajo vedno nova vprašanja, izzivi in problemi, drugačni pogledi in vrednotenja in novi avtorji. Ambicija Rasti je ujeti dobro, novo in vredno, ki se na območju širše Dolenjske in Posavja dogaja, nastaja ali je zanj pomembno. To bo seveda mogoče, če bo njena vsebina odsevala in izžarevala ustvarjalnost, če jo bodo avtorji čutili kot občutljivo za raznovrstne umetniške, miselne, kritične in druge intelektualne dosežke in spoznanja, kot prostor, kjer se lahko izražajo in imajo interes in potrebo, da v njej sodelujejo. Če bomo imeli dobre in dejavne sodelavce, bomo imeli tudi zveste naročnike in zadovoljne bralce.

Pri končni podobi te številke smo se srečali z neljubim dejstvom, da smo kar nekaj že odbranih prispevkov morali preložiti za prihodnjo. Za avtorje in uredništvo ni prijetno, če prej mine pol leta ali več, preden odbrano besedilo pride v branje. Uspeli pa smo, da nista okrnjena vsebinski koncept in likovna podoba. Na 128 straneh v devetih razdelkih sodeluje 26 avtorjev in avtoric, pri čemer sem kot avtorja upoštevala tudi našega gosta-intervjuvanca prof. Vladimira Braca Mušiča in likovnika Alojza Konca, katerega umetniške reprodukcije tvorijo estetsko podobo te Rasti in sem jih štela za poseben razdelek, razporejen po celotni reviji.

Veseli nas, da smo za delo v uredništvu pridobili Marinko Dražumerič, po izobrazbi umetnostno zgodovinarico in etnologinjo, in Alenko Cizel, po izobrazbi sociologinjo in podiplomsko študentko socialne ekologije in prostorske sociologije. Verjamemo, da bosta s svojim znanjem in delavnostjo reviji lahko veliko prispevali. Predlagali ju bomo v potrditev izdajateljici in se tako uskladili z odlokom o izdajanju.

Kres je tu in leto se bo prevesilo v svojo drugo polovico. Za šolarje in študente so pred vrati počitnice, pred nami sta meseca dopustov. Privoščili si bomo lahko več branja dobrih knjig in revij. Želimo, da bi bila med njimi tudi Rast. Uredništvo se bo potrudilo, da bo jesenska dvojna številka izšla pravočasno. Hkrati pa nas čaka še zahtevno delo. Pripraviti moramo celovit program prehoda na dvomesečno izhajanje v letu 1998. Domisliti in doreči bo treba vsebinsko, kadrovsko, organizacijsko, tehnično in denarno stran. Od sodelavcev in bralcev bomo veseli pobud, predlogov in kritičnih mnenj, da bo revija čimbolj prostor, kjer se avtorji in bralci srečujejo.

*Nataša Petrov,
namestnica odgovornega urednika*

Alojz Konec: REALNA KONKRETNOST II, olje na platnu, 135 x 100 cm, 1992

RAST – L. VIII.
ŠT. 3 – 4 (49 – 50)
JUNIJ 1997

I

REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

LITERATURA

Ivan Gregorčič **ROKOPIS SANJ**

*Skozi neprehodno grmičevje
in ščavje
penikne
odsvit luči
s kril neke daljne neznane ptice.
Zarosi zlati prah
na beli sneg.
Vzbrstijo slike.
Gomazijo brez okvira, brez oblike.
Šumi čas,
dihajo vsemirja.
Na pladnju svet,
zgoščen v piki,
a brezbrežen,
kristalno jasen,
poln teže,
a breztežen.
V ozadju iz temine
glas,
tih, komaj slišen,
nežen in do bolečine bežen.*

*Ko se odpro veke,
skozi okno sije
nemo oko jasnega neba.
Na njem se razblinja
bela meglica oblaka.*

*In veš,
da te išče pesem.*

Na vekov veke.

A ne čaka.

KRILA

*Včasih,
zelo redko
in vse redkeje,
čutiš,
še čutiš,
kako ti poganjajo krila
(kot bi te pojila,
kot bi te dočila
dobra
zlata
vila).*

*In potem
čutiš,
spet čutiš,
da so odletela,
da so spet odletela
le
krila.*

*V zraku
ostane
kot dih,
ki boža
nežno
kot fina svila.*

*Da se ježi
in se razcveta
koža.*

In si roža.

MRTVO MORJE

*Obilje kože
in rok,*

*nevidnih nitk
in zank,*

*šivov
in šivank,*

mavričnih prelivov,

*roč
in nožev,*

*slapov
in rokavov,*

*gričev
in planjav,*

*grč
in divjih daljav.*

*In eno samo
mravljinčasto obzorje.*

*Za njim
mrtvo morje.*

ČISTINA

*Na pragu,
v okviru vrat,
munchovska podoba
ženske.
Bela, obrobljena črno.
Pred njo
valovi
zrelo žitno polje,
čeprav nikjer ni
nobenega vetra.*

*Nikjer nobenega oblaka,
nikjer nobene sence,
kamor bi se odložil,
kjer bi se odpočil.*

*Diham.
Diham najčistejši zrak,
diham čas.*

Sonja Votolen **PRGIŠČE**

Sem ženska puščave

*Ti si sipina
Vsa tisočletja enaka
ti si veter
ki se vrača v puščavo
sleherno lunino vstajenje*

*Hočem da me veter
premika in hočem
da si včasih beduin*

*Ko se puščava obarva
oranžno
s prvim mrakom*

*Izropal si vse moje vrtove
Marjetic ni niti za
ljubi ne ljubi*

*Ko sva se prvič igrala
ljubi ne ljubi
jih je bila polna košara
Pa še za vrč
Ob najinih zgoščenih nogah*

*Nikoli ne bom zate molila
Prevečkrat sem te videla mimo
angelov zreti*

*Se jim v perutničke hahljati
Ko je mene moj kerub svaril*

*pred tabo ki zate ne bom
nikoli molila*

Primož Repar TANKA

Mihaeli

*Ognjeno jutro,
mehka so tvoja pota.
Onstran dobrine*

*peščena globel - tvoji
nebeško modri ptici*

*Bledica noči,
kam hodi tvoja želja -
daruj se duša!*

*Tesno mi je pri duši,
moja nora ljubezen*

*Naj sam razpadem,
pestovala si srce,
ki je reklo: ne!*

*Na grmadi svetovja
sad krvi, prelit z ognjem.*

*Ugasnjena podoba
Rafael išče tebe -
na dnu jezera*

*se svetlikajo sanje,
ki sva jih preživela.*

*Brani cvetovi
ljubica, ne pohodi -
mesečina rdi*

*čista stopinja noge,
moja kretnja te spremlja*

*Ne reci preveč,
pote nikdar ne bova
tam v brezvetrju -*

*strašilo niti veter
ne bo ustrašil - skupaj sva.*

*Vsak blazni obet
v brezupu molka slovesnost
črno oko morja*

*konkretno določena
zelena posamičnost*

*Kjubujem vsemu,
na dnu se me dotakne
dom tvoje prošnje,*

*iz nič se zablesti
pretkana bleda prošnja*

*Oči govorijo:
pridi k meni - lepo je.
A kaj; prst zažuga,*

*groza dviguje krila,
nebogljena je zora.*

Urška Henigman **V MENI**

*V meni se budi zver pričakovanja,
čakam na peronih vrvenja.*

*A zbledim,
ko te pogledam?*

VALOVIŠ

*Lasje
roke na kolenih
noge na rečnih valovih
valovim
valoviš
pred mano
smeh
zarja jesenska
v toplih neдрjih neba
veš
mislím
mislím
na nebesna obzorja
oblake
noč trohni
v mojem krilu
noč mi veje
skozi očesna zrkla v dušo
lasje
valoviš
med tabo in mano pesem
nemír
utrip
ljubezen???*

BOJIM SE

*Bojim se,
da ne premaknem ogledala,
v katerem gleda iz mene
tvoj spačeni obraz.*

*Tvoj greh je
moje rojstvo
v hiši iz krvi in
drobovja.*

NI POMOČI

*Na gori omame
v greh strmí,
stoji ves dan...
Na polju kosec kosi,
čriček v krvi...
Prosi, naj ne izgine spomin...*

*Z dlanjo si sežem čez potno čelo in
obležim
med vrelini morami,
ti prihajaš v curkih noči
šele zdaj, šele zdaj...*

A ni pomoči!

Sonja Zidarič ŠPANSKE STOPNICE

*Moji trije moški so moja zadnja večerja v Rimu.
Aron,
školjke v vinu,
ki z enigmatično svetlobo božajo stene svetišča.
Abel,
kruh iz Ischie,
z vonjem jabolk in grozdja,
ki ga prepojenega s slino izpijem.
Adam,
nabrekle jagode iz Rajskega vrta,
grenak kot Fontana di Trevi.
Uničujem jih do popolnosti.
Zanje sem relief na Trajanovem stebri,
krhek,
nadevan s plodnimi sokovi
in prelit z nevihto ebenovine.
Zanje sem Noetova barka,
meč v nožnici boga Odina.
Pijemo se kot leden nektar,
ki se v morilskih nočeh
vali prek skal v požrešno Etno
in se sunkovito izlije v tiho beneško laguno.
Moji trije moški so moje večno mesto
in jaz sem njihov Goethe na italijanskem potovanju.*

(Odlomki iz daljše proze)

Kadar je odhajal, me je za nekaj trenutkov nepremično gledal v oči. Njegove temne so še potemnele. V mojih se je nekaj mokri-
lo. Hotela sem vsaj hinavski, ponarejen nasmešek. On je ostal
resnega lica. Je nadolgo vzdihnil. Prav iz svoje notranjosti. Me je
prijel za prste. Počasi sva šla preko kuhinje. Po hodniku. V veran-
do. Tu so bili njegovi čevlji. Plašč. Me je postavil predse. Tiho
vame zrl. Čelo je dobilo gubice. Počasi me je povlekel na prsi.
Kot da mora biti prihajanje na njegove prsi občuteno. Preden se
naslonim nanj. Se je z usti dotaknil moje glave. Obul en čevelj.
Me pogledal. Pa drugi čevelj. Vtaknil nogo vanj. Molče sem bila
naslonjena na podboj vrat. Me je objel preko ramen. Se je spre-
menil v en sam vzdih. Morala bi bila nekaj reči. Pa ni šlo. Tudi
zato ne, ker nisem hotela prositi. Moledovati. Za ostati. Za ne še
iti. Za biti še malo. Zeblo me je. Od groze. Ker bo zdaj zdaj
prijel še za plašč. Pa za kljuko. In bom skozi steklo videla le še
njegovo senco.

Začutila sem dotik. Njegovi prsti so zlezli med moje. Sledila
sem verigi prstov in rok. V kuhinjo. Spet. Okoli okrogle mize.
Vonjal je kuhinjo. Razširil nosnice. Pustil nekaj pogledov na ste-
nah. Da je tako lepo tukaj, je dejal. Domače, je dejal. Znano, je
dejal.

Ovila sva se drug drugemu okoli pasu. Nestrastno. Naslanjajoče,
samo za dotik kože ob kožo. Da je, kot da te oblizne vetrič. In
pripreš oči. In se pustiš zazibati. In slišiš - o bog, zakaj moram iti?
Rada bi zakričala: nič nam ni treba storiti, česar sami nočemo!
Nihče nas ne more prisiliti. Sami svoji smo. Sami napravimo ko-
rake. Takšne ali drugačne. Nihče ne stopi namesto nas. Nihče ne
napravi niti kretnje namesto nas. Le mi. Le mi se odločamo. Odlo-
čimo. Ne sprašuj vesolja, zakaj moraš iti. Ne išči izgovorov za
svoje odločitve drugje. Pri drugih. Kajti tvoje so.

Jaz to vem. Že vem. Saj nekoč tudi nisem. Se nisem tega zaveda-
la. A reči mu ne smem. S tem bi hote vplivala na njegovo odločanje.
Vsak mora imeti svoje lastno. Tudi nočem biti vsiljiva. Moledujoča.
Ne maram ponižnega prosjačenja za naklonjenost. Dobim, koli-
kor mi zmore dati. Kolikor se zaveda dati. Kolikor je ta hip odra-
sel in dozorel izročiti se. Morda njegovo danje ne bo nikoli zak-
lasilo, morda bo vekomaj jaro žito. A vidim, da bi rad bil sončen.

Oprijemaje se sva spet prišla do verande. Za hip me je še skrtil
pod svoj plašč. Z obema dlanema mi je objel lice. Se sklonil k
nosu. In zaprl vrata. Videla sem le še senco. Skozi barvno steklo
vhodnih vrat.

Toliko stvari bi rada doživela s teboj. Drobni. Čudovitih. Tako
krasnih, da zastane dih. Da bi planil po zraku do neba od veselja,
ker SI, ker si na tem svetu, ker si bitje, ki lahko te čudovite majh-
nosti ZAZNA, občuti, vidi, doživi, se jih zaveda, se zahvali stvar-
niku, ker ti je dano biti ŽIV, biti na tem svetu in sprejemati darove
sveta, darove narave.

Šla sem čez travnik. Čez morje rumenih razcvetelih regratov.

Med zeleno zelenje. Krasota, ki bi jo rada doživela s teboj. Te prijela za prste in te opozorila: glej, to je sreča. Dotakni se je. Sedla bi v trave. Bila malo zelena. Malo rumena. Od peloda. Rada bi se potem povaljala s tabo v travi. A sem sama sedla vanjo. S prsti zašla med regrat. Hotela sem poznati dotik moje kože in regratovih cvetov. Moje kože in travnih bilk. Hotela sem poznati stik telesa, ležečega v travi, s travo. Sem se zavaljala. In bila potešena na travni način. Ker sem storila nekaj zase. Ker je tako hotelo moje bitje v meni. Začutila sem stik. To je nekaj mogočnega. Začutiti bivanje narave v sebi. To je globina s tišino. Tišina v globini telesa. Skladnost duha, telesa in narave. Enost. Kot dihanje.

Kako si želim, da bi znal tudi ti to čutiti. Začutiti. Doživeti. Najedla sem se nirvane tudi zate.

Danes bi ti rada poklonila žafranovo jaso. Tebe seveda ni. Ko grem po ozki potki. Na desni komaj živeči potoček. Ostanke preživelih zimskih suhih trav ob vodi. Steza blatna. Še od umrlega snega osvežena. Žmika mi pod nogami. Na levi sveže krtine. Kot rjavi klobuki na sramežljivo ozelenelem travniku. Nato jasa. Ob robu gozda. Nešteto vijoličnih glav. Na kratkih peceljčkih vijolični cveti. Tako sveže delujoči. Čisti. Drobceni, komaj rojeni. A tako hrabro zroči. Le kako so ti krhki prebodli še ne povsem razmehčana tla? Čudež narave. Škoda, da ga ne moreš ujeti. In shraniti v svojih očeh. Da se ti oči odpočijejo, ko so preutrujene. Da se pogled uleže na to vijoličnost.

Sedem na podrto drevo. Sprostim pogled predse. Rada bi bila žafranova čebulica. Takole klila nekaj pomladnih trenutkov. Na tej lepi jasi. Nato pa do naslednje pomladi počivala.

Lepo mi je. Zaradi lepote barv, trav, migetanja vej, zelenila... Notri v gozdu je belo. Od zvončkov. A tja bom zašla drugič. Tudi zate. In ti spet v mislih povedala, kako krasno je BITI.

Bolečina. Tudi to sem jaz. Včasih je ezoterična. Skrivnostna. Ker sem jaz njena izbranka. Včasih je kot vizija. Drugekrati sem jaz njen privid. Kako nenavadno prepletanje. Znova se sprijeti. Ampak zori lahko le ena stran. Jaz. Ji rečem hvala. Kot prijateljem. Dobri knjigi. Lepi glasbi. Jo pozdravim in pobožam. Kot naravo. Je ne zamolčim. Se soočiva. Si pokaževa čustva. Izključiva samopomilovanje. Postane klic življenja k življenju. Čeprav je z mano, ni moja lastnina. Ko prideva do zdrave skladnosti, prideva do kakovosti. Prihaja in bliža se dozorevanje. Kot da prihaja avgustovska noč. Zdaj in tu. Bivanjskosti (utesnjenosti) ne izraža le smeh. Tudi ona. Bolečina. Svetloba, smeh, bolečina... Kaj je dominantno? Želim biti popoln posameznik. Četudi na račun bolečine.

Večer pade zmeraj kot presenečenje. Zasediš se na ležalniku. Prijetno je takole okoli pete ure popoldne. Bereš. Najraje knjige iz starih časov. Starih časov Floride. Zgodbe, ki se ne ukvarjajo s turisti, zgodbe o zemlji zavezanih ljudeh. Da so taki ljudje tudi na Floridi, da tu žive pridelovalci sadja in poljskih pridelkov, ki opazujejo božje nebo in spremembe letnih časov z isto zaskrbljenostjo, kot jih kmetje, ki garajo po dolenskih gričih, tega si človek prej ne predstavlja. Mislim, od daleč, od doma. Tudi ne, če pridriš na ta razkošni polotok v Karibskem morju kot turist v gonji za kratkim oddihom, za soncem in za belimi plažami.

Sediš in se čудиš stvarstvu tiste resnične Floride, ki jo do takih podrobnosti in s tako prizadetostjo slika, denimo, domačinka, pisateljica Margaret Kinnan Rawling v svojih povestih in spominih na vse, kar raste in živi na peščinah, v močvirjih in v sadovnjakih, ki so jih iztrgali z zanikrnim *palmetto* grmičevjem porasli divjini. Te zgodbe so zdaj že zastarele, nekaj takega, kot tiste stare mohorjevke, večernice o stiških tlačanih in svobodnjakih. Okus imajo - te in one - po uležanih hruškah, po preprostem razkošju domačnosti. Takih zgodb ljudje računalniške dobe ne berejo več. Jaz pa jih berem, prav tu, ob bazenu pod rožnatim sončnikom. Z vrtov diši po limonah, ki pravkar dozorevajo. Čez nekaj dni bo božič.

Nenadoma drobnih črk ne razločiš več. Najbrž si bo končno treba omisliti očala za branje. Dvigneš oči, da bi se odpočile. In se začudiš: sonce se je nagnilo daleč za oleandre in tiste košate hraste na koncu vrta. Le tu in tam še štrkne kak žarek skozi trdo, zimzeleno listje. Nebo nad otokom Siesta Key, nekaj kilometrov od obale, je prepasano z oranžnimi, zelenimi in rožnatimi črtami. Tu, pod sončnikom, pa je že mrak, ki se kar vidno gosti v večer. Od nekod se vzame tanek piš. Vsak čas bo tema. Prezgodaj nočoj. Vzdihneš in se ozreš na vse strani neba. Na vzhodu že gori prva zvezda, od severa, nekje od Tampe, pa se širi črnkast oblak.

Večer je tih in mehak. Nizka poslopja *condominiuma* gledajo vanj s kvadrati razsvetljenih oken. Ob tem času so večerne luči še posebej prijazne. Nekateri stanovalci so prižgali vence in *girlande* pisanih žarnic - božični okras. Nekatere obkrožajo okna, druge vise v lokih s stropov balkonov. Nekateri so v dnevni sobah prižgali božična drevesa in odgrnili zavese. Zdaj lučke migljajo in odsevajo v vodi bazena, da je vrt še svetlejši. Če predolgo strmiš v te nemirne plamenčke, se ti pred očmi začno utrinjati rdeči, modri in zeleni kolobarji.

Kaj bi zvečer v tem floridskem, vlažno toplem miru? Vključiš televizor in pritiskaš na gumba, da bi našel kaj lepega. Morda zgodbo o kakih revnih, a veselih črncih in Mehikancih, ki so prišli na sezonsko delo v oranžnih nasadih. Zgodbo o sožitju ljudi različnih ras, rodovnikov in izkušenj, na farmah, ki so kot oaze med temi močvirji. Kaj lepega. Čemu sicer vse te barve, ki se prelivajo od bahatih hibiskusov in žareče škrlatnih *bougainvillej*, od smaragdnega blišča sadovnjakov do modrine neba in morja? Vse to razkošje, za katerega ljudem še mar ni. Od zore do mraka čepijo ob televiziji, nekateri sprejemnikov še ponoči ne izključijo. Težko bi kdo povedal, kakšno drevje mu raste okoli hiše, kaj šele da bi

ga zanimale farme in nasadi!

Pritiskaš na gumb: bedaste polurne komedije, ki se vse dogajajo po kičastih stanovanjih, po uradih s sto telefoni, tu in tam - za perversen užitek in napetost - v s krvjo prepojenih operacijskih dvoranah bolnišnic. Narave kot da ni več. Še za kuliso ne. Razen če je narava mestni asfalt, po katerem se podijo v divjih avtomobilskih dirkah ravbarji in žandarji. Divja jaga po cestah, preko divjih, umazanih predmestij, zavore škripajo, cvilijo, sirene tulijo. Včasih se vse skupaj prenese v kako ponarejeno mestece divjega zahoda. Divja jaga se potem podi po prašnih cestah med pokanjem pištol, da se kulise hišnih pročelij vidno stresajo.

Pritiskaš in pritiskaš. Včasih ujameš kak kanal, ki predvaja stare črno-bele filme. Padeš na sredo Tretjega človeka. Le s čim nas je nekoč, že pred pol stoletja, tako pretresel? Slab zvok, primitivna režija, igralci se pretvarjajo. Počasi se ti zapirajo oči. Ni čudno, če ljudje ne utegnejo izklopiti televizorje, preden zaspijo.

Nekaj je drugače. Čudni, mehki zvoki, glasovi, šumi. To ne gre s Tretjim človekom, na ekranu plezajo policaji in preganjana žrtev preko ruševin nekega porušenega velemesta. Dunaja? To pa je, kot da bi se okenskih stekel dotikali nevidni prsti. Prsti. Vse bolj nasilno trkajo. Kdo je?

Dežuje! Oh, kako dežuje! Ta subtropski dež, ki pride nenadoma, pride nestrpno, nasilno. Kot da bi se grmi, zelenice, hiše in drevje zavili v prozorne rjuhe. Voda pada nevzdržno, v slapu. Okrogli kamenčki med okrasnimi gredami tik ob pokritem hodniku se bleščijo izpod jezera vode. V hipu je vse preplavilo. Baze-na, ki je komaj kakih dvajset korakov od vhoda v stanovanje, ne vidiš nikjer. Le prozorne, navpične rjuhe izpod neba.

Odpreš vrata. Vdihavaš vodo, tudi zrak je voda. Od obale zadiši po morju, od bližnjih vrtov po nenadoma nasičenih travah. Dežuje! Mogočno, kraljevsko dežuje! Človek bi zavriskal! Skozi kristalno vodno zaveso se za hip prikaže rožnati sončnik ob bazenu. Trepetajoča, brezbarvna revščina.

Jutri zjutraj bodo grmi *crotone* zableščali v razkošni mavrici, njihovi debeli rdeče-rumeno-zeleni listi se bodo sončili z novo prebujeno radostjo, se širili in otresali roso.

Sončnik pa si bo le počasi opomogel, težak, cunjast.

Takih nasilnih nalivov dolenski kmetiči nekoč niso marali, pa če so še tako sključeno in ponižno hodili za procesijami in prosili za dež v sušnem poletju.

“Nič ni s takim dežjem, vse zdere in se zgubi kar povrhu,” so rekli, “pohlevnega dežja je treba, vsaj eno noč, celo noč...” Podnevi je bilo treba delati in v vročini se je mimogrede skuhalo kaka nevihta.

A so prišli nalivi, o, so prišli, navadno prav sredi belega dneva. včasih so prinesli tudi točo, hudo točo, ki je vse uničila, vse, od koruze in pšenice do orehov in sadja. A doma, v naši hiši, je bilo med nalivom prijetno, varno, toplo. Silvo, ki je mimogrede našel primero, je rekel: “Lej, se gremo spet tramvaj!”

Stara mama je stala v tramvaju spredaj, bila je sprevodnica. Pokončna ženica, lepe postave še pri osemdesetih letih, čeprav je imela desno nogo trdo, hromo od kapi. Stala je pri oknu, ki je gledalo po klancu preko Štravsove gostilne proti križišču ob kapelici in še naprej proti trgu.

“Jej, jej, gre, gre.”

Govorila ni dosti; že od kapi so se ji besede nerade urejale v smiselna zaporedja, čeprav ji je razum ostal bister ko rosa. Čudno, če pa je molila rožni venec ali z visokim sopranom pela stare cerkvene pesmi, se ji ni nikoli nič zapletlo.

S strahom je gledala, če se bodo curki dežja spremenili in spremešali s točo. Ponavadi se niso.

Za staro mamó so ostali potniki: teta, Silvo in jaz. Majhen tramvaj. Vsi smo silili proti oknu k stari mami. Kajti dvoje drugih okenc, tisti, ki sta gledali na Kadunčev vrt, je bilo popolnoma zaraslih z vinsko trto in skoznji nisi videl kaj drugega kot zeleno svetlobo.

Od časa do časa je pridrvela v hišo Ana, tetina pomočnica. "Sem nastregla še en škafo pa eno vedro!"

Izpod kapa je kovinasto pelo v posodo, ki jo je pravkar zamenjala. Pri hiši ni bilo tekoče vode, še kapnice ne. Vodo je Ana nosila v škafo na glavi, včasih iz Štravsove, včasih iz Kmetove kapnice, največkrat pa iz Biča, studenca globoko doli pod strmim Klekom. Voda je bila dar božji v teh suhokranjskih predelih. Čeprav je sredi trga, globoko doli pod strmimi bregovi in odsekanimi skalami pod gradom, tekla mogočna, zelena Krka. A Krke niso pili. Tudi za kuhanje je niso radi uporabljali, razen le v najhujši suši. Takrat so jo ljudje razvažali v okoliške vasi v dolgih sodih, pritrjenih na težke, škripajoče vozove. Je pa Ana hodila na Krko prat. Težki škafo mokrih rjuh po bregu navzdol, pa še težji nazaj v strmino. Anino perilo je bilo njen ponos, vedno belo ko sneg.

"Čabra v drvarnici je že skoraj polna!" je poročala Ana. Oči so se ji svetile od sreče pod nazaj zavezano rdečo ruto. Kaj zato, če je bila že vsa premočena od skakanja pod kap in v drvarnico! Kolikor škafov vode bo v čeburu, toliko manjkrat bo treba po vodo na Bič. Še k Štravsovim ne.

"Ne bo," izjavi sprevodnica tramvaja. Stara mama hoče reči, da dež pojenjuje in da ne bo toče.

"Sveti križ božji!" olajšano vzdihne teta. V rokah ima še zmeraj staro zajemalko z dogorevajočimi listi suhe, na cvetno nedeljo blagoslovljene oljke, ki jo je prižgala v začetku nevihte s prošnjo za milost pohlevnega dežka.

"Ven grem!" zamomlja Silvo med vrati. Nič ne čaka, če ga bosta stara mama ali teta poklicali nazaj.

"Kam pa, po kaj? Ne vidiš, da še zmeraj pada?"

Tetine besede se odbijajo že od zaprtih vrat.

Pod kapom Silvo zagrabi Anin škafo za eno uho, Ana pa poprime za drugo. Vmes se režita in se tu in tam obrizgneta s toplo deževnico. Ana izprazni škafo spet v čeber, veliki čeber, ki menda nima dna. Silvo pa se prikaže iz drvarnice z žakljem na glavi. Debelo, jutasto vrečo za krompir si je zložil v koničasto kapuco. S seboj ima motiko. Še zmeraj dežuje, on pa že vneto koplje ozke jarke od kapa drvarnice, kjer ni žlebov, preko peščenega dvorišča na cesto. Jarkci so kot studenčki. Na dnu se nabirajo sivi drobci peska, voda pa brblja po strugicah vsa toplá in čista, dokler se ne izgubi v s travo zaraslem jarku ob cesti.

Ana in Silvo sta vsa rdeča. Premočena, razburjena od dela. V hiši se je razšel tramvaj. Za Plešivico izginjajo poslednji pobliski. Iz Kadunčevega vrta diši po umitih jabolkih in po opranem bezgu.

Irma Marija Ožbalt
DEŽ GRE

Silvovi studenčki so se že zdavnaj spodsuli. Žlebovi okoli nove hišne strehe so speljani v kapnico tik za hišo. Le bolj za spomin. V trgu je zdaj vodovod. Tramvaja ni več. Vsi so pomrli, tudi Silvo že kdaj!

Samevaš na razkošni Floridi. Stojiš ob oknu, velikem oknu, ki se odpira na teraso. Stojiš, osameli sprevodnik, in strmiš v rjuhe toplega, nasilnega floridskega dežja.

Večer je, tropsko razkošen večer.
Dež gre.

Alojz Konec: TIHOŽITJE Z GRANATNIMI JABOLKI, olje na platnu, 70 x 50 cm, sign. l. zg., 1995

(Odlomek iz še neobjavljenega romana)

Kar so ga postavili na visok položaj v nastajajoči slovenski vojski, ki jo je nadvse učinkovito pomagal spreminjati iz nekdanjega priveska vsemogoči, okosteneli jugoslovanski armadi v moderno, majhno vojsko, je izkoristil skoraj vsak trenutek, da se je vrnil k družini v Novo mesto. Jezno si je pomencal od zaspanosti rdeče oči, ki so ga neznosno peklo, in potem od bolečine skoraj zavpil; ponovno je nasproti vozeči idiot pozabil zasenčiti dolge luči...

Krepko se je oklenil volana in kljub temu, da skoraj nikoli ni preklinjal, spustil nekaj krepkih. Pred referendumom o osamosvojitvi je bentil, ker so se vsi centri moči in odločanja nahajali v Beogradu, zdaj, bližajoč se samostojni državi, prvič v zgodovini Slovencev, pa so se centri selili v Ljubljano. Centri slovenske moči, seveda! Spet je nemo zaklel. Novo mesto, Dolenjska, kjer se je rodil in preživel večino aktivnega življenja, je v proračun prispevala skoraj dve tretjini vseh sredstev, vračalo pa se ni nič, skoraj nič! Če si hotel uspeti, si moral v Ljubljano! Sam je to zamisel v preteklosti že nekajkrat s prezirom zavrgel, saj se kot 'lokalpatriot' ni želel izneveriti rojakom in se je zavestno zadovoljeval s položaji, ki bi se jih v prestolnici zagotovo otepal, a ker so se zadeve odvijale v že nekaj časa predvideno smer, je moral kot zaveden Slovenec zatreti lokalna čustva in se podrediti višjemu cilju - državi Sloveniji!

Nekako trpko se je posmehnil zadnji misli. Še pred dvema letoma bi se ob čem takem zagotovo zdrznil, kajti pravkar je razmišljal o nečem, o čemer je bilo tedaj prepovedano celo misliti.

Dogodki so se odvijali z neznosno hitrostjo, sledili so drug drugemu kot nevihtni oblaki in še preden se je dobro zavedel, je bil že do vratu v zgodovini. Ali v dreku, kakor se vzame, se je posmehnil sam sebi in ne da bi umaknil pogleda s cestišča, z desno roko pomaknil ročico za gretje v rdeče polje. Bila je pozna jesen, večeri oziroma zgodnja jutra so bila mrzla...

Ko je prišel ukaz o razorožitvi Teritorialne obrambe Slovenije, se je intuitivno odločil, da ga ne bo ubogal; ni pa se kot bebec izpostavil z glasno zavrnitvijo ukaza, kot so to napravili nekateri poveljniki, seveda tedaj, ko so orožje že oddali, temveč navidezno izpolnil ukaz, orožje pa preselil na le njemu znano lokacijo. Seveda si je moral poiskati sodelavce in v nočeh brez spanca, ko je razmišljal, komu zaupati in komu ne, se je končno izkazal kot odličen poznavalec človeške nravi, saj je dolga leta delal v prosveti - izbral je ljudi, ki so že delovali v narodni zaščiti, pollegalni organizaciji, in ti so do vratu v domeni štabov potegnili tudi njega. Ali v zgodovino ali v drek... Čas bo pokazal!

Prestavili so ga v Ljubljano, na ministrstvo, kjer so vse dneve organizirali, reorganizirali, oboroževali in sestankovali, da je imel večkrat željo poslati vse skupaj k vragu, a je kljub temu, da je bil fizično povsem izčrpan, vseeno od nekod potegnil zadnje atome moči in vzdržal. Zagovarjal je tezo številčno majhnih, vendar dobro oboroženih, izurjenih in mobilnih enot, ki bi v vojski prevladovale vsaj štiri proti ena, a se je na koncu pod pritiskom realnega stanja podredil volji večine. Vztrajal je le pri načinu poveljevanja in prevzemu odgovornosti, saj je predobro poznal zbirokratizirano jugoslovansko armado, kjer so poveljevali generali brez kakršnekoli zveze z realnim svetom, in njegov predlog so sprejeli. Operativno bodo v novi vojski odločali poveljniki na terenu, ki najboljše poznajo situacijo, za kar bodo tudi prevzeli odgovornost, strateški načrti pa os-

tajajo.

Prerekali so se skoraj do dveh zjutraj, in ko so njegov predlog končno sprejeli, je bil tako zelo ponosen na majhno zmago, da se je odločil odpeljati domov. Odsvetovali so mu vožnjo, saj so imeli že zgodaj dopoldne sestanek s predsednikom vlade, a jih že zaradi trme ni ubogal; želel si je videti družino, soprogi zaupati današnji uspeh, pojesti zajtrk skupaj z ljubljenci, preden odidejo v šolo ali službo, se morda po dolgem času ljubiti s soprogo... Ne, je odmahnil z glavo, ker si ni maral lagati - živel je v nenehnem stresu in nenehnem strahu, tako da lahko seks kar črta. Saj ga ni bilo tako zelo strah, menda se posledic, ki bi nastopile, če bi projekt zavozili, niti ni zavedal, čeprav je v šali večkrat rekel kateremu od sorodnikov, ki ga je moril z željo po informacijah iz prve roke, da mu jih sicer lahko posreduje, a ga bo potem moral ubiti... Ne, stvar je bila resna, smrtno resna. Ravno zato se je tako pogosto, ne glede na uro ali utrujenost, vračal domov. Če propadejo, propade njegova družina. Njegova družina, nič kriva in neposredno nevpletena, stoji in pade z njim! Zatorej morajo vedeti, kaj se dogaja, če bodo nosili posledice njegovega neuspeha...

Spet je zaklel in čelo se mu je v hipu zmračilo; ni maral kletvic, še manj pa neslovenskih popevk, ki so se zadnje mesece širile prek radijskih valov kot kuga v srednjem veku; vsem je bilo skupno le do beba-vosti enostavno besedilo... Potisnil je kaseto v radijski aparat in se ponovno predal mislim, ko je nenadoma začutil, da se ga loteva spanec. Poigral se je z mislijo, da bi odprl okno, le za prst, potem pa si je ob misli na boleč, prehlajen vrat - ni bil več najmlajši - premislil. Izključil je gretje in si, ko je pripeljal na dvopasovnico, s palcem in kazalcem močno pritisnil očesi globoko v očesni duplji, da ga je zbolelo in se mu je v možganih zabliskalo. Odleglo mu je. Žarometi nasproti vozečih avtomobilov ga niso več motili, kajti vozna pasova sta se ločila. Globoko je zazelhal in pogledal na z rdečo svetlobo osvetljen merilec hitrosti: 180 kilometrov na uro. Dvignil je pogled in spet zazelhal. Naj zmanjša hitrost? Ne, vozilo je bilo narejeno za velike hitrosti, cesta je bila prazna; če bo držal tempo, bo doma v petnajstih minutah. Morda osemnajstih. Kot že tolikokrat.

Pod armaturno ploščo, v cevi za dovod ogrevalnega zraka, se je želatinasta snov, katere struktura ni prenesla prav visokih temperatur, počasi začela razkrajati, topiti. Kot žvečilni gumi na soncu. Na mrazu trdna, plinotesna, na malo višji temperaturi pocasta, porozna. Kljub temu da je voznik izklopil dovod toplega zraka iz motorja v kabino, je bil prepozen - uspavalni plin, brezbarven in brez značilnega vonja, ki v telesu ni puščal sledi, razen če patolog ni točno vedel, kaj in kje naj išče, se je neopazno razširil v notranjost vozila. Problematična je bila le želatinasta ovojnica, ki pa se je v skoraj stotih odstotkih pokazala in dokazala kot povsem zanemarljiv faktor tveganja: še vedno se je vozilo, potem ko je voznik za krmilom zaspal, po nesreči vžgalo in se je želatina spremenila v paro. To je voznik terenskega vozila starejšega letnika, a s povsem obnovljenim, močnim motorjem pod pokrovom, ki je diskretno sledil popolnoma novemu audiju, dobro vedel. Konec koncev je bil strokovnjak. Strokovnjak za nesrečne primere. Le dvakrat v karieri se mu je pripetilo, da vozilo ni zagorelo, a obakrat je šlo za politično manj pomembne ljudi, katerih nesrečna smrt ni zahtevala strokovnega pregleda vozila. Politični pomembneži ali pa vojaški, kot je bil ta, ki mu je sledil, pa so vozili hitro, arogantno, saj se prometne policije niso bali. Pravzaprav so se prometniki bali njih; tudi to je dobro spoznal v dolgoletni praksi. In ker so se na predpise o varni vožnji poživžgali, so potem, ko so omahnili v sen, zagotovo drveli s tako hitrostjo, da najpogosteje od njih ni ostalo niti toliko, da bi lahko napravili povsem običajno ob-

dukcijo ali tehnični pregled razbitine... Toda, dasiravno je že malo bolje opremljen vaški laboratorij lahko z analizo gorilne nitke ugotovil, ali so bili žarometi pred nesrečo prižgani ali ne in ali so pnevmatike eksplodirale prej ali kasneje ali vmes, niti najsodobnejši laboratorij ne more odkriti želatine, ki se spremeni v dim. Nekako nejevoljno se je posmehnil; pri delu, ki ga je opravljal, je marsikaj tudi za njegovo vedenje mejilo že na znanstveno fantastiko, a je bil vseeno popolnoma prepričan, da želatine nihče ne more odkriti, ko se enkrat upari, še najmanj slovenski laboranti - le kdo, za božjo voljo, je sploh že slišal za slovenskega laboranta?!

Naveličano je za prst odprl okno in še bolj naveličano frcnil cigaretne ogorek v hladno jesensko noč in v vzratnem ogledalu sledil dolgemu repu isker, dokler niso izginile v daljavi. Nato je za hip skoraj dober kilometer pred sabo, na vrhu hriba, ujel zadnje luči zasledovanega vozila. Se mu je le zazdelo ali je vozilo zares nekajkrat divje zaplesalo po cestišču?! Zaprl je okno in počasi dodal plin; napočil je čas, da zmanjša razdaljo med njima, če želi dobiti papirje! V vzratnem ogledalu je opazil močne luči hitrega avtomobila, čez nekaj trenutkov pa ga je že prehitel popolnoma nov mercedes 200 rdeče barve. Zaklel je in pritisnil na plin.

Ko je malo pred odcepom za Višnjo Goro zagledal vse štiri utripajoče smerne kazalce rdečega mercedesa, je skoraj istočasno zaznal dvoje: tarča, audi 80, je bila popolnoma sesuta, vendar ne zgorjena, na strehi mercedesa pa je bila značilna antena, ki je pomenila le eno - mobilni telefon. Zmanjševal je hitrost, tudi sam vključil vse štiri smerne kazalnike in med mrzličnim razmišljanjem divje preklinjal. Vrag naj odnese države v tranziciji, katerim ljudem mobilni telefon pomeni statusni simbol! 'Mobitel kapitalist' je že divje, panično klical policijo in reševalce ter se verjetno sam sebi zdel neverjetno pomemben. Preklinjal je tudi nemški voz. Reklama za novi model audija, v kateri obljublajo najvišjo stopnjo varnosti vozniku, ni bila zlagana - dvojna napihljiva varnostna blazina, posebej ojačana školjka in posebne sani, ki preprečujejo, da bi motor ob trku prikleščil voznika. Ustavil je in počasi, razmišljajoč, kaj naj napravi, izstopil. Zaenkrat sta bila na prizorišču le on in voznik mercedesa, ki je že tekel proti njemu, verjetno želeč si priznanja, in še vedno ne uničena tarča. Ranjena, a neuničena. To je spoznal takoj, ko je zagledal audijev motor z volanskim drogom skoraj petdeset metrov od razbite, a ne zmaličene školjke. Spet je sočno zaklel in se nenamerno prijel za podpazduho, kjer je nosil majhno pištolo z veliko prodorno močjo. Kaj naj stori?! Naj pihne očitca, tako željnega pomagati, in do konca izpelje nalogo? Ne! Ukaz je bil: eliminirati brez odvečnega prahu! Pustil je, da mu je roka brez moči omahnila ob telo in brezvoljno poslušal nepovezано razlago mladeniča s prenosnim telefonom, ki mu je skorajda kot v vojski predajal poročilo. Napotil se je proti kabini razbitega vozila, mladenič mu je sledil v koraku. Sklonil se je v notranjost in na šoferjevi desni strani, ta je bil ves krvav in brez zavesti, opazil željeno torbo. Sunkovito se je vzravnal, da je mladenič, ki je tudi ravno želel pokukati v notranjost, od strahu padel na hrbet. Naj vzame torbo, zažge ostanke audija, ubije mladeniča, odpelje njegov mercedes kakšen kilometer proč in se vrne po svoje vozilo? Spet je prijel za ročaj pištole, a si spet v hipu premislil. Nima časa. Policisti bodo prišli najkasneje v petih minutah, pa tudi kdo se lahko kljub pozni uri vseeno pripelje.

"Ste poklicali reševalce?" ga je mirno vprašal in mu podal roko, da je, še vedno s prestrašenim izrazom v očeh, lahko vstal.

"Ja," je ta pokimal in si stresal prah z obleke. "Tudi policaje sem obvestil."

“To je dobra plat prenosnega telefona,” je zamrmral in se spet nagnil v notranjost razbitega vozila, “da lahko ob nesreči takoj pokličeš pomoč.”

Mladenič je le nemo kimal, ni videl izraza v očeh človeka, ki je bil podobnih situacij nekako vajen, vsaj tako je bilo videti zaradi mirnega obnašanja.

Moški se je previdno stegnil prek ponesrečenca, da bi zgrabil torbo, ko je le-ta odprl oči. Z obrazoma sta si bila oddaljena največ deset centimetrov. Nehote se je z zanimanjem zazrl v jekleno sive oči svoje žrtve in v njih zaman iskal strah ali bolečino; strah je pravzaprav bil, a ne strah za življenje.

“Pokličite policijo, prosim,” je z veliko težavo zamrmral, iz kotička ust mu je med slino mezela kri. “Torba...”

“Sem jo že poklical,” je za njegovim hrptom zavpil mladenič z mobilcelom, “pa rešilca tudi!”

Tokrat se je zdrzil on in kot bi prijel za žerjavico, umaknil roko s kovčka, katerega ročaj je že trdno stiskal v pesti. Jezno se je vzravnaval in se obrnil proti nadležnežu, ki mu je nehote pokvaril načrte, a se je ob pogledu na njegov pepelnato siv obraz zadržal; za kakršnokoli akcijo je bilo prepozno. Ponovno se je sklonil prek ponesrečenca, da bi prijel torbo, a jo je z očitno nečloveško močjo ta že držal z najmanj dvakrat zlomljeno roko v zapestju. Za hip sta se merila s pogledi, potem je moški odnehal. Vrnil se je k terencu in si z rahlo drhtečo roko - ni se mogel spomniti, kdaj se mu je nazadnje tresla - prižgal cigareto. Pripeljalo se je še nekaj vozil, kar naenkrat je bilo firbcev okoli audija več kot preveč. V daljavi je že lahko opazil modro utripajočo luč. Globoko je vlekel dime in z nezanimanjem opazoval mladeniča, ki je vsem ponavljal, kako je prav on poklical policijo in rešilca, kot da bo za svoje dejanje dobil medaljo. Pomiril se je, ker je v sebi že skoval načrt: reševalci odpeljejo njegovo tarčo, ki je bila tarča le zaradi vsebine njegove torbe in ga ni več zanimala, policisti vse skupaj posnamejo, zmerijo in zapišejo, vlečna služba pa odpelje razbitine v najbližjo nezavarovano bazo, v katero vsak polprofesionalec vdre za malico, sam pa potem lahko dokonča nalogo. Mirno je opazoval dogajanje okoli sebe, čakajoč, da bodo razčistili vozišče in se bo lahko odpeljal. Ni se bal, da bo moral pokazati dokumente, kajti ti so bili izvorni, le podatki so bili ponarejeni, poleg tega pa je policija imela dovolj 'očividcev', ki so se skoraj topli, kdo bo lahko dal izjavo. Pripeljalo je reševalno vozilo. Odvrigel je na pol pokajeno cigareto in diskretno pristopil med gručo firbcev. Bolničarja sta ponesrečenca previdno izvlekla iz razbitin in ga položila na nosila. Ta je v desnici krčevito držal torbo. Policista sta mu jo poskušala odvzeti, a se je ponesrečenec za hip ovedel in glasno protestiral, nato pa od bolečin spet izgubil zavest. Moški je ponovno, menda že stotič, poltiho zaklel. Nekaj firbcev se je obrnilo k njemu in mu sočutno prikimalo; mislili so, da preklinja zaradi grdega prizora... Torej, načrt z bazo Avto-moto društva odpade. Nič - bo torej obiskal bolnišnico. Saj mu torbe ne morejo dati v mavec hkrati z roko!

Eden od policistov, očitno zaradi vojaške uniforme ponesrečenca in njegovega visokega čina, je s hrbtni strani pasu privlekel jeklene lisice in torbo, ki se jo je ponesrečenec oklepel trdneje kot življenja, priklenil na njegovo krvavo roko...

Alojz Konec: FAZAN, olje na platnu, 35 x 35 cm

RAST – L. VIII.
ŠT. 3 – 4 (49 – 50)
JUNIJ 1997

II

REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

KULTURA

Jožef Matijevič ALOJZ KONEC

Ko si je Alojz Konec na slikarskem oddelku Akademije za likovno umetnost Univerze v Ljubljani z uspešno zaključeno diplomom pridobil formalno izobrazbo in akademski naziv, je imel za sabo izredno pomembno delo v obliki diplomske naloge z naslovom *Evalvirana funkcionalna umetnost*, kjer je v kratkem prologu tega izjemnega likovno-teoretičnega dela med drugim zapisal: "Leta 1977 sta me direktno inicirali razstavi Edwarda Kienholza Volksempfangers v Zürichu in Richarda Longa v Bernu, da sem "opustil čopič" in krenil v ekskurz, ki naj bi sedaj praktično prikazal in teoretično izpeljal, utemeljil. Iz tega leta izvirajo tudi nekateri moji procesi, ciklusne slike, ki jih še vedno nadaljujem. Startal sem z odmikom od svojega pretežnega izražanja senzibilnosti, a petletna spoznanja so me privedla nazaj v bližino te smeri z razjasnjenimi ali pa povsem novimi postavkami."

Alojz Konec v svojem ateljeju, proti pomladi 1996

S teoretičnimi ekskurzi v svet likovne umetnosti, ki je bila in je zanj kot slikarja še vedno temeljna preokupacija, je Alojz Konec poskušal odgovoriti na nekatera ključna vprašanja o njeni vlogi in pomenu v današnjem času in prostoru. Z lastno izvirno metodologijo, ki je temeljila na eksperimentu, je postavil trdna izhodišča za nadaljnje uresničevanje svoje likovne prakse. Specifične družbenopolitične razmere v drugi polovici sedemdesetih let in postopno osvobajanje kolektivne zavesti so zaznamovale slikarjevo mladostno obdobje, ko je v njem prekipevala neustavljiva in z ničemer obremenjena ustvarjalna moč, ki ga je vodila skozi intelektualna iskanja in poglobljena duhovna razmišljanja. Za mladega ustvarjalca, ki mu je takratni družbeni sistem določal in omejeval mentalni likovni prostor, je svet konceptualne umetnosti pomenil svobodo in sprostitvev v ideološke sponse uklenjenega duha. Avtorjevo skrajno resno pojmovanje slikarskega poklica je mladega ustvarjalca vseskozi ohranjalo v trdnem ravnotežju, ko je vneto iskal neštete odgovore v labirintu konceptualnega načina likovnega izražanja. Dosledna in natančna izpeljava izvirnih zamisli ga je kmalu pripeljala med vodilne slovenske konceptualne umetnike.

Ko je slikar v dobi ustvarjalnega zorenja potešil raziskovalne strasti in pomiril notranje viharje, so se njegova likovna prizadevanja usmerila v upodabljanje del v klasičnem smislu slikarskega izročila po načelu pravovernega vrednotenja že preizkušenih slikarskih del. Kljub temu pa si je avtor tudi v teh, na videz ozkih okvirih, ki si jih je sam postavil, znal poiskati svojo izvirno inačico pojmovanja likovne umetnosti, saj lastna likovna dela gleda in vidi kot žive organizme, ki imajo poleg fizične pojavnosti tudi lastno duhovno podobo. Kompozicija slikarskega dela predstavlja nosilno dinamično ogrodje, skelet in mišičevje, ki mu z barvo kot zgoščeno esenco vdihne življenje. Postopek slikarske, umetniške kreacije je tako analogen stvarjenju v biblijskem pomenu besede. Slike tako zaživijo svoje lastno življenje in so kot dimenzija realnega sveta povsem običajne in preprost odsev dogajanja iz slikarjeve neposredne okolice. To pa so že videni prizori iz pokrajine, panoramski pogledi, slučajni ali hoteni izrezi iz narave, cvetlični vrtovi in sadovnjaki, uporabni predmeti, naključni sprehajalci, prijatelji in znanci ali pa po avtorjevi presoji v kompozicijo tihožitja postavljeni predmeti. Alojz Konec se ob vsem tem jasno zaveda, da so podobne ikonografske rešitve skozi dolga stoletja upodabljali znani in manj znani slikarji, vendar so njegove rešitve podobnih motivov povsem njegove in zato drugačne in izvirne. Pri uresničevanju svojih likovnih zamisli posveča avtor posebno pozornost izvirnim rešitvam v kompozicijskem in barvnem smislu in se za nobeno ceno ne prepušča brezdušnemu rutinskemu serijskemu slikanju, zato je sleherna njegova slika dobesedno unikatno delo, ki gledalcu posreduje stopnjevani miselni, duhovni in vizualni naboj.

Končev slikarski svet je svet nešteti barvnih odtenkov, ki se na njegovih slikah razvrščajo v skladno, prečiščeno in samosvojo lestvico. Kot izrazit in prepričan kolorist namenja pri uresničevanju lastnih likovnih zamisli barvi odločilno vlogo in jo pojmuje kot največjo slikarsko senzacijo in univerzalno vrednoto osebnega likovnega izraza. Njegova najnovejša likovna dela razkrivajo avtorjev poudarjeni študijski pristop in nagonsko predanost realističnemu načinu upodabljanja in se v formalnem pogledu močno razlikujejo od tistih del, ki so nastala v vihravem obdobju akademskega izobraževanja in neposredno po njem, pa čeprav nosijo očiten pečat barvnega realizma, so po vsebini še vedno konceptualna.

Tipična osamitev, ki je značilna za slikarje podeželskih mest, ni načela in omajala Končevih slikarskih načel. Ostal je zvest svojemu načinu vrednotenja likovne umetnosti in, čeprav v rodni Sevnici odmaknjen od pomembnih likovnih središč, ni nikoli podlegel provincialni samozadostnosti in samovšečnosti. Z mnogo truda mu je uspelo obdržati neprekinjen stik s sodobnimi likovnimi dogajanci, ki jih je znal po svoje aktualizirati v svoji rojstni Sevnici, s katero je eksistenčno povezan. Tu je dokončal osnovno šolo in nadaljeval srednješolsko izobrazbo na brežiški gimnaziji. Svojo likovno nadarjenost je dopolnil s študijem na akademiji za likovno umetnost Univerze v Ljubljani, ko je z odmevno diplomsko nalogo formalno zaključil študij pri profesorju Štefanu Planincu in pri profesorju dr. Milanu Butini. Po končanem šolanju se je zaposlil kot modni kreator v tovarni otroške konfekcije Jutranjka v Sevnici. Kasneje se je posvetil pedagoškemu delu kot profesor likovne in umetnostne vzgoje na brežiški gimnaziji in osnovni šoli Sava Kladnika v Sevnici. Svojemu rodному mestu ostaja vse-

Jožef Matijevič
ALOJZ KONEC

skozi neomajno zvest in nedavno tega je to zvestobo podkrepil in dokazal z obsežno donacijo lastnih likovnih del, ki predstavljajo stalno avtorjevo zbirko na sevniškem gradu. Pričujoča zbirka ni omejena zgolj na avtorjeva sočasna likovna prizadevanja, temveč predstavlja po slikarjevem skrbno pretehtanem izboru logično zaporedje njegovega likovnega razvoja od otroških začetkov preko akademske vihravosti do zrelega in ustvarjalno prepričljivega obdobja izpred dveh let. S takim načinom predstavitve svoje likovne ustvarjalnosti na sevniškem gradu je avtor smiselno dopolnil mikavno notranjost starodavne grajske arhitekture in se, če parafraziramo Župančiča "veš, slikar, svoj dolg", dodobra oddolžil svojemu mestu. Zbirka kot zaključena celota predstavlja do sedaj uspešno prehojeno avtorjevo slikarsko pot in obračun s sedanjim delom, obenem pa mu pomeni spodbudo in obvezo za nadaljnje ustvarjalno delo.

Alojz Konec je vsestranski likovni ustvarjalec, ki se ob slikarstvu ukvarja tudi z oblikovanjem, knjižno opremo, scenografijo, strokovo publicistiko in didaktiko. Kot izjemen likovni pedagog se je čutil poklicanega, da s svojim širokim teoretično-praktičnim znanjem obogati pri nas več kot skromno izbiro tovrstne literature s strokovnim prispevkom *Likovna zgodovina danes*, ki jo je izdala Gimnazija Brežice ob didaktični razstavi svojih dijakov v Galeriji Posavskega muzeja. Za knjigo, ki je bila ob svojem izidu ponujena kot naš prvi strokovno pripravljene srednješolski učbenik za dopolnitev pouka likovne izobrazbe, pa žal na pristojnem ministrstvu še do danes niso pokazali potrebnega razumevanja. Avtor je lastne pedagoške izkušnje na področju likovne vzgoje in umetnostne zgodovine v omenjenem delu podal v strnjem in razumljivem besedilu, ki zajema vsa pomembna obdobja svetovne likovne ustvarjalnosti od paleolitika do današnjih dni.

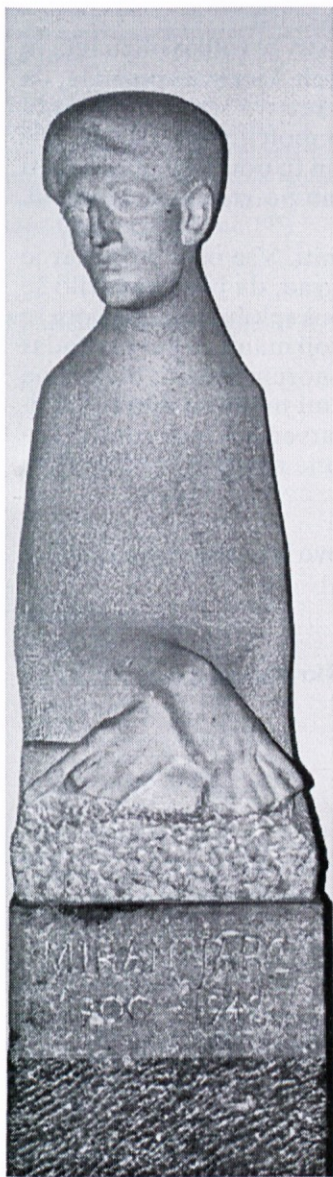
Alojz Konec v naravnem ateljeju,
poleti 1996

KULTURA
Rast 3 - 4 / 1997

NEZNANI JARČEVI PISMI IN PESEM

Življenje je le - pesem iz srca.
(Miran Jarca)

Jakob Savinšek: MIRAN JARCA;
foto: Mojca Pelko (fototeka Knjižnice Mirana Jarca)

Letos mineva 55 let od tragične smrti pesnika, pisatelja in dramatika Mirana Jarca. Večji del njegove literarne zapuščine je ohranjen v študijski knjižnici v Novem mestu, manjši drobci pa se hranijo tudi v Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) v Ljubljani. K temu, že znanemu gradivu v NUK, smo pred kratkim dodali dve nepoznani pismi in eno pesem Mirana Jarca. Gre za originalno gradivo, ki so ga do pred kratkim hranili v zapuščini družine Pollak (znani trgovci in tovarnarji, lastniki tekstilne tovarne Indus v Kranju in v Ljubljani ter usnjarne na Vrhniki) v Kanadi in se je sedaj ponovno vrnilo v domovino nastanka. Gradivo je NUK posredovala gospa Marija Ahačič-Pollak iz Toronta. Gre za naslednje gradivo (kronološko urejeno):

1. **Pismo Mirana Jarca Pavlu Pollaku** (njegova žena Anuška je bila sestrična Mirana Jarca - in vanjo je bil pesnik tudi nekoliko "zagledan"), datiran z 29. decembrom 1926 in obsegom osem strani. Pismo nam razkriva pesnikovo notranjost in dileme, s katerimi se je tisti čas srečeval, zato je vsekakor vredno objave.

Dragi Pavel!

Prav je, da je tako. Da, blage volje je treba. Hvala Vama. Toda, kaj je bilo morda moje pismo res nepozabnosti še vedno polno. Vsega sem se izprašal in vidim sebe: nikoli več ne bo iz mene izšla črna senca!

Je pa nekaj drugega kar ostane in kar ne more biti drugače in kar je prav, da je tako - različnost Tvojega in mojega temperamenta. Dasi Tebe vidim vsega kot si in ti dam v vsem prav, sem spoznal, da ti mene baš v onih zadevah, ki so človeško najbolj skrivnostne in intimne, da me Ti v teh stvareh ne razumeš oz. nočeš razumeti, nasprotno, zde se ti celo zmotne in napačne, kar se jaz ne bi nikoli upal trditi o stvareh, ki se tičejo tebe oz. tvojega gledanja na svet in življenje. Mislim namreč stvari, ki zadevajo verska vprašanja oz. duhovno doživljanje življenja. Zadnjič v pogovoru se mi zdi, si dejal, da sem jaz na zmotni poti oz. da sem protestantski, ker sem govoril proti cerkvenim obredom i. td. o „zmoti“ tu ne govoriva, ker te vrste nazori so osebno utemeljeni in čisto notranja stvar temperamenta. Kakor boš ti vedno stal na katoliško dogmatičnem stališču, ker tako zahteva ne tvoj „jaz“, ampak Tvoj najgloblji Duh, tako stojim že od nekdaj na čisto drugem stališču in po njem tudi živim in je v najintimnejši zvezi z mano človekom in - pesnikom, to moje stališče (naj izgleda na zunaj protivekovo in - kar pa ni!) ne izvira morda iz mojega „Jaza“, ki je kot pri vsakem človeku zmoten in kalen, izvira pa moje stališče iz najglobljega delovanja Duha v meni. Tudi kar se tiče mojega „karakterja“ na sploh - se ti, vem, zdi - zelo negativen in manjvreden (po mojem pismu!), toda je v ozki zvezi z mano celim, dasiravno se prizadevam v družbi in na zunaj kolikor mogoče zatajiti svojo vulkanično naravo. Imenuj me domišljavca ali otroka, karkoli, če poudarim, da je v Pesnikih moje vrste človeška narava zelo dionizično viharna - za vzgled ti utegnejo biti življenjepisi v

vseh intimnostih iz življenj I. Cankarja, Prešerna, Dostojevskega, Gogolja, Leonardo da Vincija (!), Schillerja, Goetheja, etc, etc. To ti povem samo zato, ker je to interesantna tema, ki se utegneva, kadar boš za to utegnil po času in razpoloženju, o tem pomeniti, jasno in brez pristranosti. Utegneva se pomeniti tudi o umetnosti, ki ni plod ne idealnih stremljenj, ne poučnih hotenj, ampak temotnega, strastnega oblikovanja in izvrševanja nekega tajnega Ukaza! O tem pa utegneš čitati med drugim tudi v mojih izjavah, ki jih prinese te dni neki slovenski list.

Veš, zakaj toliko o tem govorim? Ker sva že toliko blizu bila in razpravljala (v Medvodah letos!) o stvareh, kjer sva spoznala, da sva si v marsičem zelo oddaljena, toda, ker sva si preblizu, da bi mogla iti mimo tega z konvencionalno molčljivostjo oz. blagohotnostjo, je prišlo nujno do tega, kar sem tu poudaril, dasi sem ti o tem omenil že v septemberskem pismu po vrnitvi iz Medvod. Se spomniš?

Mislím, da sem ti lahko smel to omeniti. Vse ostalo pa, kar je bilo - hvala Vama, da sta zavrgla. Ne bi rad, da bi se govorilo še kaj o tem. Kadar pa boš pripravljen, če boš sploh hotel, pa bom te prosil, da mi vendarle poveš, kar veš o moji mami, saj to je vendar zame važno, in tudi potrebno. Sicer si morem misliti, da leži na njej kamen, ki ga niti ni zaslužila, in ki mi ni bilo o njej niti najmanj takega znano od nobene strani, marveč baš nasprotno. Tisto me je - razumljivo - silno osupnilo in me navdalo kot Hamleta s težkimi mračnimi mislimi.

Bodita Miša in ti od mene in od nas v Novo leto srčno pozdravljena

Miran

2. Pesem - posvetilo Mirana Jarca Anuški Pollak z dne 25. julija 1931 napisana s črno in rdečo barvo.

Anuški,

*V okvir besed
se razpleta večer.
Zadnjih let doživetja
vejejo v to tiho uro poletja.
Kakor vonj z vrtov se širi mir...*

*Gledam rože, ki molče
gorijo.
Dih gre mimo. Nihče več ne ve.
In ---
tako pesem pišem ti v spomin.*

Miran

3. Pismo Mirana Jarca sestrični Anuški Pollak, poslano iz Ljubljane 27. januarja 1934 - pismo je napisano na treh straneh.

Draga Anuška,

čutim: čudiš se mojemu molku. Z menoj je bilo vse od 10./I. čudno, zelo čudno. Že tisti dan, ko sem bil pri Vas na kosilu sem čutil slabost. Prihodnja noč pa je bila zame tako huda, da sem vsled neznosnih krčev v želodcu in črevesju padel skupaj, tako,

Rozina Švent
NEZNANI JARČEVI PISMI IN
PESEM

1 Dr. Miha Kamin (1898-1944), zdravnik psihiater. Novomeščan, ki je bil tudi Jarčev sošolec na novo-meški gimnaziji, zato se je Jarč nanj obrnil tudi v času svojih psihičnih težav. Oseba z istim imenom se pojavlja tudi v Jarčevem romanu Novo mesto, ki pa je očitno precej starejši od Jarca.

2 Zinka Zarnik je bila zelo verna (zato tudi poroka na Brezjah) "je s strogim katolicizmom vplivala na pisatelja" (spremna beseda Igorja Gedriha k Jarčevemu romanu Novo mesto, Maribor 1989, str. 195)

da je moral priti drugi dan na vse zgodaj k nam zdravnik, ki je bil potem še dvakrat pri nas. Ves ta čas - šest dni - sem bil v omotici. Zavžiti nisem smel ničesar, vse dneve sem predremal v postelji. Ko sem čez deset dni bil taliko boljši sem bil poslan k psihijatru dr. Kaminu¹, ki je ugotovil, da sem živčno vsled prenapornega dela (banka in literarno delo) tako ubit, da moram nujno na najmanj tritedenski dopust v popolno brezdelje. Zdaj sem že čisto popravljen, za banko seveda še nisem. Na Krtini sem se ob otrocih in ob sankanju spet predramil v svežost (ali kljub temu po malem nadaljujem svoj roman Črna roža, ki izhaja v Lj. Zvonu). Danes je 27/I. sobota in jutri - nedelja - jutri, če Bog da, se prelomi moje dosedanje življenje na - dvoje, ali pa Bog ve, kako bo. Upam, da se prihodnjič pogovorimo že iz druge ravnine: z Zinko² se jutri na Brezjah poročiva. Pozdrav Pavitu in Tebi in vsem! Prosim odpusti moj molk, ki mu je vzrok bolezen

Miran

Faksimile Jarčevega rokopisa

lj. 25/VII. 31

Amuski, v 26. julij 31.

v okvir besed
se razpleta večer.
Zadnjih let doživlja
vejejo v to fiko uro poletja.
Kakor vonj z vrtov se širi mir...

Gledam rože, ki molče
gorčijo.
Dih gre mirno. Nikče seč ne ve.
In - - -
tako pesem pišem Ti v spomin.

Miran

ARHIVSKA ZAPUŠČINA MARJANA KOZINE (1907 - 1966)

Marjan Kozina (1907 - 1966)

4. junija letos bi Marjan Kozina, skladatelj, glasbeni pedagog, publicist in prevajalec, praznoval 90 let, če ga ne bi le nekaj dni (19. junija) po njegovem 59. rojstnem dnevu premagala zahrbtna bolezen sredi snovanja simfoničnih slik, posvečenih svojemu rojstnemu kraju, Novemu mestu. Dolenjska je z njim izgubila še enega svojih kulturnih ustvarjalcev, saj je v svojih delih opeval svojo rodno pokrajino s Trško goro, kjer se je tako rad mudil in kjer so nastala njegova najlepša dela, slovenski narod pa osebnost, ki ga je bogatila z deli trajne vrednosti.

Kozinova življenjska pot je bila zelo razburkana in pestra. Rodil se je 4. junija 1907. Oče Jurij je služboval kot cesarsko-kraljevi sodni pristav v Novem mestu. Leta 1910 se je družina preselila v Vipavo, kjer je oče postal predstojnik okrajnega sodišča. Leta 1916 je moral oče k vojakom, tako da je Marjan prvi in drugi razred obiskoval v Vipavi, naslednje razrede pa v Novem mestu.

S klasično glasbo se je spoznal že doma, saj je odraščal v družini, ki je ljubila glasbo. Prve glasbene osnove je dobil pri znanem novomeškem glasbeniku Ignaciju Hladniku, kateremu je bil vesekozni vdan učenec in prijatelj. Pri njem se je učil harmonij, kontrapunkt, klavir in violino. Zato je bilo kar malo nenavadno, da je po končani gimnaziji v letih 1925-1927 na ljubljanski univerzi študiral matematiko. Ljubezen do glasbe je prevladala in iz Ljubljane je odšel na dunajsko glasbeno akademijo, kjer je v letih 1927-1930 študiral pri prof. Josephu Marxu. Šolanje je v letih 1930-1932 nadaljeval in ga končal na mojstrski šoli v Pragi pri prof. Josefu Suku, dirigiranje pa pri ameriškem dirigentu ruskega rodu Nikolaju Malku.

Po končanem študiju je najprej približno dve leti deloval kot pomožni dirigent v ljubljanski Operi, po diplomi pa je pet let (1934-1939) služboval v Mariboru kot ravnatelj Glasbene matice in dirigent. Nato je odšel v Beograd, kjer je nekaj časa privatno poučeval glasbo, nekaj časa pa učil na Aleksandrovi gimnaziji na Dedinju. Profesorsko službo na beograjski glasbeni akademiji je nastopil s šolskim letom 1940/41. V vojnem času se je vrnil v Slovenijo in se 4. junija 1943 v Ljubljani pridružil narodnoosvobodilnemu gibanju. Septembra je s XIV. divizijo odšel na Primorsko, od tu pa je bil premeščen na Dolenjsko, kjer je na Ilovi gori v bližini Grosupljega doživel ofenzivo s številčno mnogo močnejšo nemško vojsko. Potem je z IX. Kočevsko brigado odšel na Hrvaško, kjer so takrat med Delnicami in Reko potekali boji.

Kmalu je bil premeščen na osvobodjeno ozemlje v Belo krajino, kjer se je začel ukvarjati z glasbo, saj, kot je sam rekel, za borca ni bil najbolj pripraven. Tako je v Semiču, Otovcu in Gradcu sodeloval na tečajih kot glasbeni pedagog. Ob tej priložnosti je nastal njegov priročnik Kratek pregled glasbene teorije v izdaji glasbene sekcije propagandnega oddelka pri Glavnem štabu NOV in POS, ki ga je natisnila tehnika Glavnega štaba NOV in POS.

Leta 1947 se je preselil v Ljubljano in postal upravnik novoustanovljene Slovenske filharmonije, leta 1950 pa je bil imenovan za izrednega profesorja kompozicijskega oddelka Akademije za glasbo v Ljubljani. Za rednega člana Slovenske akademije znanosti in umetnosti v razredu za umetnost je bil izvoljen 2. junija 1953. Bolj kot pedagoški poklic pa ga je zanimalo svobodno ustvarjanje.

M. Kozina.

Majda.

Uvertura.

Maestoso.

8 Bana

f

rit.

Tempo di valse.

Viol. Triang.

p

Svojega dela ni v celoti dokončal, ker ga je prehitela smrt. Zapustil pa je bogato zapuščino, s katero se je trajno zapisal v zgodovino, kot skladatelj pa si je ustvaril sloves velikega glasbenika doma kot tudi v tujini. Ne glede na to, da ga ni več, živi naprej v svojih glasbenih delih, s katerimi je dal slovenski glasbi dragocene prispevke.

Glasbena šola v Novem mestu, ki nosi umetnikovo ime, je že lansko leto poletni s svojimi prireditvami počastila 30-letnico skladateljve smrti in istočasno 50-letnico ustanovitve šole.

Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto pa se je vsaj deloma oddolžil umetnikovemu spominu in darovalcema njegove zapuščine, sinu Juriju in hčerki Metki, z objavo inventarja njegove arhivske zapuščine, ki jo sestavljajo izvirna dela v obliki rokopisov, tipkopisov, spričevala, diplome, priznanja, odlikovanja, ki jih je prejel za svoje delo, pisma in fotografije, časopisni izrezki ter nekaj njegovih prvih tiskanih del. Vse gradivo, ki ga hrani Enota Zgodovinskega arhiva v Novem mestu, je shranjeno v štirinajstih arhivskih škatlah, kar znaša 1,5 tekočega metra. Hkrati s počastitvijo njegovega spomina pa je bil naš namen tudi seznaniti širšo javnost oziroma bodoče uporabnike z njegovo zapuščino in jim na ta način olajšati njihovo raziskovalno delo. Nekaj te njegove zapuščine se nahaja tudi v drugih kulturnih ustanovah, npr. Narodni in univerzitetni knjižnici, Glasbeni šoli Marjana Kozine v Novem mestu in drugod. Inventar je izšel poletni 1996.

Razvrstitev dokumentov v inventarju

Gradivo v inventarju je razvrščeno po tematsko vsebinskem kriteriju, in sicer v devet skupin.

Osební dokumenti - Tu so zbrani dokumenti osebne značaja in pričajo o Kozinovem življenju, šolanju, političnem in kulturnem delu ter službovanju. Tu so poleg rojstnega lista, spričeval, pogodb, odločb, diplom, odlikovanj (dobil je več domačih in tujih odlikovanj) tudi njegovi spomini na gimnazijska leta in dunajske študije ter avtobiografije.

Korespondenca - V Kozinovi zapuščini je tudi nekaj pisem in kopije oziroma koncepti pisem, ki jih je pisal na različne naslove. Žal pa zbirka ni popolna. Večji del pisem so ob izročitvi zapuščine obdržali svojci.

Glasbena dela - To je najpomembnejši del zapuščine. V njem so zbrani koncepti brez začetka ali nedokončani in seveda tudi v celoti ohranjeni notni in rokopisni zapisi njegovih objavljenih in neobjavljenih del. Tako je tu npr. originalni notni zapis operete Majda, opere Ekvinokcij, vsi štirje stavki njegove simfonične pesnitve, Ilova gora, Padlim, Bela krajina in Proti morju, ter njegova neobjavljena oziroma nedokončana dela, kot npr. operi Cyrano de Bergerac, Martin Krpan in veliko samospevov s klavirjem. Ti predstavljajo velik del njegovega opusa. Z njim se je poskušal že kot študent, pisal jih je v Beogradu, med partizani in po osvoboditvi. Za uglasbitev so se mu namreč zdela najbolj primerna dela Otona Župančiča, o katerih je nekoč zapisal: "Župančičeve pesmi so za muziko narejene, vsaj po veliki večini..." Najprimernejše pa so se mu zdele pesmi Lili Novy, pesnice avstrijsko-slovenskega rodu, ki je v tridesetih letih postala iz nemške slovenska pesnica. Skrbno pa je pretehtal pesmi Prešerna in Kosovela. Lotil se je tudi partizanskih pesnikov Mateja Bora in Karla Destovnika Kajuha in tudi Ivana Cankarja. Znana je njegova uglasbitev Kurenta v delu z naslovom Domovina. Za uglasbitev je uporabil tudi dela drugih mojstrov pisane besede.

Proza - Poleg komponiranja in pedagoškega dela se je Kozina ukvarjal še z marsičem, zlasti po upokojitvi. Veliko je potoval in pisal. Pisanje je bilo njegov konjiček. Že v partizanih je napisal vrsto odrskih skečev, ki pa so razen Štirih bratov vsi izgubljeni. Priložnostno je objavljajl članke o svojih potovanjih po Skandinaviji, Angliji, Franciji in Egiptu. Pri Slovenskem poročevalcu je leta 1957 izdal knjižico Očlovekovi dejavnosti in pri Pavlihi podlistek O človekovih lastnostih. Pri založbi Lipa je leta 1957 izšla njegova knjiga ABC glasbe, pri Cankarjevi založbi pa njegovo najobsežnejše delo Svet operne glasbe. V časopisih in revijah je izšlo veliko njegovih kritik, polemik in satiričnih člankov. Njegov slog je poln domislic, metafor in samosvojega pogleda na življenje.

Prevodi - Svoje vsestranske sposobnosti je nadaljeval še kot prevajalec. Prevedel je več knjig, med njimi Harsanyijevo delo Galileo Galilei, Coulterjevo biografijo Maupassanta Nepotešljivo hrepenenje, Čapkovo Vrtničkarjevo leto in druge. Tu so zbrani njegovi tipkopisi in rokopisi prevodov pesmi ter članka, ki opisuje polet ameriškega Pionirja na mesec. Prevajal je predvsem iz nemškega, angleškega in češkega jezika.

Filmski, operni in drugi scenariji ter libreti - Tu so uvrščeni njegovi filmski, operni in drugi scenariji ter libreti, med katerimi je precej takih, ki še niso objavljeni, in teksti pesmi za uglasbitev.

Snemalne knjige - Znan je tudi po svoji filmski glasbi, saj je sodeloval tako rekoč pri vseh prvih slovenskih filmih. Napisal je glasbo za prvi celovečerni umetniški film Na svoji zemlji, Kekec, Dolina miru itd.

Ostalo gradivo - V tej splošni informaciji je uvrščeno vse, česar ni bilo mogoče uvrstiti v prejšnje skupine. Prevladujejo časopisni izrezki o življenju, delu in smrti skladatelja ter drobni tiski (plakati, brošure, gledališki in koncertni listi, sporedi ter osmrtnice).

Fotografije - Slikovnega gradiva se je ohranilo relativno veliko. Tu gre predvsem za družinske in priložnostne fotografije, Kozinove portrete in fotografije s pogreba ter fotografije njegovih odrskih del.

Fragment Na svoji zemlji, iz prvega povojnega igranega celovečernega slovenskega filma (Zgodovinski arhiv Ljubljana - Enota za Dolenjsko in Belo krajino, NME 192, a. e. 135)

Fragment of a handwritten musical score for the film "Na svoji zemlji". The score is written on three systems of staves. The first system shows a piano introduction with the marking "marc.". The second system shows the vocal melody with the lyrics "Na svoji". The third system shows the vocal melody with the lyrics "zemlji. Imo gospo - darji ob kadi u - ni, ob jasm". Below the lyrics are the letters "a", "b", and "c" marking different sections of the music.

Martina Božič

DR. IGNACIJ KNOBLEHAR - ABUNA SOLIMAN

Škocjanska dolina je kljub svoji majhnosti dala kar nekaj velikih mož. Ponosni smo na Frana Metelka, Jožeta Partlja, Žigo Bohinca, Jožeta Jermana in mnoge druge, osrednje mesto pa nesporno pripada našemu rojaku dr. Ignaciju Knobleharju, misijonarju in raziskovalcu, ki je prodril ob toku Belega Nila do gore Logvek in za 50 milj presegel najjužnejšo točko, do katere so dotlej prišli beli raziskovalci. Slovel je kot eden najboljših poznavalcev Belega Nila.

Ko sta leta 1819 zaključila tozemeljsko pot življenja velika Slovenca, Valentin Vodnik in Žiga Zois, so se v Škocjanu v družini Knoblehar razveselili novorojenca Ignacija. Oče Ignacij, čigar rodovne korenine segajo v Porenje (pravi priimek Knoblacher), je prišel v Škocjan iz Mokronoga, kjer je bil njegov oče organist. Oženil se je s pobožno in krepostno Uršulo Štancar, za katero ni znano, kje se je rodila, čeprav še danes obstaja v župniji njen rojstni priimek.

Knobleharjeva rojstna hiša v Škocjanu danes

Ignacij je bil njun prvorojenec, zato so mu pri krstu zapisali očetovo oz. dedovo ime. Njegov godovni zavetnik in vzornik naj bi bil sv. Ignacij Lojolski - ustanovitelj jezuitskega reda. Kasneje so se v družini Knoblehar rodili še sinovi Janez, Franc, Jožef, Martin in Alojz ter hčerki Jožefa in Marija. Družina ni ostala v Škocjanu. Sin Martin, ki naj bi bil gospodar na domu, se je poročil in odselil v Rajhenburg, posest v Škocjanu pa je prodal. S seboj je vzel tudi očeta in mater. Sestra Jožefa se je poročila v Škocjanu na domačijo s hišno številko 32, drugi so si poiskali kruha drugod.

Sedemletni Ignacij je začel obiskovati ljudsko šolo v Kostanjevici. Že prvo šolsko leto se je moral vso snov učiti v nemškem jeziku, kar je bilo za malega dečka, ki doma ni poznal nobene nemške besede, zelo težko. Naslednje leto je obiskoval šolo v Celju, v šolskem letu 1829/30 pa so ga vpisali v frančiškansko ljudsko šolo v Novem mestu. Po začetnih težavah, ki so ga pestile zaradi skromnega predznanja, je uspešno izdelal šest razredov

gimnazije. Že takrat se je živo zanimal za rastline in živali in prof. Ladislav Hrovat je takole zapisal: "Bil je po naravi zamišljen in vase zaprt; za veseljaško in šumno družbo ni maral. Mnogo rajši se je družil z zreliimi možmi kakor z lahkoživimi fanti. Prav posebno nadarjen ni bil, odlikoval pa se je z železno vztrajnostjo. Vstajal je redno ob štirih. Rastline in živalce so mu budile pobožne misli." Ko se je leta 1837 kot šestošolec poslavljaj od novomeške gimnazije, je kot najboljši učenec nastopil z govorom.

Istega leta je prišel na obisk v domovino veliki mož, kasnejši Knobleharjev vzornik, misijonar in škof Friderik Baraga. Ignacij je poslušal njegove govore, bral njegove zapise in v dnu srca je že vedel, da ga bo življenjska pot peljala daleč preko velike luže med reveže, bolne in zaničevane. Z vso vnemo se je lotil študija jezikov, in ker je takrat čutil še posebno ljubezen do Indije, se je naučil tudi staroindijskega jezika sanskerta. Da mu je pred očmi neprestano žarela zvezda misijonskega poklica, kaže tudi njegovo prizadevanje, da se je naučil hebrejskega, arabskega, sirskega in kaldejskega jezika. Knoblehar je bil pravi jezikovni učenjak, saj je obvladal 17 jezikov.

Jeseni leta 1839 je stopil v ljubljansko bogoslovno semenišče. Po končanem drugem letniku, je bil povsem odločen, da postane misijonar.

Papež Urban VIII. je že v 17. stoletju ustanovil Urbanov zavod za širjenje vere s sedežem v Rimu, ki se je na kratko imenoval Propaganda. V njem so se šolali misijonarji, ki so bili doma predvsem iz poganskih dežel. Knoblehar je pisal knezu Altieriju, tedanjemu papeškemu nunciju na Dunaju, in ga prosil za pomoč pri sprejetju v ta zavod. Nuncij mu je odpisal, ga spodbujal in bodril, sprejema na Propagando pa mu ni obljubil. Preprosti Knoblehar tega odgovora ni dobro razumel in je mislil, da bo na zavod sprejet. Leta 1841 se je poslovil od domačih, sošolcev, profesorjev in prijateljev ter krenil proti Rimu, kjer je zvedel, da ni sprejet na Propagando. Dovolili so mu samo, da je obiskoval bogoslovje pri jezuitih in jezikovne tečaje. Čeprav je bil brez zanesljive strehe nad glavo in pogosto lačen, je v njem zorela srčna želja in trmasta odločnost, da bo študiral. Prijatelju Partlju je pisal: "Večkrat se mi je primerilo, da po cel teden, tudi po štirinajst dni nisem nič gorkega zaužil, vendar sem mnogo bolj čvrst kot na Kranjskem. Kadar se zmislím na svojo drago domovino, postanem vesel in grem z novim pogumom na delo."

Takrat je bil v Ljubljani za knezoškofa Anton Alojzij Wolf. Bil je izvrsten gospodar. Varčeval je, da je kasneje s prihranki lahko storil čimveč dobrega. V trenutkih najhujšega pomanjkanja se je Knoblehar obrnil s prošnjo za pomoč prav nanj. Knezoškof ga je sicer večkrat opozarjal, da mora z denarjem bolj varčevati, toda vedno je našel nekaj skudov (srebrnih tolarjev) za Ignacija. Poleti 1843 je bil mladi Knoblehar, po posredovanju kardinala Mezzofantija, ki je imel fanta očetovsko rad, sprejet na Propagando in tako za nekaj časa rešen vsakodnevnih denarnih skrbi. Kardinal Mezzofanti, ki je znal 70 jezikov, je Knobleharja učil in spodbujal.

V tistem obdobju je bil ravnatelj Urbanovega zavoda jezuit pater Maksimilijan Ryllo. On je prvi dal pobudo, naj se v osrednji Afriki ustanovi misijon. Pater Ryllo je poznal plemenitost, odločno vztrajnost in temeljito izobrazbo mladega Knobleharja in prav on mu je vsadil misel na misijon v Afriki.

Leta 1845 je Knoblehar v kapeli Propagande prejel mašniško

Dr. Ignacij Knoblehar

posvečenje. Strašno hudo je bilo mlademu fantu, da tega velikega dogodka ni mogel opraviti v domači župniji, v cerkvi sv. Kancijana v Škocjanu, ki stoji nasproti njegove rojstne hiše.

Po tej posvetitvi pa se vodstvo kongregacije za širjenje vere ni moglo odločiti, v kateri misijon naj ga pošljejo. Razmišljali so o Indiji, Švedski, Avstraliji, Perziji; odločili so, da pojde za profesorja starocerkvene slovanščine v Ukrajinski zavod, ki ga je v Avstriji ustanovil slovenski jezikoslovec Jernej Kopitar. Nazadnje je obveljalo, da pojde pomagat ustanoviti popolnoma nov misijon v osrednji Afriki.

Pred odhodom je opravil še zadnje izpite iz svetih ved in dosegel naziv doktor. Vadil je risanje in slikanje, saj je bilo tovrstno znanje za misijonarja v tistih časih, ko še niso poznali fotografije, velikega pomena. Slovenski misijonar Fran Mavrij, ki je bil tudi doma nekje blizu Škocjana, je po Knobleharjevi smrti povedal, da si je v pristanišču Bari natančno ogledal njegovo oljno sliko, ki je predstavljala Mater božjo z Jezusom. Podoba je bila tako lepa, da bi lahko bila oltarju v okras.

3. julija 1846 so se Ignacij Knoblehar, Angelo Vinco in škof Casolani poslovili od prijateljev, se vkrcali na ladjo in se odpeljali v Neapelj. Škof Casolani, ki nad misijonom v Afriki nikoli ni bil navdušen, je ostal na otoku Malta, Knoblehar in Vinco pa sta nadaljevala pot proti Siriji, kjer sta ostala vse do aprila 1847. Takrat so se jima pridružili še drugi misijonarji in skupaj so odpotovali proti Aleksandriji. Takratni avstrijski generalni konzul v Aleksandriji je bil vitez Lovrin, po rodu Slovenec. Knoblehar ga je opisal kot poštenega in iskrenega rojaka, vedno zvestega Kranjca, ki je misijonarjem po svojih močeh rad pomagal. Od tu so se po zapletih in težavah odpeljali proti mestu Kartum in v začetku leta 1848 so se izkrcali na cilju svojega potovanja.

Mesto Kartum, ki leži ob sotočju Belega in Modrega Nila, je takrat štelo okoli 30.000 prebivalcev. V njem so se shajali trgovci od blizu in daleč. Prebivalci so bili večinoma Arabci, ki so imeli mnogo črnih sužnjev. Laž, prevara in tatvina so bile v mestu doma.

Misijonarji so v Kartumu kupili vrt ob Modrem Nilu, vendar oblastniki kupčije dolgo niso potrdili, ker so mislili, da so misijonarji vohuni evropskih držav. Pater Ryllo, ki se je misijonarjem med prvimi pridružil, je kmalu po prihodu v Kartum zbolel za mrzlico in grižo. Na smrtni postelji je z odlokom imenoval komaj 29-letnega Knobleharja za generalnega vikarja misijona in mu izročil vse pravice, ki jih je prejel od papeža in Kongregacije za širjenje vere v Rimu.

V tistem obdobju je bila zelo razširjena trgovina s sužnji. Statistiki ugotavljajo, da je uničila več kot 80 milijonov Afričanov, zato je bila ena izmed nalog misijonarjev zavzemati se za odpravo trgovine s sužnji. Knoblehar je na trgu s sužnji kupil nekaj bistrh dečkov in jih začel vzgajati z namenom, da bi se kasneje vračali v osrčje črne celine kot oznanjevalci vere, kulture in napredka. To so bili prvi zametki njegove misijonske šole v Kartumu.

Leta 1849 se je odločil za svoje prvo potovanje po Belem Nilu. Čeprav se je zavedal nevarnosti in težav, čeprav so mu nagajali ladjarji in trgovci ter ga zavračali domorodci, je hotel ugotoviti, kje bi bilo možno ustanoviti misijonske postaje; vlekla pa ga je tudi znanstvena radovednost.

Na svoji poti skozi puščave in pragozdove se je srečal z različnimi plemeni domorodcev: Šiluki, Kječi, Heliabi, Barijci, Niloti, Kop-

ti in drugimi. Domorodci so sprva bežali pred misijonarji, ker so se bali, da je le trgovec s sužnji. Polagoma so si pridobili zaupanje in leta 1852 je bila ob Belem Nilu ustanovljena misijonska postaja Gondokor, in sicer med plemenom Bari.

Misijonarje so ves čas pestile hude težave. Poleg afriških bolezní, ki je pokopala kar 17 sodelavcev misijona, ki so prišli iz Evrope, jim je vedno primanjkovalo denarja za preživljanje in gradnjo potrebnih objektov. Kongregacija za širjenje vere je nad misijonsko postajo v Kartumu že popolnoma obupala. Menili so, da so bili izdatki preveliki v primerjavi s doseženimi uspehi, zato se je Knoblehar leta 1850 odločil za pot v Evropo, da bi v Rimu, na Dunaju in drugod natančno obrazložil razmere v Afriki in si pridobi naklonjenost in sredstva za misijon. Obiskal je mnogo krajev; ljudem je govoril o misijonu tako goreče in prepričljivo, da je povsod pridobil somišljenike in dobrotnike. Po Sloveniji je potoval v družbi svojega nekdanjega profesorja in rojaka Frana Metelka in prijatelja Partlja.

Skupaj so prišli 31. avgusta tudi v Škocjan, kjer so ljudje z navdušenjem sprejeli rdečelasega Arabca. Neke vrste novomašno slovesnost je opravil naslednji dan na Stopnem, kjer se je zbralo največ ljudi v zgodovini te cerkve. 3. septembra se je drugič poslovil od svojih domačih, svojega Škocjana, od župnika Zalokarja - tokrat za vedno.

V času, ko je Knoblehar obiskal Evropo, so o njem pisali vsi tedanji časniki, postal je ena najbolj znanih osebnosti v Avstriji. Časopisa Ljubljanski časnik in Ljubljanski list sta morala posebej opozarjati, da Knoblehar ni Korošec, ampak Kranjec, doma iz Škocjana.

Še istega leta se je vrnil v Kartum. Med potjo je kupil ladjo, ki jo je krstil za Jutranjo zvezdo. Z njo je kasneje potoval po Belem Nilu. Marca naslednjega leta je skupaj z novimi misijonarji in ostalimi laiki, ki so z njim odpotovali v Afriko, prispel v misijon v Kartumu.

Ko je v misijonišču postoril najnujnejše, se je ponovno odpravil po Beli reki. Ustavili so se med prebivalci rodu Kječ, kjer je zrasla tretja misijonska postaja Sveti križ. Leta 1854 je na svojem popotovanju po Belem Nilu prispel do gore Longvek in tako za 50 milj presegel najjužnejšo točko, do katere so dotlej prodrli beli raziskovalci. Knoblehar je poslej večinoma potoval od ene do druge misijonske postaje, vodil dela ter zanje skrbel, kolikor je bilo v danih razmerah najbolj mogoče. Na vsakem koraku se je kazala njegova plemenitost. Ob skrbi za druge je nase in na svoje zdravje vedno pozabljal. Koderkoli je hodil, je vse skrbno opazoval, sistematično zbiral podatke o rastlinstvu, živalstvu, vremenu in še o marsičem in jih posređoval Evropi.

Marsikateri Evropejec je želel njegove zapiske odkupiti za velik denar, toda Knoblehar je bil odločen, da ostanejo misijonu oziroma evropskim znanstvenim ustanovam. Po mnenju znanstvenikov je bil Knoblehar eden najboljših poznavalcev Belega Nila, kulture in jezika afriških plemen, zato je njegovo ime s spoštovanjem izgovarjal ves tedanji znanstveni svet, črnici pa so ga klicali Abuna Soliman. Leta 1857 ga je Dunajsko geografsko društvo izbralo za častnega člana. Neizmerne so njegove zasluge pri odpravi trgovine s sužnji, pri uvajanju izobraževanja otrok, mladine in odraslih. Abuna Soliman je bil najbolj cenjen in spoštovan mož od Aleksandrije do Nilovega izvira.

Nenehni boj za obstoj, neugodno afriško podnebje, težke živ-

ljenjske razmere in nadčloveški naporji so načeli tudi Knobleharjevo zdravje. Bil je utrujen in izčrpan, zato se je odločil za vnovično pot v Evropo. V domačih logih in med svojimi prijatelji iz mladosti si je hotel okrepiti zdravje. Istočasno je nameraval Kongregaciji za širjenje vere v Rimu in raznim institucijam na Dunaju obrazložiti težave, uspehe, razmere.

V začetku decembra 1857 je zapustil misijonsko postajo v Kartumu, katere temelje je začel graditi pred slabimi desetimi leti. Slovo od sodelavcev je bilo silno težko, kot da je v skritem kotičku svoje duše slutil, da se mu bliža smrt. Odpravil se je na svojo zadnjo vožnjo. Na poti do Aleksandrije se mu je zdravstveno stanje še poslabšalo. 5. januarja 1858 se je izkrcal v italijanskem pristanišču Neapelj. Ker je bolezen že zelo napredovala, se je moral za nekaj dni nastaniti v hotelu. Takoj ko je avstrijski veleposlanik v Neaplju zvedel za Knobleharjevo stanje, mu je poslal svojega osebnega zdravnika dr. Zimmermanna. Papežev nuncij v Neaplju pa je zaprosil neapeljske avguštince, da so ga 14. januarja sprejeli pod svojo streho.

Predstojnik samostana p. Inocencij in vsi ostali redovniki so storili vse, kar je bilo v njihovi moči, da bi se provikarju zdravje povrnilo. Poleg veleposlanikovega osebnega zdravnika so za pomoč zaprosili tudi najbolj slovečega neapeljskega zdravnika Lucarellia. Kazalo je že, da bo misijonar premagal bolezen, toda obrnilo se je drugače. 13. aprila 1858 se je njegovo nemirno, plemenito srce za vedno ustavilo. Dopolnil je 38 let, 9 mesecev in 7 dni.

Predstojnik avguštinskega samostana je poznal veličino ranjkega Knobleharja, zato je odločil, da ga shranijo v prostorni samostanski grobnici pod velikim oltarjem njihove cerkve. Truplo so zavili v vijoličast misijonski talar; okoli vratu je imel trak, na njem pa lesen križec, ki je bil Knobleharju izjemno drag - nosil ga je vse od dne, ko je obiskal Jeruzalem. 14. aprila, proti večeru, so ga položili v železno, belo pobarvano krsto in ga ponesli v grobnico k večnemu počitku. Položili so ga na nekoliko vzvišen prostor pod stopnicami na levi strani.

"Knoblehar je dragocen bišer, ki se bo svetil v domovini," je zapisal Jožef Burger, dekan v Šmartnem pri Litiji. Enakega mnenja so bili tudi mnogi drugi Slovenci, zato so zaprosili Kongregacijo za širjenje vere v Rimu, ljubljansko škofijo in dunajski odbor Marijinega društva za dovoljenje za prenos posmrtnih ostankov umrlega Knobleharja na Kranjsko. Pobudo in aktivnosti je vodil njegov prijatelj Luka Jeran, toda zaradi različnih mnenj, pogledov in zapletov je misel o prenosu relikvij opustil.

Za spominsko ploščo z napisom v Kartumu je poskrbel misijonar Kirchner.

Tudi v Sloveniji so razmišljali o postavitvi primerne spominskega obeležja. Leta 1867 so v škocjanski župnijski cerkvi na desni strani zadaj vzdali spomenik iz belega marmorja z napisom. Leta 1929 pa so na Knobleharjevo rojstno hišo vzdali ploščo z napisom iz črnega marmorja. Poleg nje sta vzdana dva leva, ki simbolizirata gibčnost, pogum in moč.

Leta 1871 so štirje kmetje in štirje duhovniki iz ljubljanske škofije obiskali Knobleharjev grob v Neaplju. Poiskali so krsto, jo odprli in na posmrtno ostanke položili venec iz umetnih rož s slovenskim trobojnim trakom in napisom.

Leta 1992 so se ob praznovanju 500-letnice prenosa fare v Škocjan tu zbrali misijonarji širnega sveta in ob tej priložnosti je

Martina Božič
DR. IGNACIJ KNOBLEHAR -
ABUNA SOLIMAN

Škocjanska delegacija pred vhodom
v samostan bosih avguštincev v Neap-
lju leta 1996

takratni predsednik Krajevne skupnosti Škocjan in današnji župan Janez Povšič v uvodnem nagovoru obudil skoraj pozabljenega Ignacija Knobleharja. Od takrat dalje je v naših krajih spomin nanj spet živ.

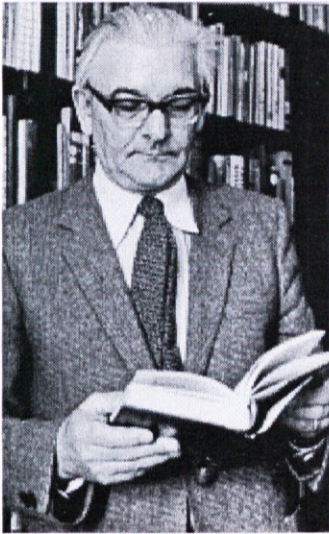

Ko je Škocjan postal samostojna občina, je občinski svet na podlagi rezultatov ankete sprejel pobudo, da se praznik občine Škocjan poimenuje po velikem rojaku in se praznuje 6. julija, na obletnico Knobleharjevega rojstva. V letu 1996 so se člani občinskega sveta podali na dolgo pot v Neapelj, da poiščejo Knobleharjev grob. Žalne maše v samostanski cerkvi bosih avguštincev, ki sta jo vodila škocjanski župnik Franc Brečko in p. Slavko Kranjc iz Ptuja, se je poleg cerkvenih dostojanstvenikov udeležil tudi Principe Mario Constantini, veliki mojster viteškega reda.

Ogledali so si grobnico in se poklonili spominu velikega rojaka, čeprav je bilo jasno videti, da je bila grobnica razmetana in oropana. Na grob so položili lovorov venček in ploščico z napisom. V lični posodici pa so s seboj v domovino odnesli prgišče zemlje s Knobleharjevega groba in jo prenesli v župnijsko cerkev poleg njegove plošče.

BESEDA O PROFESORJU KARLU BAČERJU

(Ob njegovem jubileju)

Prof. Karel Bačer

Na več ravneh poteka široko, bogato razčlenjeno delo prof. Karla Bačerja, a vendar so v njegovem delu značilne prvine, ki združujejo njegovo delovanje v enovito, notranje sklenjeno celoto. Različna področja njegovega uresničevanja so dosledno zapisana humanističnim strokam, ki jih je vedno prežaril z osebnim, zanj značilnim razmerjem.

Profesor Karel Bačer ni pristajal na varnost obrabljenih obrazcev; s svojo duhovno intenzivnostjo, prodornostjo je rad segal v nova območja; vznemirjale so ga možnosti, ki so se skrivale zunaj okvirov utečenega. Tuja mu je bila zgolj hladna, nevtralna "strokovnost". A vendar: profesorju so bile tuje zamisli, ki bi bile same sebi namen; inovativnost njegovih pogledov je bila vedno omejevana s strogim notranjim nadzorom, ki ni dovoljeval nasilja nad stvarino. Vedno je samoreflektiral svoje prijeme, tako da so bili zanesljivi, strokovno neoporečni, kljub prepoznavni samosvojesti preiščeni in dognani. Ta pretehtanost na vseh ravneh njegovega delovanja je izraz njegove notranje odgovornosti, moralne zavesti, da njegovo delo ni namenjeno samemu sebi; je etična odgovornost do drugega: posredovati velja trdne vrednote, ne pa improvizacij, ki nimajo potrditve v realiteti.

Karel Bačer se je rodil 1917 v Zadru. Osnovno šolo in gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, diplomiral je na Filozofski fakulteti, oddelek za slavistiko leta 1940. Služboval je v Ljubljani na klasični, po vojni pa na novomeški gimnaziji, učiteljsku in osnovni šoli. V letih 1964-1970 je bil pedagoški svetovalec na Medobčinskem zavodu za prosvetno pedagoško službo. Od jeseni 1970 do upokojitve 1984 je kot bibliotekarski svetovalec - bibliograf vodil oddelek Dolenjske domoznanske bibliografije.

Deluje tudi kot lektor pri Dolenjskem listu. Je častni član Društva knjižničarjev Dolenjske. Leta 1989 je prejel Trdinovo nagrado. Izdal je izbor raziskav in člankov *Iz dolenjske preteklosti* (Dolenjska založba 1991).

O Karlu Bačerju kot profesorju in pedagoškem delavcu so mnogi pisali s toplim priznanjem. Njegovim svežim, domiselnim, inovativnim prijemom je bila tuja obrabljena shematičnost. Vsaka ura je imela svojo zasnovano in notranji ustroj, prilagojen temi, ki jo je obravnaval. Iskal in odkrival je vedno nove možnosti za interpretacijo snovi; osvetljeval jo je z različnih zornih kotov, razgibano, dinamično. Bile so ure, ki jih je spodbujala situacija sama; oblikovale so se pred nami, stvariteljske, visoko produktivne.

Živo se spominjam seminarja slovenščine, ko je pravkar izšla esejistična proza Miška Kranjca *Zemlja in človek v Novem svetu* 1950. Z inventivno interpretacijo je diskretno, a s toplo zavzetostjo profesor vstopal v svet Kranjčevega teksta, ki je očitno vzbujal v njem živahne asociacije; pripoved je živahno komentiral, jo razčlenjeval, odkrival v njej značilne Kranjčeve poglede, tako da smo se skupaj s profesorjem soočali s svojevrstno razsežnostjo Kranjčeve misli.

Kot profesor je znal Karel Bačer ustvarjati živ, tvoren stik z dijaki. Znal je odkriti v učencu njegovo specifično nadarjenost in

jo vzpodbujati in usmerjati. Šolskih nalog ni brezosebno, brezbrizno razdelil, ampak je imela tudi taka ura svojevrstno "dramaturgijo": prebral je nekaj najznačilnejših, jih komentiral, odkrival njihove vrednosti, pri tem piscu lirično predahnjenost, pri drugem nazornost, pa spet lep ljudski jezik in sočno metaforiko, pri drugem prebujajočo se refleksivnost, zanimanje za literarno tematiko itd., hkrati pa je opozarjal na značilne napake našega pisanja. Tako nismo bili zgolj sprejemajoči "predmet"; z nami je vzpostavljajal odnos kot osebam in tako se je potrjevala naša prebujajoča se individualnost.

Tudi na področju bibliotekarstva so se uveljavljale značilne poteze prof. Karla Bačerja. Navajam besede prof. Nataše Petrov, ki je nazorno in pregledno osvetlila njegovo delo v članku *Slavist, raziskovalec, knjižničar* (Dolenjski razgledi 1987):

"Kot bibliotekarskega svetovalca-bibliografa so ga odlikovali temeljita in široka razgledanost, bogato znanje, čut za selekcijo pomembnih podatkov, natančnost in še posebej iniciativnost in kreativnost... Oddelku je postavil jasne in trdne strokovne temelje, in sicer z dvema domoznanskima informacijskima viroma:

- z registrom javnih delavcev Dolenjske, ki zajema osnovne podatke o tistih pomembnejših javnih delavcih Dolenjske, ki so povezani z njeno preteklostjo ali sedanostjo po svojem poreklu, življenju ali delu in

- z imenikom dolenjskih krajev, s katerim je teritorialno zaobsežena Dolenjska v njenih nekdanjih kulturnozgodovinskih mejah.

S posebno razstavo je delo oddelka predstavil javnosti in uporabnik pritegnil in usmeril k uporabljanju zbranih podatkov... Postavil je več odmevnih razstav na visoki strokovni ravni, s poslušom za nazornost vsebine in estetski videz. Vedno je bil poln idej za spremljajoči program pri otvoritvah razstav, sam pa je prispeval dve obsežni in tehtni predavanji o Gregorčiču in o razmerah v Novem mestu skozi Prešernove verze - distih Prijatlu Lašanu.

Pri informacijskem delu z uporabniki knjižnice so prišli do veljave profesorjevo znanje, dober spomin, iznajdljivost in vztrajnost, predvsem pa je tu sprostil svoj pedagoški etos: razdajati, kar veš in znaš, primerno svetovati in usmeriti, dati pravo informacijo in s tem pomagati uporabniku".

Morda pa se najbolj očitno kažejo značilnosti njegove ustvarjalne osebnosti v literarnozgodovinskih in etnografskih raziskavah in kritičnih pretresih.

Že kot mlad slavist je v svojih kritikah in razpravah presenečal s suverenostjo estetskih sodb, z zanesljivim poznavanjem gradiva in izrazitim smislom za raziskovalno delo.

V oceni disertacije prof. Marje Boršnik *Razvoj in pomen Aškerčeve socialne miselnosti in socialne pesmi* (Sodobnost 1939) odkriva pronicavo analizo Aškerčevih duhovnih sestavin in zanesljiv oris njegove osebnosti, a hkrati ugovarja estetski presoji njegove socialne poezije, pa čeprav je sodba prof. Boršnikove oprta na mnenje velikih literarnih avtoritet. Karel Bačer opredeli večino Aškerčevih socialno angažiranih pesmi, zlasti kasnejšega datuma, kot "verzifikacije, ki nam nič ne povedo". Lapidarno diagnozo je potrdila novejša literarna zgodovina.

Pozornost vzbujajoča je razprava *Gregorčičeva mladost* (Dom in svet 1944), odlomek, kot pravi avtor, iz življenjepisa. Prof. Bačer ne ostaja zgolj v mejah biografske raziskave, ampak preizkujuje tudi literarne intencije mladega Gregorčiča, kakor se kažejo v

Profesorju Bačerju sta na prireditvi v počastitev njegovega življenjskega jubileja v Knjižnici Mirana Jarca med drugimi čestitala ravnateljica knjižnice Andreja Pleničar in direktor Dolenjskega lista Drago Rustja

njegovih dijaških spisih in mladostni liriki. Razprava izkazuje suvereno obvladovanje široko razčlenjenega gradiva, odpiranje novih vidikov v umevanju Gregorčičeve poezije, psihološko prenetano analizo pesnikove osebnosti.

V razpravi *Gregorčičeve še neobjavljene prigodnice* (Dom in svet 1944) vzbuja ponovno pozornost osupljivo poznavanje gradiva, večkrat inovativnega. Avtor razkriva in osvetljuje številna razmerja Gregorčiča z znanimi literarnimi in kulturnimi osebnostmi. Pozornost posveča literarni mediaciji, pretoku medsebojnih literarnih vplivov. Razkriva, kako odločujoče je vplival Gregorčič na Trinka-Zamejskega, a z zanesljivim primerjalnim postopkom razkriva tudi zanimivost, da je Zamejski vplival na svojega literarnega mentorja Gregorčiča v nekaterih segmentih in da je posredno prek Zamejskega ponovno vplival na Gregorčiča Simon Jenko. Seveda odkriva profesor vzporednice in spodbude na osnovi preiskave posameznih verzov, ne pa na osnovi domišljenih tez: vsaka trditev je podprta z navedbo verza.

Kasneje, med službovanjem na Dolenjskem, prof. Bačerja močno pritegne osebnost Janeza Trdine in v zvezi z njim razkriva mnogo dotlej neznanih faktografskih podatkov. Z zanesljivim poznavanjem Trdinovih pisateljskih kvalit in poznavanjem njegove literarne specifike ocenjuje mnoge knjige Zbranih del, prav tako pa tudi nekatere izbore. Temeljito poznavanje Trdinovega dela ga je tudi vodilo k temu, da je ostro ugovarjal tezi, naj bi se v Trdinovi interpretaciji Koseskega v *Pretresu slovenskih pesnikov* skrivala "uničujoča ironija" (Še o Trdinovem Pretresu. Jezik in slovstvo 1955-56). Prof. Bačer je ne odkriva v dikciji Pretresa, tezi pa nasprotujejo - profesor jih navaja - sočasne in kasnejše Trdinove izjave. Res, očitno izpoveduje Trdina svoj estetski credo tak, kakršen pač je, odkrito, neposredno, brez stranskih misli. Kakor je brez pridržkov detroniziral Koseskega s prvega mesta, tako mu v skladu s svojo poetiko priznava vrednosti, ki se mu kažejo. Stališče prof. Bačerja potrjuje tudi novejša literarna zgodovina.

Prodornost, eksaktnost, dosledno izpeljavo problema izkazuje analitičen pretres Prešernovega distiha *Prijatelju Lašanu* (Iz dolenske preteklosti. Dolenjska založba 1991). Prof. Bačer predstavi različne možne razlage distiha: vse imajo na prvi pogled svojo upravičenost, svojo težo. Kakor da smo v prostoru, kjer so različni izhodi, a samo eden je pravi. Razgibana, "dramatsko" zaostrena situacija. Profesor pretresa vsako interpretacijo posebej. Je Prešeren svaril prijatelja Lašana pred mogočnimi veljaki na okrožnem glavarstvu? Ne, prav okrožna glavarstva naj bi bila obramba proti krivičnosti gospostev do podložnikov. Meri Prešeren na novo-meško višjo duhovščino zaradi njenega morebitnega odnosa do literature? Ne, izpričevala je v mnogočem stališča, ki so bila blizu Prešernu. Torej preostane tretja varianta, ki se logično ponuja: Prešeren svari prijatelja pred tistimi, ki imajo aristokratska pooblastila in ki brezskrupolozno odirajo dolenskega siromaka.

Izjemno zanimiv je profesorjev postopek pri raziskavi ljudskega pesnika in godca Ivana Rupnika - Možeta (*Dolenjski ljudski pesnik in godec Ivan Rupnik - Može*. Iz dolenske preteklosti. Dolenjska založba 1991). Spremljamo ga neposredno, saj ga beleži profesor, tako da se takorekoč s profesorjem podajamo v neznanost.

O Možetu sprva skorajda ni podatkov. Mimogrede ga omenja Trdina, nekaj verzov kot "nenarodnih" navaja Štrekelj. Profesor Bačer je zaslutil zanimivo človeško usodo, vabljev lik ljudskega pesnika in godca. Evidentiral je precej različnih podatkov o njem, a dokler ni odkril priimka, ni mogel do zanesljivih podatkov. Matrika odkriva pravo pot; zdaj pred nami raste podoba preprostega, a duhovno razgibanega človeka, ki se živahno odziva na dogodke; v njegovih pesmih res lahko prepoznavamo, kot opozarja profesor, panoramo socialnega življenja na Dolenjskem v drugi polovici 19. stoletja. Može je, kot spoznavamo, res zanimiv kronist, a, kot podčrtuje profesor, ni zgolj regulator dogodkov, njegovo razmerje do življenja je zavzeto, z dobršno mero kritične ostrine. Najboljši je, kot poudarja profesor, ob tragičnih dogodkih, predvsem ob smrti mladih ljudi; tedaj je res skoraj baladno zgoščen, pretresljiv v pristni človeški prizadetosti, skoraj elegično zadržan. Profesor predstavi še vedre, šegavo iskrive pesmi, ki se v njih poigrava šaljev duh, in tudi prigodnice, namenjene slavljencem, najbrž res daljše tedaj, če je bil plačnik premožnejši.

Bačerjeva razprava o Možetu ima svojevrstno, skoraj "dramatsko" raznihano zasnovo in ustroj: sprva ne vemo o pesniku in godcu skoraj nič, potem pa profesor z različnih vidikov osvetljuje njegovo podobo, ki vstopa v vse večjo razvidnost. Hkrati pa, kot rečeno, spremljamo raziskovalni proces neposredno, z "dialektiko" informacij, s številnimi "obrati", ki jih sprožajo nasprotujoči si podatki, a naposled se pod zanesljivo profesorjevo roko izčisti zanimiv, dragocen lik ljudskega pesnika in godca. - Vsekakor študija izjemnih razsežnosti in kvalitet, inovativno pričevanje o bogastvu dolenskega ljudskega slovstva.

Svojevrsten, literarno pregnanten je zapis *Droben spomin na Otona Župančiča* (Iz dolenske preteklosti. Dolenjska založba 1991): sicer kratek, a napisan z izrazitim smislom za psihološki detajl in bistvo dogodka, ki se v njem razkriva Župančičeva osebnost. Nazorno spoznavamo pesnika v njegovi človeški enkratnosti; značilna je njegova zadržanost in umaknjenost vase spričo nekaterih hrupnih stališč, odmerjena, skoraj aristokratska zadržanost v besedi, kratka, a lapidarna sodba o Levstikovem Ubežnem

kralju, ki mu izreče izjemno priznanje. Literarni portret, ki nam v nekaj potezah ohranja nekatere značilnosti Župančičeve osebnosti.

Raziskovanju Gregorčiča, ki mu je profesor posvetil toliko pozornosti, se spet povrne s prispevkom *Kako je leta 1906 Ribnica počastila pesnika Simona Gregorčiča* (Rast 1994). Profesor osvetli Gregorčičevo literarno osamljenost, kritično spregovori o tretjem zvezku Poezij in spet s spretnim nizanjem podatkov poustvari značilnosti tistih dni in Gregorčiča sredi njih. Zaživi bogat kalejdoskop srečanj in dogodkov, s katerimi so počastili Ribničani pesnika. Tako nam profesor še enkrat oživi podobo Simona Gregorčiča sredi svojih prijateljev tik pred njegovo smrtjo.

Omeniti velja prof. Bačerja še kot ocenjevalca sodobne literature. V spremni besedi k Dularjevemu romanu Krka pa teče naprej (Mladinska knjiga 1983) opredeljuje njegovo tematiko, določa stilno naravnost, opredeljuje epski ustroj romana, ki spominja na kroniko, odkriva značilne kvalitete Dularjevega pripovedništva, predvsem psihološko zanesljivost in sugestivni oris kmetiškega življenja, pretanjeno liričnost, sočno metaforiko, barvita ljudska rekla. Skratka, kratka, zgoščena, a sila zanesljiva analiza in predstavitev Dularjevih pripovednih značilnosti.

Ni slučaj, da je ob jubilejih prof. Bačer rad posvečal v člankih in zapisih toliko pozornosti prijateljem in sodelavcem. Rad je priznaval in odkrival kvalitete drugih in jih je toplo, iskreno pozdravljaj. Inventivno je odkrival v slavljenicah tisto, kar je v njih enkratnega, neponovljivega.

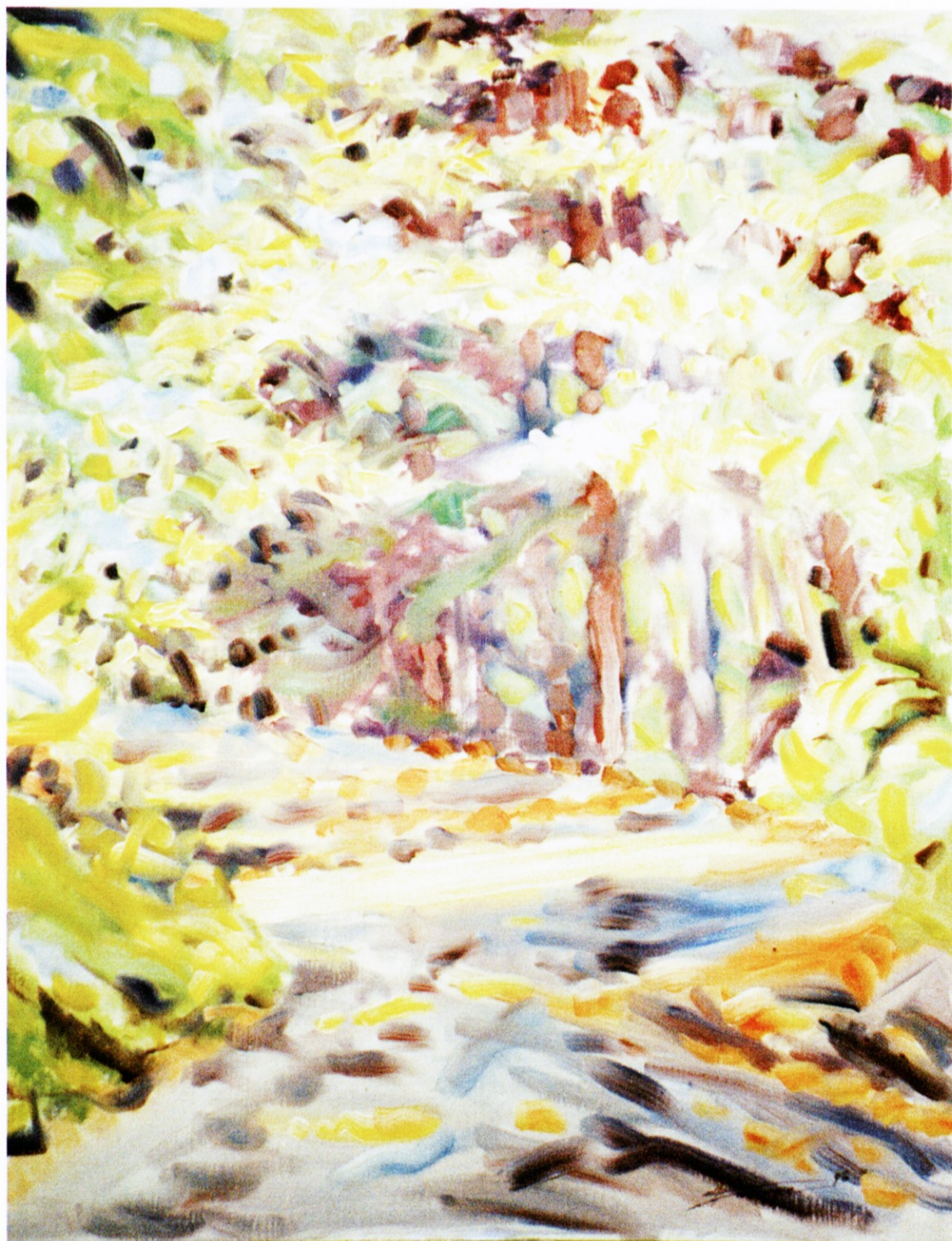
Mnogo tvornih, ustvarjalnih, pomembnih dejanj torej na različnih ravneh. Vsa so suverena, trdna v svojih izhodiščih in zvesta svojim načelom. Konsekventnost in doslednost je izraz avtonomne osebnosti prof. Karla Bačerja, osebnosti, ki se urešničuje in potrjuje v ustvarjalnem dejanju. V tem je njena izjemna dragocenost.

Župan Mestne občine Novo mesto
Franci Koncilija je podelil jubilan-
tu priznanje za razvoj knjižničarstva

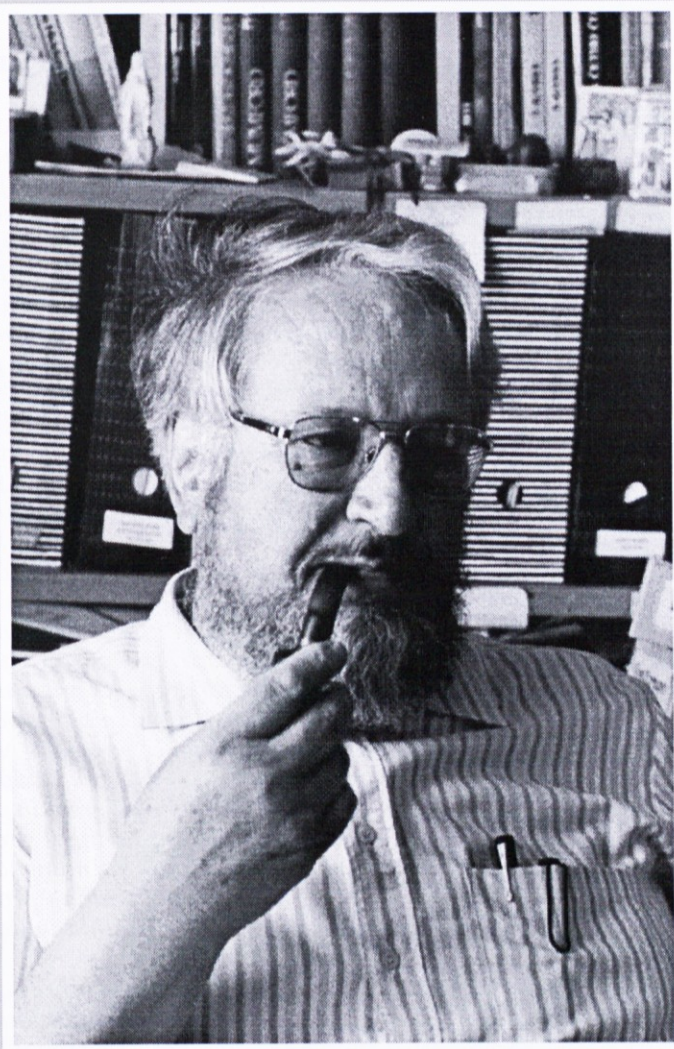

Alojz Konec: MED BELOKRANJSKE BREZE PRI SEMIČU, olje na platnu, 100 x 80 cm, sign. l. sp., 1996

Alojz Konec: V OBJEM POHORSKEGA KORIDORJA, olje na platnu, 100 x 80 cm, 1996

RAST – L. VIII.
ŠT. 3 – 4 (49 – 50)
JUNIJ 1997

Prof. Vladimir Braco Mušič

A handwritten signature in black ink, which appears to read 'V. Braco Mušič'. The signature is fluid and cursive.

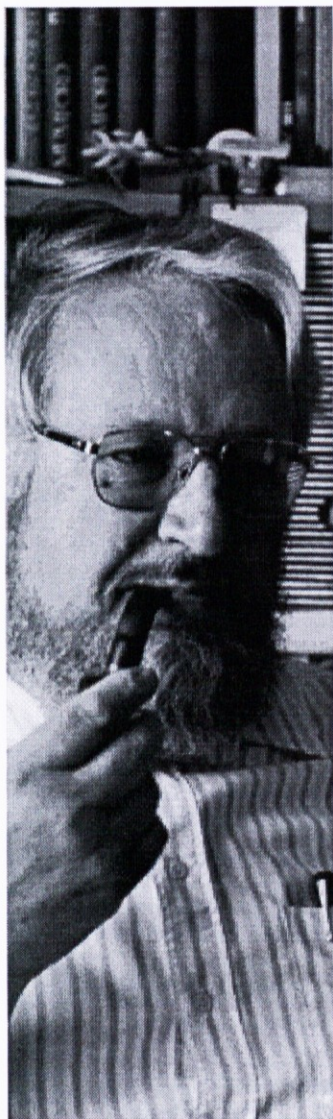
REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

III
NAŠ GOST

Milan Markelj
Marjan Ravbar

NE KAMNI, LJUDJE TVORIJO MESTO

Pogovor z prof. Vladimирjem Bracem Mušičem

Prof. Vladimir Braco Mušič
(vse portretne fotografije: Milan Markelj)

Prof. Vladimir Braco Mušič, diplomirani inženir arhitekture in magister urbanizma, dolgoletni delavec in direktor Urbanističnega inštituta Slovenije, nekdanji predsednik ljubljanskega mestnega komiteja za urbanizem in varstvo okolja in ljubljanski "podžupan", izredni profesor za urbanizem na FAGG v Ljubljani, soavtor številnih velikih urbanističnih projektov, teoretik in arhitekturni kritik, svetovalec domačih in tujih ustanov, torej vsestransko dejaven strokovnjak, je od prvega dne letošnjega leta res upokojenec, a za ljudi njegovega kova to ne pomeni, da je poslej v njegovem življenju kaj dosti manj dela in obveznosti. Nekateri dosedanje dolžnosti so se sicer res umaknile, se mu pa zato pod roke pritika vse tisto, kar je doslej odriival na stran kot ne najbolj nujno in pomembno, denimo ureditev knjige satiričnih kolažev, ki bo kritiško pospremila naše politične spremembe in v zanimivi obliki dala piko na i Mušičevemu plodnemu publicističnemu delu. O tem, da je kot svetovno priznani strokovnjak za urbanizem še vedno iskan in dragocen svetovalec, skoraj ni treba izgublјati besed. Z njim smo se nekega lepega pomladnega dne tega leta pogovarjali v njegovem delovnem kabinetu, zatrpanem s knjigami, dokumenti in drugim različnim gradivom, ter med tihim brenčanjem računalnika prisluhnili zanimivim spominom na Mušičev rod, Novo mesto, na plodno poklicno pot pa s pogledom na probleme urbanizma, še posebej v Novem mestu. Vladimir Braco Mušič je kot prijeten sogovornik živopisno razgrnil del svojega življenja in delovanja, odprl nekaj grenkih plati slovenskega urbanizma, a pokazal tudi na tiste sestavine v stroki in človeku, ki bude zaupanje in upanje, da bo morda kaj manj napak pri prihodnjih velikih in pomembnih odločitvah poseganja v prostor, tej tako občutljivi in tako usodni dejavnosti, kjer razuma in trajnih vrednot ni nikoli preveč.

- Na vaši življenjski poti se kot močan dejavnik izrisuje družinsko okolje, iz katerega ste izšli. Družina Mušič je dala veliko odličnih mož in pomembnih strokovnjakov, tesno povezana pa je z Novim mestom. Poznate svoje korenine?

"Moj oče Drago je pravi Novomeščan iz družine Claricijevih in Mušičev, ki so se v prejšnjih generacijah priselile v Novo mesto. Po Claricijih smo meščanska družina daleč nazaj, po strani Mušičev pa gostilničarji, obrtniki in kmetje. Gre za zelo razvejeno družino, o katerih precej vemo po zanimivem naključju. Moj stari stric Karel Clarici je bil namreč na Dunaju mestni uradnik in je moral v času nacizma zbrati dokumente za tri rodove nazaj, da je dokazal, da ni židovskega rodu. Moje tete so hodile po dolenjskih farovžih in iskale potrebne dokumente zanj ter tako zbrale veliko gradiva, ki ga je kasneje stric Marjan kot zgodovinar dopolnil, uredil in izdelal družinsko drevo. Od naših prednikov bi omenil svojega pradedu Jurija Claricija, upravnika Windischgraetzovih posestev s sedežem v Planini pri Rakeku. V šestdesetih letih prejšnjega stoletja se je priselil v Novo mesto, vzel v najem grad Brajtenau, upravljal pa je, poleg zaloškega tudi lukenjsko posestvo. Še kot Windischgraetzov upravnik je za kneza od-

Clarici - Mušičeva domačija na Resljevi cesti, stari mestni vpadnici iz karlovške smeri; foto: Karel Clarici, okrog leta 1900

kupoval Bogenšperk, pri tem poslu se je spoznal z Ernestino, hčerko graščaka Bogataja (Wagathaya), in se z njo potem poročil. V Brajtenavu so se jima rodili številni otroci, med njimi moja nona Rozalija in že omenjeni Karel, poznan kot amaterski naravoslovec in avtor Knjige moje mladosti. Clarici je potem kupil hišo v Kandiji v Novem mestu in tu se je moja nona Rozalija poročila z Alojzijem Mušičem, tedanjim davkarjem iz družine, ki izhaja iz notranjsko-kraškevskega rodu. Možno, da so Mušiči na Kras prišli kot uskoki. Tudi rod Claricijev je star istrski rod. Lahko bi rekel, da smo Mušiči torej nekakšna notranjsko-kraško-istrsko-dolenjska varianta, na nek način pa je v nas tudi nekaj uskoškega. Prav zanimivo je, da so Mušiči radi potovali na belokranjsko stran v uskoške vasi in na Kordun. Ta genska zveza sicer ni izpričana, je pa zelo možna. Moj nečak, ki je geograf, je izsledil kar sedem naselij z imenom Mušiči na ozemlju nekdanje Jugoslavije. Po mamini liniji je v meni tudi nekaj liške in primorske krvi, njen oče je namreč bil iz družine Uzelac iz okolice Gospića (Smiljan), mamin brat je bil znani hrvaški slikar Milivoj Uzelac. Zanimivo je tudi, da je mamin praded, pisal se je Polič, soustanovitelj čitalnice v Kraljevici, prijateljeval z Janezom Trdino in ga pisatelj na več mestih omenja.

Mušičevega doma v Kandiji se iz mladosti spominjam kot velike in zelo povezane družine, ki je živela elemente patriarhalnega življenja, vendar brez patriarha; če je že kdo to bil, potem so bile tete, saj je gospodar Alojz Mušič razmeroma mlad umrl za tuberkulozo, ki je takrat na veliko kosila med mladimi. Družina je štela veliko otrok, večina od njih je odigrala pomembnejšo vlogo v javnosti. Jurij je postal vojni zgodovinar in je na jesen svojega življenja veliko pisal o soški fronti, Drago, moj oče, zdravnik in zgodovinar medicine, ter Marjan, arhitekt in publicist, ki je ostal najtesneje povezan z Novim mestom, sta postala tudi častna novomeška občana, Lojze je bil v zgodnji mladosti preganjan zaradi delovanja v socialdemokratskih krogih predkomunističnega gibanja in bil povezan s Prežihovim Vorancem, Marta pa je ob Andrijaniču ena od ustanoviteljic tovarne zdravil Krka. To je bila družina z izrazitim intelektualnim vzdušjem in veliko razumskega in kulturnega življenja. Prav vsi so govorili tuje jezike, Marta je ob drugih jezikih znala celo tekoče latinsko. Številnost družine, prva svetovna vojna in svetovna gospodarska kriza pa so tudi vplivale na izrazite poteze skromnosti in varčnosti, ki so se odražale v vsakdanjem življenju razširjene družine.”

- Četudi niste bili rojeni v Novem mestu in vaš oče ni služboval v njem, ste bili ves čas povezani z njim. Kakšni so bili ti stiki?

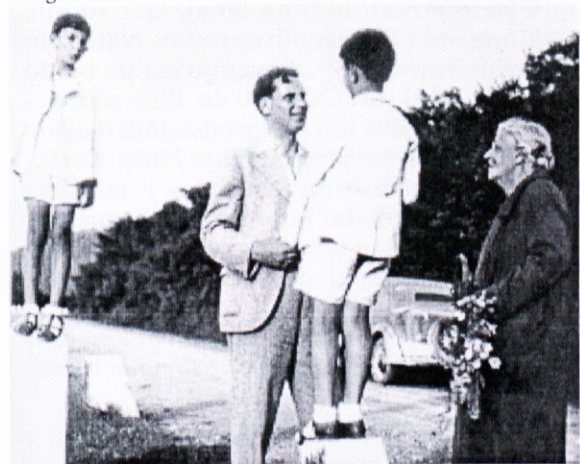
“Poletne in božične počitnice smo Mušičevi otroci preživljali v Novem mestu, čeprav so starši živeli že po drugih mestih. Tako smo ostali povezani z dolensko metropolo. Jaz sem se rodil v Sevnici, kjer je moj oče dobil svojo prvo zdravniško službeno mesto po študiju v Zagrebu, Leipzigu in na Dunaju. V Sevnici sem obiskoval prve šolske razrede, leta 1939 pa smo se odselili v Celje in tam dočakali začetek druge svetovne vojne. Od celjskih Nemcev, očetovih pacientov, smo zvedeli, da nas nameravajo izseliti v prvem krogu izseljencev v Srbijo, zato smo se zatekli nazaj v Novo mesto, kjer sva z bratom nadaljevala šolanje. Najprej sva stanovala pri Mušičih, potem pa pri prof. Jurku na Glavnem trgu v Fichtenuovi hiši. Mušičeva hiša je bila namreč prepolna, saj sta v Novo mesto pribežala še Lojze in Marta z družino.

Na dvorišču Clarici - Mušičeve domačije ob poroki Marte in dr. Jožeta Slaparja 1934. leta. Od leve stojijo: Ernestina (Tinca) in Marija (Mici) Clarici, Gizela Ekel, poročni priči, Lojze Mušič z ženo Bežiko in sinom Jurijem, Erna Mušič, arhitekta Vlado in Marjan Mušič; sedijo: Rozalija (Zali) Mušič, roj. Clarici, Vladimir (Braco) Mušič, Marta Slapar, roj. Mušič, dr. Jože Slapar, Jože (Kiki) Mušič. Foto: dr. Drago Mušič

Božič 1935 v novomeškem domu Mušičev in Claricijev. Od leve: dr. Drago Mušič z ženo Erno in Marija Clarici, Vladimir in Jože Mušič, Jurij Mušič, Ernestina Clarici, dr. Jože Slapar, Rozalija Mušič, Marta Slapar, Gozela Ekel in Edita Mušič. Foto: dr. Drago Mušič

Ob cesti čez Gorjance. Od leve: Jože, Braco in Marjan Mušič ter nona; foto: dr. Drago Mušič, okrog leta 1938

Aranžiranje šopkov poljskega cvetja po izletu na Gorjance; foto: dr. Drago Mušič, okrog leta 1938

Oče je nato dobil službo v Mokronogu in šolanje sem nadaljeval tam do leta 1943. Z bratom Jožetom (Kikijem) sva se politično angažirala in sva bila med drugim v Novem mestu na neki mladinski konferenci.“

- Veliko stvari vas je zanimalo, od slikarstva do literature, vendar ste se po maturi odločili za študij arhitekture. Kaj vas je nagnilo k temu? So ostala zanimanja povsem usahnila?

“Po vojni smo se preselili nazaj v Celje, kjer sem nadaljeval šolanje na gimnaziji, jo leta 1949 končal in se vpisal na arhitekturo. Ta izbor poklica pri Mušičih ni bil nobena novost, saj sta bila arhitekta že Marjan in očetov bratranec Vlado, vendar pa moram povedati, da spodbuda za ta študij ni prišla od njih, ampak me je arhitektura zares zanimala. Tisti čas sem se poskušal tudi s slikarstvom, na kar pa starši niso prav prijazno gledali, češ da to ni pravi poklic. Imel sem še eno strast: pisanje. V gimnaziji sem se začel ukvarjal z literaturo, a me je od nje odvrnil Herbert Grün, mentor mladih pisateljev, ki je mojo črtico iz kmečkega življenja skritiziral ter tako naredil konec mojemu ukvarjanju z literaturo. Ob vsem mogočem sem se zanimal tudi za naravoslovje. No, pri odločitvi, kaj početi v življenju, je zmagala arhitektura. Od nekdanjih mojih zanimanj je ostala dejavna predvsem ljubezen do pisanja, vendar ne literature. Že od študentskih let pišem za časopise, dolgo sem bil honorarni novinar pri Ljubljanskem dnevniku ter zanj pisal likovne in arhitekturne kritike. Bil sem tudi urednik arhitekturne rubrike pri Naših razgledih, tehnični urednik Arhitekta, soustanovitelj Sinteze in nazadnje urednik Urbanega izziva. Del svojih publicističnih prispevkov sem združil v knjigi Urbanizem - bajke in resničnost, ki je izšla leta 1990 pri Cankarjevi založbi. Imam že pripravljen izbor podobnega gradiva za dve knjigi, vendar ne vem, kdaj bosta lahko izšli, ker imam preveč drugega dela.”

- Bi lahko na kratko orisali svojo poklicno pot?

“Arhitekturo sem diplomiral 1958. leta, nato sem služil vojaški rok v šoli rezervnih inženirskih oficirjev v Karlovcu, kjer smo se srečali mladi gradbeniki in arhitekti iz vse Jugoslavije. To je bila kar pomembna okoliščina, saj smo navezali stike, ki so pozneje rodili sadove. Med vojaščino so me kot sekretarja oficirja za zvezo pri Glavnem štabu UNEF poslali tudi na Sinaj, kjer so bile jugoslovanske enote v sklopu enot Združenih narodov. Nato sem se zaposlil na Urbanističnem inštitutu SR Slovenije in tam bil do leta 1980, zadnjih šest let kot direktor. Od 1980 do 1986 sem delal pri projektu Ljubljana 2000, bil dve leti podpredsednik mestne skupščine in potem še eno leto svetovalec županje Nuše Kerševan, se zaradi več razlogov vrnil na inštitut in se letos 1. januarja upokojil. Zadnja leta sem bil nacionalni koordinator za urbane raziskave pri Ministrstvu za znanost in tehnologijo in imel še kup drugih funkcij. Bolje, da jih ne začnem naštevati.”

- Kot eden redkih Slovencev ste študirali tudi na sloviti ameriški harvardski univerzi, kjer ste magistrirali. Kako sta prišli na to ugledno ustanovo?

“Leta 1963 sem dobil enoletno Fordovo štipendijo za študij v ZDA, do Harvarda, ki je bil takrat znamenit po urbanizmu, pa sem poiskal pot kar sam. V New Yorku sem obiskal Ernesta Weiss-

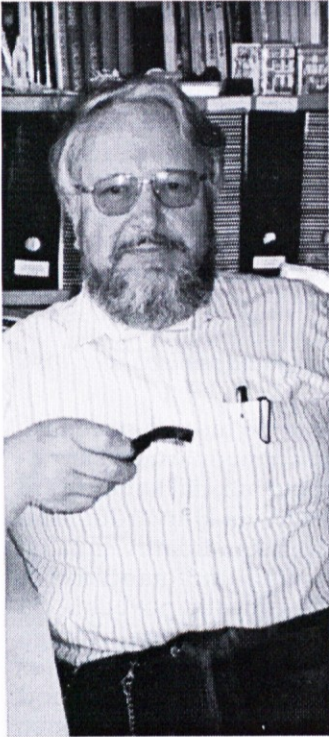

mana, zagrebškega Žida, predvojnega prijatelja moje mame, ki je postal pomembna osebnost v urbanizmu, in on mi je pomagal, da sem navezal potrebne stike. Na Harvard se je namreč težko vpisati. Naključje je hotelo, da je bila moja zveza s Harvardom profesorica Tyrwhitt, arhitektka, s katero sem se že leta 1956 bežno seznanil na kongresu arhitektov v Dubrovniku, kjer sem bil kot poročevalec Arhitekta in organizacijski pomočnik. Ko sem prišel na Harvard s kakšnim tednom dni zamude, šolsko leto se je že začelo, sem v pisarni naletel na to znanko, in s priporočilom Wiesmana sem bil takoj sprejet. Harvard je elitna univerza, za študij na nji pa se poteguje zelo veliko ambicioznih študentov, tudi po 300 kandidatov je za razred, v katerega sprejmejo kakih deset slušateljev. Če ima kandidat izvrstna priporočila, potem ima več možnosti. Meni je uspelo. V enem letu sem opravil podiplomski študij, končal kot drugi najboljši v razredu, ob vsem tem pa shujšal kar za 17 kilogramov.”

- Nedvomno ste si z magisterijem na Harvardu odprli lepe možnosti v mednarodni strokovni javnosti.

“Zveza z Ameriko je res delovala, vendar pa moram povedati, da so se vse moje lepe možnosti za vrhunsko mednarodno kariero končale v pesku. Leta 1970 so me npr. povabili, naj kandidiram za šefa programa urbanističnega oblikovanja na Harvardu. Med 167 kandidati sem prišel v končni izbor dveh kandidatov, zmagal pa je izraelski arhitekt Moshe Safdie z močnejšimi finančnimi in drugimi referencami. Kasneje so mi člani komisije povedali, da jim je bilo žal za to odločitev, ker se izbrani ni obnesel. Druga velika možnost se mi je pokazala, ko sem bil povabljen v Center Združenih narodov za stanovanje in urbanizem, zdaj poznan pod imenom Habitat. Šef je bil takrat Poljak Adolf Ciborowski, znanec iz Skopja, kjer smo delali popotresno obnovo. A tudi tu se ni dobro obrnilo; center so omejili in vse skupaj je šlo drugam od smeri, ki jo je začrtal Ciborowski. Vendar so zveze z Združenimi narodi ostale. Bil sem izbran za eksperta v projektu Gornji Jadran, pri seminarju o financiranju stanovanjske gradnje v Kopenhagenu in v projektu popotresne obnove v Iranu.

Od večjih mednarodnih projektov, v katerih sem sodeloval, bi omenil Jugoslovansko-ameriški projekt (JAP) študij regionalnega in urbanističnega planiranja. Ta raziskovalni in pedagoški projekt smo ustanovili v Ljubljani leta 1967 s financiranjem Fordove fundacije, ameriške vlade in naših virov. Rodil je kar pomembne sadove, omogočil študij več naših kasnejših strokovnjakov v tujini, v Ljubljano pa je pripeljal več kot 100 vodilnih urbanologov iz Amerike in Evrope, kar nas je za kratek čas ob koncu šestdesetih let uveljavilo kot center urbanih raziskav v Evropi. Zaradi slovenske (in hrvaške) zavisti se je vse skupaj končalo. Pomemben je bil tudi evropski primerjalni projekt, ki se je najprej imenoval Stroški mestne rasti. Tu so se prvič znašli skupaj Vzhod in Zahod ter Jugoslavija pod okriljem dunajskega Centra za družboslovne vede. Deset let sem bil v vodstvenem komiteju tega projekta oz. naslednika tega projekta, ki ga je financirala Volkswagnova fundacija. Kot pomebni pa se mi kažejo tudi stiki s Skandinavijo, kamor sem se odpravil na več krajših obiskov in vzdrževal intenzivne stike. Prav zanimivo je, da so bili v obdobju, ki ga zdaj imenujemo enoumje, mednarodni stiki Jugoslavije tako zelo visoko razviti in smo strokovnjaki iz Jugoslavije igrali izredno dejavno vlogo. Mlajši danes ne vedo, da kljub vsemu nismo nikoli kopirali

strokovnih rešitev na področju urbanizma, stanovanjskega gospodarstva in projektiranja iz vzhodnih rešitev, ampak samo iz najzahtevnejših zahodnih. Zadnje generacije naših zakonov, denimo, temeljijo na švedskih osnovah, kar se je izkazalo dolgoročno kot zelo pravilno za vključevanje v evropske integracije. Več let sem kot predstavnik Jugoslavije deloval v sekciji za upravljanje mest v OECD in bil tam celo predsednik usmerjevalnega komiteja...”

- *Vaša osrednja dejavnost je urbanizem. Kaj menite, kaj vas je usmerilo k temu?*

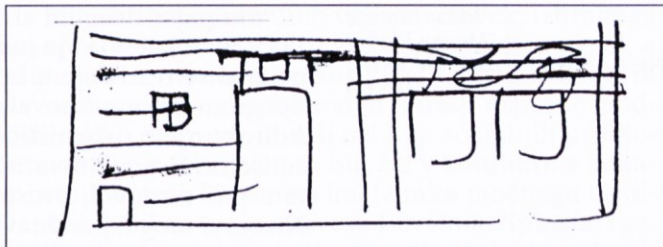
“Najbrž gre za element socialne odgovornosti, ki jo čutim v sebi in se je zgradila v nekem obdobju naše zgodovine. Moj oče je bil podeželski zdravnik in organizator zdravstvene službe, zato mi je socialno poslanstvo človeka blizu. Moj interes za mesto in socialne probleme je bil ves čas velik. Kot mlad fant sem v zadnjih letih vojne, ko nisem hodil v šolo, veliko prebiral knjige in revije iz očetove bogate knjižnice. Še posebej rad sem bral Kroniko slovenskih mest. Nekateri članki o zgodovini ali o socialnih problemih mest v nji so me posebej močno pritegnili. Vse to branje me je usmerjalo. Proti koncu študija se je moja poklicna orientacija v urbanizem že povsem izoblikovala, seveda z močnim vplivom profesorja Edvarda Ravnikarja. Študentsko Prešernovo nagrado sem dobil (skupaj s kolegom Tonetom Pibernikom) za projekt študijske soseske, torej iz urbanizma. Sploh so vse velike in pomembne nagrade, ki sem jih v življenju prejel, povezane z urbanizmom. Omenil bi Prešernovo nagrado leta 1959, ki sem jo dobil za delo v skupini arhitekta Simčiča, ter nagrado za arhitekturo časopisa Borba in nagrado Jugoslovanskega inštituta za urbanizem, ki so ju podelili avtorski skupini Mušič, Bezan, Starc za projekt Split 3. To je bil sploh največji urbanistični projekt, pri katerem sem sodeloval.”

- *V svojem urbanističnem snovanju niste prezrli Novega mesta. Kako ste se srečevali z novomeškim urbanizmom?*

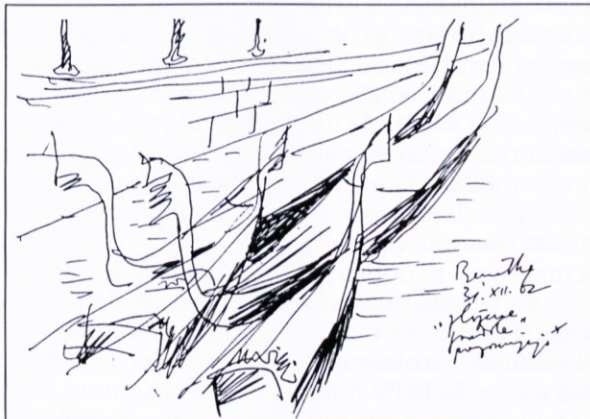
“Z novomeškim urbanizmom sem se srečal zelo zgodaj, najprej kot sodelavec strica Marjana. Moja prva naloga v brucovskem času je bilo risanje spominskega znamenja, ki stoji na novomeškem Glavnem trgu nasproti rotovža, risal sem še ureditev parka Na vratih ter izdelal maketo. Takrat so nona in tete še živele, zato smo bili kar pogosto v Novem mestu in sem lahko v živo spremljal dogajanje v novomeškem urbanizmu, žal ne preveč zadovoljen z razvojem dogodkov. Lahko rečem, da sem bil vesel, ko smo leta 1970 dobili na inštitutu v izdelavo urbanistični načrt Novega mesta. Izdelala sva ga s sodelavcem in mojim asistentom, Novomeščanom Mihom Kosom. To je bil po zakonodaji in svetovni praksi takrat prvi moderni tovrstni načrt v Sloveniji. Ne trdim, da so bile vse rešitve v njem najboljše, saj smo preveč optimistično gledali na razvoj. Bil je pač tak čas, poln optimizma. Novo mesto smo projektirali za okoli 60 do 80 tisoč prebivalcev, razvoj pa je šel svoja pota.”

- *Širjenje tovarne IMV, prednika zdajšnjega Revoza, ki je ogromen tujek v mestnem prostoru, v rezerviranem zelenem pasu, tako rekoč sredi mesta, je značilen primer neupoštevanja urbanistične stroke. Ali tega in podobnih nepravilnosti ni bilo mogoče preprečiti?*

Iz popotne skicirke Vladimira Braca Mušiča

Študij gorenske stavbne dediščine, 1953

"Zložene" gondole prezimujejo, 1962

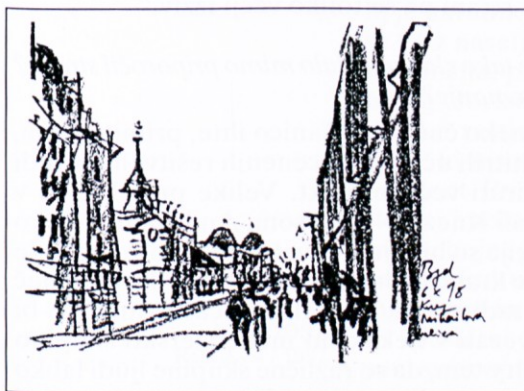
Madžarska vas - etnološki spomenik ob Blatnem jezeru, 1978

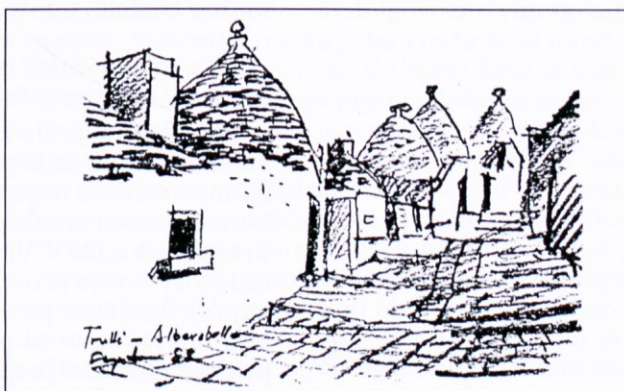
Zavala na otoku Hvaru, 1978

Notranjščina cerkve arh. Palladia v Benetkah, 1980

Ulica Kneza Mihajla v Beogradu, 1978

Skica iz južnoitalijanske pokrajine Puglia, 1988

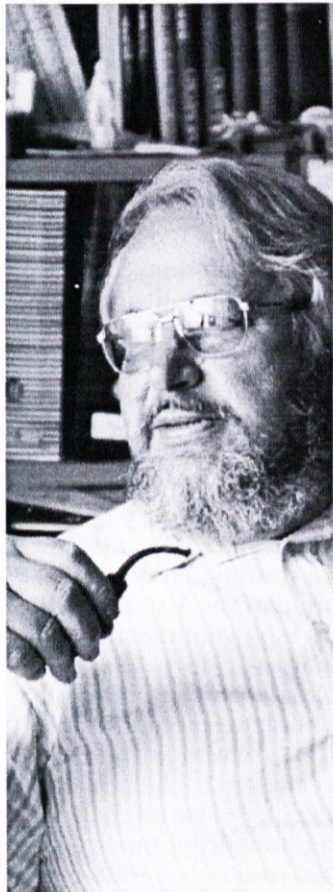
“Skupaj z drugimi strokovnjaki sem se energično uprl širitvi IMV na lokaciji, ki jo je zasedal. Poskušal sem celo izrabiti osebno znanstvo z Jurijem Levičnikom. Dobro sva se poznala, saj sva kot gimnazijca stanovala pri prof. Jurku. Šel sem k njemu skupaj z direktorjem urbanističnega inštituta in mu dokazoval, da je nesmiselno širjenje tovarne na tej lokaciji. Moja poanta je bila, da tam pač ni dovolj prostora, ni železniškega tira in podobnega. Nisem si mogel predstavljati, da bo šel Levičnik kar hribe premikat in železnico gradit... Takrat je v Sloveniji tekla akcija za identifikacijo in zavarovanje velikih industrijskih con. Pri določanju primernih lokacij smo bili upoštevali kriterij, da naj ima cona najmanj 30 ha ravnega terena ob vodi in ob železnici. Kot tak primeren teren se je pokazalo območje med Stražo, Prečno in Zalogom, ki bi lahko postalo velika industrijska cona, primerna za razvoj IMV. Strokovno nam je bilo jasno, da tovarna spada tja. Jaz sem navsezadnje z izkušnjami iz ameriškega študija tudi dobro vedel, kaj pomeni razvoj avtomobilske (in nanjo vezane) industrije. Žal posredovanje pri Levičniku ni bilo uspešno. Po naravi je bil dokaj arogantna osebnost, do mene sicer osebno prijazen, a prepričati se ni dal. Po mojem mnenju si ni dobro predstavljal, kaj se dogaja v prostoru, poleg tega pa je imel ob sebi gradbenega projektanta z ambicijami arhitekta, človeka z nikakršnim urbanističnim znanjem, zanj pa je bil vrhunski strokovnjak. Med drugim se je Levičnik izgovarjal tudi na to, da IMV nima denarja za selitev. No, če je to glavni problem, bomo poskusili dobiti denar pri vladi, sem mislil. Z direktorjem sva zato šla na pogovor k tedanjemu predsedniku Avblju. Bil je poln razumevanja, vendar pa je jasno povedal, da potrebnega denarja za preselitev in podporo novi gradnji IMV na drugi lokaciji ne more zagotoviti. Tako je zadeva dokončno propadla.”

- To je bil eden od večjih porazov v novomeškem urbanizmu, a najbrž ne edini?

“To je bil res velik poraz urbanizma v Novem mestu in v Sloveniji, žal pa je bilo še nekaj drugih. Mislim predvsem na stihijsko pozidavo izredno lepih zelenih površin na ožjem območju Novega mesta, kot so Znančeve njive, obrobje Težke vode, Receljev hrib, prostor med Kandijo in Grmom itd. Tu bi se sicer našel prostor za pozidavo, vendar z nekim urbanističnim konceptom, z ohranitvijo zelenih preduhov, normalnih komunikacij. A vse to se je pod težo delnih interesov posameznikov in ob pomoči lokalnih veljakov podiralo. Tako stanje je bilo po eni strani nesporodno za delo, po drugi strani pa še toliko večji izziv.”

- Kaj menite, zakaj se je tako zlahka delalo mimo priporočil stroke? Kaj je bil vzrok za tako ravnanje?

“Mislim, da je šlo za neko čudno mešanico ihte, primitivizma, neznanja in pa želje po hitrih učinkih in cenениh rešitvah ter tudi za nezmožnost organizirati večji projekt. Velike projekte so v Novem mestu organizirali Knez z Novolesom, Andrijanič s Krko in Levičnik z IMV. Vsi trije so bili ljudje svetovnega formata, a še oni so šli v svoje projekte kratkovidno in niso gledali dovolj daleč naprej. Verjetno pa so tudi slutili, da v tistem času zanje ne bi bilo dobro, če bi se povezali v nekakšno menedžersko skupino pritiska. Problem je sploh v tem, da so različne skupine ljudi lahko različno usmerjene in so po svojih vrednotah v odnosu do mesta lahko pozitivne ali negativne. Če se povrnem k Levičniku, gle-

dam nanj tako: bil je briljaten um, fino vzgojen človek, izbranega okusa, izredno sposoben človek, ki bi v vsakem poklicu uspel, a usoda ga je pripeljala na mesto direktorja IMV. Njegov osnovni cilj je bil, da v nacionalnem gospodarstvu naredi uspešno podjetje, da zaposli veliko delavcev in reši cel kup socialnih problemov. Vsi ti elementi so pozitivni, a so bili žal v konfliktu z nekaterimi drugimi vrednotami, ki pa niso imele tako močnega nosilca in advokata, kot je bil za svoje interese Levičnik. Splošne razmere so bile bolj v korist progresističnemu gledanju na urbanizem in manj v korist vrednot, kot je zdravo in lepo okolje, čeprav je znanstveno dokazano, da je estetika prav tako ena od osnovnih človekovih potreb, kot so potrebe po samopotrjevanju, prehranjevanju, razmnoževanju. Pravzaprav težko obsojam Levičnika. Zelo sem se trudil, da bi ga prepričal, da mora imeti tako veliko podjetje načrt in vizijo prostorskega razvoja. Mislim, da je tudi sam vedel, da bo moral imeti industrijski tir in podobno, a je kljub temu delal iz dneva v dan. Drobnjakarski, gospodinjski način se je mešal z vizionarskim, kot se je mešala človeška aroganca s prefinjeno meščansko kulturo.”

- Takrat je imela politika vse v rokah in vse pomembne odločitve so sprejemali v političnih krogih, kjer ni bilo pluralnosti in dopuščanja drugačnega mišljenja, za nameček pa tudi stroka tam ni kaj dosti veljala. So bili morda tudi to vzroki za storjene velike napake?

“Politika ima vedno vse v rokah. V urbanizmu je to celo pravilo, saj je urbanizem izrazito politična stroka, ker vsaka naša odločitev nekomu nekaj vzame in nekomu nekaj da. To je jasno. Na žalost drži tudi to, da so urbanisti slabi politiki v tistem pomenu besede, ko je politika umetnost oblikovanja možnega. Kar se tiče posluha za različne interese, bo držalo, da je res vladala nekakšna zadrtnost, ozkost, a pogojena z vizionarstvom, političnim programom industrializacije, ideološko zamislijo družbene preobrazbe...”

- Dogajanje v novomeškem urbanizmu spremlja, lahko bi rekli, tudi neke vrste nasilništvo, ko se ozki interesi vsiljujejo kot širši, pa tudi odnos prebivalcev do mesta nekako ni dovolj močan, da bi se vzpostavil čut za skupno dobro.

“Urbanisti smo vedno opozarjali na take pojave. Mislim, da se to nasilništvo znova obnavlja. Pojavljajo se ljudje, ki hočejo, denimo, pozidavo nad Ragovim logom, industrijsko cono v Drgančevju in ne nazadnje: svojo lastno hišico kjerkoli. Precej slovenskih naselij je naredilo napako, da niso znala dovolj dolgoročno videti, kaj se bo z naseljem zgodilo. V Novem mestu je bila industrija izredno močna, priliv delovne sile pa ogromen. V tistem času je bilo poleg Gorice in Velenja mesto z največjo populacijsko in gospodarsko rastjo. To je pomenilo tudi, da je v mesto prišlo veliko ljudi, ki niso prišli iz mestnih ambientov in niso bili zreli za tak ambient. Prišlo je do prekinitve meščanske tradicije. Novo mesto je prej imelo močno meščanstvo, meščanstvo s pozitivno kulturo medsebojnega obnašanja in sožitja, zato je bila komponenta meščanske kulture v Novem mestu izredno močna, veliko po zaslugi gimnazije in imenitnega kadra, ki se je okoli nje zbiral v vsej njeni 250-letni zgodovini. Z mamom sem bil dostikrat v Zagrebu in sem sicer opazil razliko med velikim Zagrebom in majhnim Novim mestom, vendar je bilo zame povsem jasno, da je Novo mesto prav tako mesto kot Zagreb. Res je bilo manjše, a v njem si se

počutil kot sestaven del meščanske kulture. Imam občutek, da to počasi ponovno nastaja. Povsod rad citiram primer Društva Novo mesto, kako se v njem komunicira, kako visok je nivo strpne razprave in kako se uveljavlja v njem dovolj širok skupen interes. To je dragoceno in morda vodi k reprodukciji pozitivnega meščanstva. Mislim, da mlajše generacije Novomeščanov, tudi če so se njihovi starši priselili iz nemestnih okolij, postajajo ali bodo še postale pravi meščani. Pomembno pa je, da ima novomeška politika še naprej ambiciozne kulturne projekte. Mesto, če naj to bo, mora imeti svoj orkester, revijo, časopis, muzeje, galerije, "alternativce". Če tega nima, nima nič. Vse to k sreči Novo mesto že ima in mora imeti še naprej. To je kulturna substanca mesta, ki je važnejše kot fizična urbana substanca. Lep antični izrek pravi: Ne kamni, ljudje tvorijo mesto. Primer, da mesto preživi kot mesto s kulturo, tudi ko je zrušeno, je Sarajevo. V razrušenem Sarajevu je bila živa kulturna dejavnost, negovali so urbano kulturo tudi v najtežjih časih in ostali mesto. Če kaj, pa bo Sarajevo pokopala velika zamenjava mestne populacije s priseljenci iz drugih okolij."

- Ko ste pripravljali prvi urbanistični načrt Novega mesta, je bilo veliko slabega že narejenega. Kaj se je pokazalo kot kritično v prostorskem urejanju?

"Jasno se je že takrat videl trend disperzne gradnje, neekonomičnosti in razpršene individualne gradnje, slaba komunalna opremljenost, pomanjkanje skupnih naprav. Vse to je bilo ves čas prisotno. Posebej kritičen element v Novem mestu je osnovno prometno omrežje, ker so pomembni koridorji že zazidani. Desnobrežna komunikacija je bila tako že uničena in je bilo prepozno, da bi speljali ustrezno cesto, ki bi razbremenila Kandijško cesto. To prometnico so izrinjali vedno bolj ven, kar je narobe. Če komunikacijo, ki ima širši pomen v mestni regiji, porinete preveč ven, nima več mestne funkcije in velik del prometa, ki ni čisti tranzit, se bo raje prebijal skozi ožje mestno območje, kot uporabljal obvoznico. Marjan Mušič je še pravi čas javno opozarjal na problem desnobrežne in levobrežne obvoznice. Njegova zamisel je bila razbremeniti historično jedro in stari most hudega prometa. Daljnovidno je na to opozarjal že leta 1952, čeprav je bil takrat promet v primerjavi z zdajšnjim skoraj nič. Vedelo pa se je, da historična mestna jedra ne gredo skupaj z motornim prometom, ker niso bila zidana za ta namen. Na žalost ga niso poslušali in so rezervat za prometnico kaj hitro pozidali."

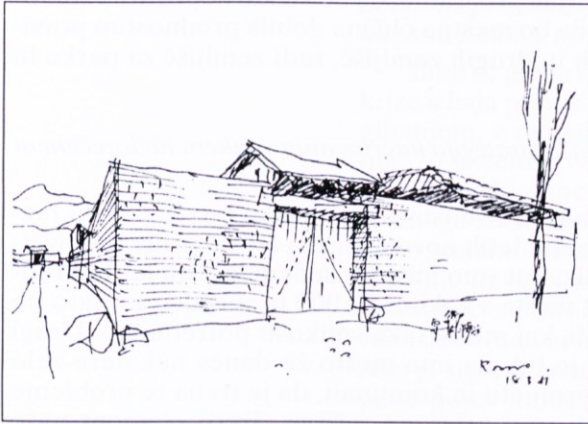
- Urbanistični načrt Novega mesta ste dobili v dodelavo še enkrat, v začetku devetdesetih let. Kako je z njim?

"Že konec osemdesetih let je Sava projekt iz Krškega dobil v izdelavo urbanistični načrt Novega mesta, na inštitutu pa smo dobili naročilo, da naredimo recenzijo opravljenega dela. Na podlagi te ocene so nam potem zaupali dokončanje načrta. To je bilo obdobje, ko je bilo zaradi velikih sprememb zelo težko programirati razvoj, saj je bilo vse tako rekoč na tleh. Brez lokalne podpore, kako načrtovati razvoj gospodarstva, se nam je naloga začela vleči. V razmerah, ko ni razmišljanj in programiranja, tudi ni ljudi, ki bi se upali reči, kako se bodo stvari razvijale, kako bo rasla industrija, kako se bo razvijalo drobno gospodarstvo ipd. Ničesar konkretnega nismo dobili, izjema sta bila le (do neke mere) stanovanjska gradnja in šolstvo. Zdaj, ko je javna razgrni-

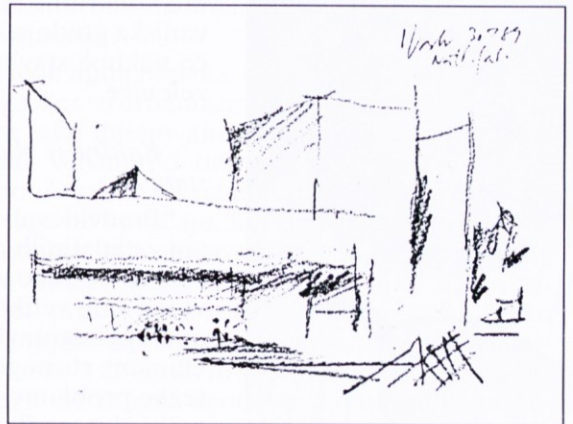
Iz popotne skicirke Vladimirja Braca Mušiča

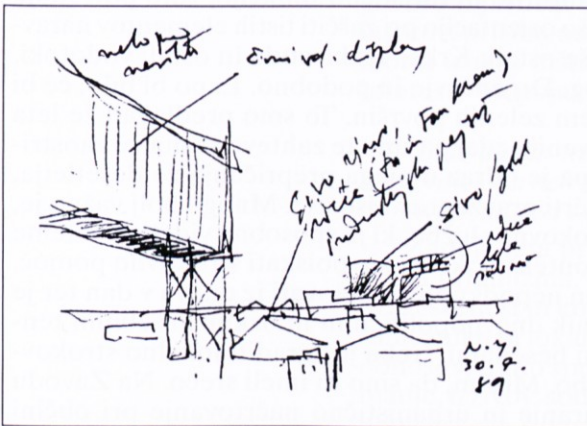
Kmečka hiša v Coubertu blizu Pariza

Kosovo, 1981

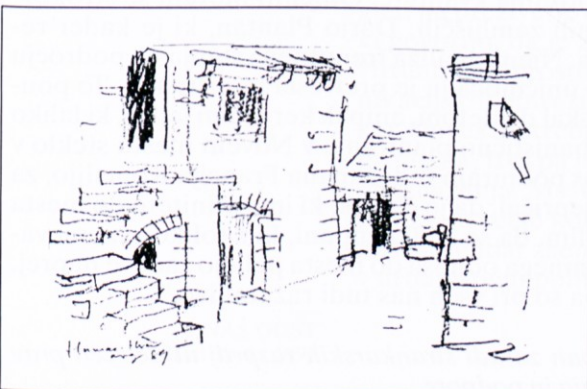
Nacionalna galerija arh. Peija v Washingtonu, 1989

Skica za sliko iz industrijskega predmestja New Yorka, 1989

Palača Združenih narodov, 1989

Motiv iz zapuščene vasi Humac na otoku Hvaru, 1989

Motiv iz mesteca Muntér v Švici, 1989

Milan Markelj
Marjan Ravbar
NE KAMNI, LJUDJE TVORIJO
MESTO

tev mimo, pa se zbudi gospodarska zbornica in vsi, motivirani za problem Dergančevja, ter napišejo, kako je načrt narobe zastavljen, ker se naslanja na dolgoročni plan, ki je nastal v neki drugi državi na podlagi neke druge zakonodaje. To seveda ni res. Prostorska zakonodaja se nikoli ne spreminja čez noč. Na žalost se je zelo pozno pojavil tudi poskus formulirati razvojno koncepcijo novomeškega gospodarstva, a je tako splošno povedan, da se ga ne da pretočiti v prostorske standarde. Pozitiven znak pa je, da so začutili potrebo in dobili pogum za formuliranje neke celovite koncepcije razvoja. Čez nekaj let pričakujem, da bo mogoče dobiti konkretne razvojne programe, da bo stekla neprofitna stanovanjska gradnja in da bo mestna občina dobila prednostno pravico nakupa stavbnih in drugih zemljišč, tudi zemljišč za parke in zelenice.”

- Kakšna je bila vaša strategija načrtovanja v takem nedorečenem stanju?

“Predvidevali smo, da se bosta gospodarska rast in celovit razvoj v nadaljnjih desetih letih normalizirala ter da priliv prebivalstva ne bo tako velik, kot smo mislili v sedemdesetih letih. Predvideli smo velikost mesta s kakimi 50.000 prebivalci ter nato po analogiji ugotavljali, kaj mesta take velikosti potrebujejo. Drugi element strategije je bil, da ima mesto že danes nekatere zelo težke probleme v prometu in komunalni, da je treba te probleme rešiti, in predlagali smo ustrezne rešitve. Tretji element naše strategije pa je ta: Novo mesto je lepo mesto v lepi pokrajini in ima med drugim kulturno in turistično funkcijo, zato potrebuje nekoliko zahtevnejšo orientacijo pri zaščiti tistih elementov naravnega okolja, ki so še ostali: Krka, Težka voda in ostali vodotoki, Portoval, Ragov log, Drgančevje in podobno. Lepo bi bilo, če bi vse povezali v sistem zelenih površin. To smo predlagali že leta 1971 kot prvi v Sloveniji, zdaj pa smo te zahteve še malce zaostriili. Četrty element pa je odraz mojega prepričanja že desetletja, da v urbanizmu načrti pravzaprav niso vse. Mnogo bolj važno je, da imate stalno strokovno službo, ki je sposobna videti probleme v dovolj širokem kontekstu, ki ve, kje poiskati strokovno pomoč, ki zna odgovorno in nepodkupljivo delovati iz dneva v dan ter je pogumen sogovornik dnevno-političnim in ozkim zasebnim tendencam. Z drugimi besedami, treba je zgraditi lokalno strokovno in upravno službo. Mislim, da smo tu imeli srečo. Na Zavodu za družbeno planiranje in urbanistično načrtovanje pri občini Novo mesto delata na primer Bogdana Dražič in Mojca Klemenčič, ki imata vse potrebne kvalitete. Omeniti moram še strokovnjakinjo pri stavbnih zemljiščih, Darjo Plantan, ki je kader republiškega formata. Njena analiza trenutnega stanja na področju stavbne politike je uničujoča in je pretresla ministrstvo. To poudarjam, ne da bi laskal dekletom, ampak ker vidim jedro, ki lahko zagotovi, da bo urbanistično planiranje v Novem mestu steklo v pravo smer. Ves čas podpiram tudi župana Francija Koncilijo, za katerega sem se prepričal, da je človek, ki ima afiniteto do mesta in urbanizma. Mislim, da so redki župani, ki s toliko razumevanja, ljubezni in intimnega odnosa do mesta peljejo zadeve naprej. Občasne napake pa so pri vseh nas tudi razumljive.”

- Ob tem pa župan zaradi strankarskih razprtij ni deležen pravega razumevanja in podpore...

“Zelo slabo je, če se v trenutnih strankarskih relacijah razbija pozitivna praksa. Če je, denimo, župan iz nepriljubljene stranke, pa ga rušijo v vsem, tudi v tistem, kar dobrega počne, so to lahko katastrofalne zadeve. Cela vrsta projektov v Sloveniji dandanes stoji, ker se stranke kregajo med seboj. Prej je bilo enoumje, zdaj pa brezumje, bi lahko rekel. Od enoumja smo tako prišli v specifično obliko raznoumja.”

- Opazno je, da ožji interesi poskušajo prevladati širši interes, včasih tudi z izgovorom, češ da je uveljavljanje širšega družbenega interesa obujanje propadlega socializma. Ali urbanisti kot zastopniki širšega interesa naletite na take očitke?

“Tako se govori in to je huda napaka. Upam si reči, da del naše krize izhaja prav iz tega, ker so urbanizem identificirali z delavskim gibanjem, z razvojem tako imenovanega znanstvenega socializma. To je celo krivično. V Ameriki, denimo, ni solidne univerze, kjer ne bi še danes poučevali marksizma kot metode. Po padcu realnega socializma tega ne opuščajo, ker dobro vedo, da gre za neko socialno filozofijo, ki je bila oblikovana na podlagi historične izkušnje in se ni pojavila kar iz neba. Pri nas pa marksizem zamenjujejo s političnimi praksami, kot je bila stalinistična. Tako vzdušje seveda ni naklonjeno urbanističnemu planiranju. Urbanizem je sicer prastara veda iz antičnih in še starejših časov, vendar pa je pojav modernega urbanizma zgodovinsko utemeljena paralela delavskemu gibanju. Potencialna rast mest je v drugi polovici 19. stoletja prebudila države, da so sprejele prve zakone, ki govore o javnem interesu, o skupnih potrebah, omogočajo razlastitev, prisilni odkup in podobno. Kapitalizem je v svojem višku moral iznajti instrumente za zaščito skupnega in dolgoročnega interesa - in pojavil se je moderni urbanizem.”

- Tudi danes mesta, ki se med drugim kažejo kot veliki onesnaževalci, na nek način določajo nove poglede v urbanizmu. Kateri so novi poudarki v evropskem urbanizmu?

“Zadnja leta prihaja do bistvenih sprememb v zamisli evropskega urbanizma. Gre za bistveno nove poglede skozi ekološko ozaveščenost in koncepte sonaravnega razvoja, krepitev vloge posameznika in lokalne skupnosti, splošno humanizacijo družbenih odnosov, tržno sproščenost in učinkovitost gospodarstva, sprejemanje izzivov sodobne tehnologije, zlasti informativno-komunikacijskega kompleksa, proces globalizacije in regionalizacije družbe. Več stvari zahteva, da se bistveno razširi in zaostri pogled na preživetje in vlogo mest. Obstajajo tendence in filozofije, ki govorijo, da je z mesti konec, češ da niso več potrebna v dobi virtualnega prostora in absolutne interakcije preko telekomunikacijskih omrežij, po drugi strani pa se razmišlja, da prav zato, ker človek potrebuje osebno interakcijo, mesta ne bodo nikoli propadla. Res pa je, da so mesta ena najnevarnejših koncentracij onesnaženja. Mesto je hujše kot velika industrija, koncentrirano proizvaja večje količine strupa. O vsem tem se danes veliko razmišlja, vendar zaenkrat še nimamo nobene prave praktične rešitve v urbanistični politiki. Izzivov je v urbanizmu vedno veliko.”

Alojz Konec: RUŠEVEC, olje na platnu, 46,8 x 39,8 cm, 1993

RAST – L. VIII.
ŠT. 3 – 4 (49 – 50)
JUNIJ 1997

IV

REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

DRUŽBENA
VPRAŠANJA

ZAVODSKO VARSTVO STAREJŠIH IN ODRASLIH DUŠEVNO PRIZADETIH V OBČINI NOVO MESTO

UVOD

Na področju socialnega skrbstva sem delala več kot 30 let. Pričela sem pri Centru za socialno delo v Novem mestu kot socialna delavka, od leta 1981 dalje do konca leta 1989 (ukinitve samoupravnih interesnih skupnosti) sem delala v Skupni službi samoupravnih interesnih skupnosti družbenih dejavnosti občine Novo mesto, na področju socialnega skrbstva in varstva, nato pa na Občini Novo mesto kot strokovna delavka, odgovorna za področje socialnega varstva. Tako sem vsa leta spremljala, od leta 1981 dalje pa tudi soustvarjala programe na področju socialnega skrbstva in varstva. Upam si trditi, da je bil ravno v obdobju samoupravnih interesnih skupnosti na področju socialnega skrbstva v občini Novo mesto, dosežen velik razvoj. Po ustanovitvi občinske samoupravne interesne skupnosti socialnega skrbstva v letu 1974, je bilo področje socialnega skrbstva obravnavano enakovredno z drugimi družbenimi dejavnostmi v občini, uveden je bil sistem solidarnosti, v katerega so bili vključeni tudi materialno ogroženi občani občine Novo mesto, sprejeti so bili kadrovske normativi, na podlagi katerih se je krepila strokovna služba Centra za socialno delo v Novem mestu. Socialno skrbstvo se je postopno preusmerjalo od zaščitniških oblik dela v preventivne in svetovalne programe.

Za to obdobje je značilen tudi razvoj zavodskega varstva starejših oseb tako v slovenskem prostoru kot v občini. Postopno so zorela tudi spoznanja, da je potrebno urediti in približati uporabnikom zavodsko varstvo tudi za zmerno, težje in težko duševno prizadete občane. To smo dosegli z izgradnjo Varstveno delovnega centra v Novem mestu letu 1994, ki deluje kot enota Doma starejših občanov Novo mesto.

V prispevku želim predstaviti:

- širitev kapacitet splošnih socialnih zavodov v dolenski regiji, s poudarkom na programih in gradnji Doma starejših občanov Novo mesto in

- način reševanja varstva odraslih, zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb v občini.

VARSTVO STAREJŠIH OBČANOV

V letu 1964, ko sem se zaposlila, je v dolenski regiji deloval samo en splošni socialni zavod, in sicer Dom počitka Metlika. Takratna služba Centra za socialno delo Novo mesto (zaposleni smo bili štirje strokovni delavci) je starejše občane, ki niso imeli pogojev za življenje v domačem okolju, nameščala v Dom počitka Metlika, Dom upokojencev in oskrbovancev Impoljca in nekatere druge socialne zavode v SR Sloveniji, kjer je bil prostor. Tako so bili posamezni naši starejši občani v splošnih socialnih zavodih: v Lukavcu pri Ljutomeru, Tisju, Šmartnu pri Litiji, Preddvoru pri Kranju, Ajdovščini ter v socialnih zavodih v Ljubljani. Do doma v Impolju je takratni novomeški izvršni svet prevzel tudi

soustanoviteljske pravice, da bi tako zagotovil sprejem naših občanov. Ta dom zagotavlja namreč oskrbo kronično duševno bolnim občanom, ki se po končanem zdravljenju v bolnišnici nimajo kam vrniti, in osebam s kombiniranimi motnjami. Težje in težko duševno prizadete odrasle občane, tudi mlajše občane, pa smo nameščali v Zavod Hrastovec- Trate. Tako je bila večina teh oseb v zavodih zelo odmaknjena od svojcev.

Center za socialno delo Novo mesto je že pred ustanovitvijo Občinske skupnosti socialnega skrbstva izpostavil občinski skupščini problematiko zavodskega varstva in potrebo po gradnji splošnega socialnega zavoda v občini Novo mesto, vendar dalj kot do izpostavitve problema in ogleda nekaterih možnih lokacij ni prišlo.

Dom starejših občanov Novo mesto
v sedanjem obsegu

Načrtovanje splošnih socialnih zavodov v Sloveniji in v dolenski regiji

Zaradi neurejenosti zavodskega varstva v Republiki Sloveniji - nekatere regije niso imele takih zavodov ali pa premalo, večina zavodov je bila v starih graščinah ali dotrajanih stavbah - so takratne občinske skupnosti socialnega skrbstva pričele izpostavljati te probleme, med njimi tudi Občinska skupnost socialnega skrbstva Novo mesto. Takratna Skupnost socialnega skrbstva Slovenije je zato predlagala, da se uporabljajo za načrtovanje zavodskega varstva mednarodna merila in ugotovitve. Po teh ugotovitvah naj bi potrebovalo oskrbo v socialnih zavodih 3-5 odstotkov ljudi, starejših od 65 let.

Ob ugotavljanju zavodskih kapacitet v slovenskem prostoru, je bil za dolensko regijo ugotovljen primanjkljaj v primerjavi z večino ostalih regij. Deloval je samo Dom počitka Metlika s kapaciteto 124 mest (v grajski stavbi 99, v depandansi 25). Samoupravna interesna skupnost socialnega skrbstva Novo mesto je zato med razvojnimi usmeritvami za obdobje 1976 do 1980 že načrtovala izgradnjo splošnega socialnega zavoda s kapaciteto 163 postelj. Sočasno so v skupnosti ugotavljali, da je bilo v letu 1976 na območju občin Novo mesto, Črnomelj, Metlika in Trebnje 93.300 prebivalcev, delež starejših občanov nad 65 let pa je znašal 9.803 oziroma 10,5 odstotka vseh prebivalcev (republiško povprečje je znašalo takrat 9,8). Samoupravna interesna skupnost socialnega skrbstva je ob sodelovanju takratnega Izvršnega sveta občine Novo mesto predlagala ostalim trem občinam v regiji (Črnomelj, Metlika in Trebnje), da bi reševali širitev zavodskih kapacitet regijsko. Tako je bil v oktobru 1976 sklenjen med vsemi štirimi občinami sporazum o gradnji in financiranju E objekta v Domu počitka Metlika in sanacija stare stavbe ter o izgradnji in financiranju socialnega zavoda v Novem mestu.

Samoupravna interesna skupnost socialnega skrbstva v Novem mestu je zagotovila sredstva za pripravo tehnične dokumentacije novega socialnega zavoda v Novem mestu, odkup zemljišč ter odškodnine za zemljišča. Izgradnjo zavoda pa je poleg Občinske skupnosti socialnega skrbstva v večjem deležu sofinancirala Skupnost pokojninsko invalidskega zavarovanja SR Slovenije iz sredstev, zbranih od izplačanih pokojnin, delno takratna Stanovanjska skupnost občine Novo mesto iz sredstev, ki so se zbirala za gradnjo stanovanj upokojencev, in Občinska zdravstvena skupnost. Ostale občine so sofinancirale novogradnjo v Novem mestu sorazmerno glede na število željenih postelj za lastne potrebe (Črnomelj v vrednosti 4 postelj od celotne investicije, Metlika 4 in Trebnje 27 postelj). Že v prvi fazi gradnje je bila predvidena tudi možnost širitve zavoda in je bila v ta namen že zgrajena vsa infrastruktura. Gradnja Doma starejših občanov Novo mesto je bila začeta v maju 1978, končana pa ob koncu leta 1979. Prvi stanovalci so se vselili v dom 10. januarja 1980. Dom se je napolnil že v drugem letu delovanja.

Dom počitka Metlika je novogradnjo, s katero je pridobil 40 mest, zaključil v letu 1979, z adaptacijo in posodobitvijo prostorov v gradu v letu 1980 (ureditev kopalnic, sanitarij, sob) se je kapaciteta v tem delu zmanjšala od 99 na 58 mest), tako da je sedaj kapaciteta tega doma 183 mest.

V dolenski regiji je bil v letu 1988 zgrajen tudi nov Dom starejših občanov v Črnomlju s kapaciteto 187 mest.

Delež starejšega prebivalstva v občini in širitev zavodskih kapacitet

Pri načrtovanju zavodskih kapacitet smo v občini upoštevali trende rasti deleža starejših občanov nad 65 let v občini, podatke o številu oseb v zavodih in ocene potreb po vključitvi v zavode (podatki so povzeti iz analize razvojnih možnosti Občinske samoupravne interesne skupnosti socialnega skrbstva občine Novo mesto v obdobju 1981 - 1985 in za obdobje 1986 - 1990). Iz teh podatkov je razvidno, da je bilo v letu 1971 26 občanov v splošnih socialnih zavodih izven občine, v letu 1976 pa 94 občanov. Po izgradnji Doma starejših občanov se je število oseb v splošnih socialnih zavodih izven občine zmanjševalo. V letu 1983 je bilo v ostalih zavodih po Sloveniji še 44 oseb, v Domu starejših občanov Novo mesto pa 140 oseb iz občine Novo mesto.

V obdobju 1971 do 1995 je bil delež starejšega prebivalstva naslednji:

Leto	štev. preb.	štev. oseb nad 65 let	Delež starih nad 65 let v %
1971	50.068	4.869	9,7
1981	55.584	5.678	10,2
1991	59.750	5.351	8,9
1995	60.213	6.281	10,4

Upad absolutnega števila prebivalcev nad 65 let starosti in deleža starostnikov beležimo v obdobju 1981 do 1991, nato se delež starostnikov ponovno povečuje. V obdobju do leta 2000 je predviden še nadaljnji trend rasti starejše generacije nad 65 let (projekcija prebivalstva do leta 2000). Povečevanje starejše generacije bo zahtevalo tudi večjo družbeno skrb za kvaliteto življenja starostnikov.

Iz Statističnih informacij Zavoda Republike Slovenije je razviden delež starostnikov nad 65 let po sedanji organiziranosti občin.

Ta delež je različen in znaša ob koncu leta 1995: v Mestni občini Novo mesto 10,2 odstotka (5.199 starostnikov), V Šentjerneju 11,3 (784) in v Škocjanu 13,6 (412).

Ob upoštevanju dejstva, da je bil v Domu starejših občanov Novo mesto del kapacitet, v prvi fazi gradnje, namenjen tudi za občane iz ostalih občin v regiji, se je dom po predvidevanjih napolnil že v letu 1981. Kmalu se je pokazalo, da se tudi struktura oskrbovancev spreminja. V prvi fazi je bila večina kapacitet namenjena za osebe, ki so sposobne opravljali svoje osnovne življenjske potrebe same (za nepokretne je bilo 40 mest). Že v prvih letih delovanja doma je bilo vedno več potreb za sprejem oseb, ki so zaradi boleznih rabile nego in pomoč, ki je svojci doma niso mogli zagotoviti. Zato je dom predlagal izgradnjo negovalnega oddelka. Program dogradnje je bil izdelan v letu 1982 v sodelovanju s strokovno službo Občinske skupnosti socialnega skrbstva Novo mesto, sprejet pa je bil v skupščini socialnega skrbstva in socialnega varstva. Negovalni oddelek doma je bil dograjen v letu 1983 s kapaciteto 77 mest za delno pokretne in nepokretne občane. S sanacijo dela strehe in ureditvijo enega trakta je dom v letu 1987 dodatno pridobil še 11 mest, z dodatnimi preureditvami pa znaša sedanja kapaciteta doma 268 mest. Sredstva za dogradnjo doma in sanacijo strehe je zagotovila SPIZ iz namenskih sredstev, ki so se združevala za gradnjo zavodov v Sloveniji do leta 1990.

Dom starejših občanov Novo mesto je prezaseden že od leta 1988 dalje. V njem biva vsa ta leta več kot 300 stanovalcev. 31. decembra 1996 je bilo že 337 stanovalcev, in sicer jih je bilo s področja Upravne enote Novo mesto 253, Trebnjega 30, Krškega 13, iz ljubljanskih občin 16, iz drugih občin v Sloveniji pa 25 oseb. V starosti nad 65 let je bilo skupno 297 stanovalcev, ostali so mlajši.

V letu 1996 je Dom starejših občanov Novo mesto izdelal analizo varstva starostnikov, iz katere je razviden primankljaj zavodskega varstva za bolne in nepokretne osebe. Ugotovitve iz analize bi morale služiti občinam in ostalim strokovnim službam, ki se ukvarjajo s starostniki predvsem pri:

- presoji o širitvi zavodskih kapacitet in
- razvoju pomoči družinam na domu, s katero bi lahko marsikateremu starostniku omogočili bivanje v domačem okolju.

Stanovalci, člani pevskega zbora pri praznovanju 10-letnice, september 1996. Zbor vodi strokovna delavka doma Heda Orač.

Dejavnost Doma starejših občanov Novo mesto

Dom starejših občanov Novo mesto vodi od ustanovitve dalje direktorica Lojzka Potrč. Njena odprtost do pobud in idej sta prispevali, da je dom od ustanovitve dalje pričel aktivno vključevati stanovalce v življenje doma. Med njimi je razvita medsebojna pomoč pri vsakodnevni opravih, stanovalci, ki to želijo, se vključujejo v delo doma (opravljajo manjša mizarska dela, delo v pralnici, recepciji, na vrtu in podobno). Dom dobro sodeluje z vrtci, osnovnimi šolami in krajevnimi skupnostmi pri medgeneracijskem povezovanju in ohranjanju stikov s starostniki. V okviru delovne terapije deluje več interesnih sekcij (literarna, zdravstvena, hortikulturna, za prehrano, ročna dela...). Pevski zbor stanovalcev je v letu 1996 praznoval že desetletnico delovanja.

Dom je pričel v letu 1987 z izvajanjem pomoči starejšim občanom na domu. Ta dejavnost zajema pomoč pri izvajanju osebne nege na domu, čiščenja bivalnih prostorov, fizioterapevtskih uslug, dostave kosil na dom in pomoč pri urejanju ostalih vsakodnevni opravih starostnikov. Pomoč koristijo starostniki iz samega mesta in primestnih krajevnih skupnosti, nujno pa bi jo bilo razviti tudi v ostalih krajih mestne občine Novo mesto in občin Škocjan in Šentjernej.

Dom starejših občanov se vključuje tudi v širitev prostovoljne dejavnosti. Stanovalce obiskujejo prostovoljci: srednješolci, aktivisti Rdečega križa, Karitasa. Pomagajo pri vsakodnevni drobni opravih, starostnikom pa veliko pomeni že samo druženje in pogovori. Že četrto leto delujejo v domu tudi tri skupine starih za samopomoč, katerih namen je medgeneracijsko povezovanje, prenos življenjskih spoznanj in izkušenj ter reševanje osebne osamljenosti. V skupine, ki jih vodita po dva voditelja, je vključenih več kot 50 stanovalcev. Vse te aktivnosti prispevajo k pozitivnemu vrednotenju življenja starostnikov.

Za stanovalce skrbi v domu 164 delavcev: v zdravstveno negovalni službi 85 (3 višje medicinske sestre, 4 fizioterapevti, 2 delovni terapevtki, socialna delavka, 22 medicinskih sester, 28 bolničarjev, 10 negovalcev in 15 strežnikov), v službi prehrane je 26 delavcev in v splošni in tehnični službi 28 delavcev. Zdravnik in medicinska sestra, ki delata v ambulanti doma, sta delavca Zdravstvenega doma Novo mesto.

Skupina stanovalcev pri delovni terapiji

VARSTVO ZMerno, TEŽJE IN TEŽKO DUŠEVNO PRIZADETIH OSEB

Duševno prizadete osebe predstavljajo znotraj populacije telesno in duševno prizadetih oseb najštevilčnejšo skupino. Po pravilniku o razvrščanju in razvidu otrok, mladostnikov in mlajših polnoletnih oseb z motnjami v telesnem in duševnem razvoju se duševno prizadete osebe razvrščajo v skupino:

- lažje duševno prizadetih oseb, torej tistih, ki so ob ustrezni vzgoji, vodenju in usposabljanju zmožni doseči takšno stopnjo samostojnosti, da se lahko tudi zaposlijo in živijo samostojno življenje;

- zmerno duševno prizadetih oseb, ki imajo zmanjšane sposobnosti za samostojno delo, so pa sposobne vzdrževati stik z okolico, pridobiti navade in skrbeti za svoje osnovne potrebe ter so nesposobne za samostojno delo, lahko pa se priučijo za najbolj enostavna opravila;

- težje duševno prizadetih oseb, ki imajo tako zmanjšane sposobnosti, da so omejene v gibanju, govoru in v skrbi za svoje osnovne potrebe ter so nesposobne za samostojno delo, lahko pa se priučijo za najbolj enostavna opravila;

- težko duševno prizadetih oseb, ki imajo tako slabo razvite umske sposobnosti, da so tako omejene v svoji sposobnosti gibanja, govora in skrbi za svoje osnovne potrebe, da potrebujejo stalno varstvo, posebno oskrbo in nego.

Normativna ureditev položaja duševno in telesno prizadetih oseb

Pravice in položaj duševno in telesno prizadetih oseb urejajo naslednji zakoni:

- Zakon o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Ur. list SRS št.19/76),

- Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Ur. list RS št.12/96),

- Zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb (Ur. list SRS št. 16/76), ki ureja usposabljanje in zaposlovanje invalidnih oseb,

- Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (Ur. list SRS, št. 41/83). Na podlagi tega zakona so odrasle duševno prizadete osebe uveljavile s 1. junijem 1984 nadomestilo za invalidnost, tiste osebe, ki so delno ali v celoti odvisne od nege drugih pa tudi dodatek za tujo nego in pomoč.

- Zakon o socialnem varstvu (Ur. list RS št. 54/92), ki med novostmi prinaša tudi pomoč družini na domu. Ta pomoč obsega socialno oskrbo upravičenca tudi v primeru invalidnosti, starosti ter v drugih primerih, ko socialna oskrba na domu lahko nadomesti institucionalno varstvo.

Zavodsko varstvo duševno prizadetih oseb

V preteklih desetletjih se je varstvo zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb v Sloveniji načeloma reševalo na ravni republiške politike socialnega skrbstva. Za lažje duševno prizadete osebe se je v veliki meri poskrbelo v domačem okolju, težje in težko duševno prizadete osebe pa so strokovne službe usmerjale v zavode »zaprtega tipa« (npr. Zavod Hrastovec - Trate, Zavod dr. Marjana Borštnarja Dornava). Ti zavodi pa so:

- bili neenakomerno razporejeni po Sloveniji in odmaknjeni od svojcev;

- delovali so v slabih pogojih; zmogljivosti domov so bile premajhne za vso populacijo.

V bivši Skupnosti socialnega skrbstva Slovenije je bila v obdobju 1981 - 1986 sprejeta usmeritev, da se zavodsko varstvo zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb rešuje na nivoju republike. Zato so se za izgradnjo zavodov - za otroke in mladostnike novogradnja Zavoda Dolfke Boštjančič Ig pri Ljubljani, preureditev Škofljice v zavod za odrasle duševno prizadete osebe, sanacija Zavoda Hrastovec - Trate združevala sredstva solidarnosti v republiškem programu.

Že v raziskovalni nalogi Analiza o prostorski problematiki družbene skrbi za varstvo in usposabljanje zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb v Sloveniji, ki jo je izdelala Fakulteta za arhitekturo v Ljubljani v letu 1985, je bila ugotovljena potreba po spreminjanju večjih zavodov za prizadete otroke in mladostnike in za odrasle zmerno, težje in težko duševno prizadete osebe, v regionalne. Za področje Dolenjske je bil v analizi podan predlog, da bi bilo potrebno ustrezno zavodsko varstvo razviti v Novem mestu.

Poskusi regijskega reševanja zavodskega varstva duševno prizadetih oseb

Komite za zdravstveno in socialno varstvo Republike Slovenije iz Ljubljane je v letu 1986 izdelal osnutek mreže splošnih in posebnih socialnih zavodov (v razpravi v občinskih skupnostih je bil v letu 1987). Ta je predvideval gradnjo zavoda za odrasle, zmerno, težje in težko duševno prizadete osebe v dolenski regiji. Predvidena je bila variantna rešitev: v ta namen naj bi preusmeril del kapacitet Doma počitka Metlika ali gradnja zavoda za 50 mest za moteno populacijo.

Strokovna služba socialnega skrbstva v Novem mestu je bila pobudnik regijskih dogovorov o nakazanih rešitvah. Vodstvo metliškega doma ni soglašalo s preusmeritvijo dela kapacitet za potrebe duševno prizadetih oseb. Na regijskem posvetu predstavnikov občinskih skupnosti socialnega skrbstva 8. decembra 1986 je bil sprejet dogovor, da naj bi se za varstvo zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb namenil del kapacitet pri novogradnji Doma starejših občanov v Trebnjem. Občinski skupnosti socialnega skrbstva Trebnje in Novo mesto sta zato predlagali skupščini Socialnega skrbstva Slovenije, da se poveča kapaciteta zavoda v Trebnjem iz 150 na 200.

Žal je novogradnja zavoda v Trebnjem v obdobju 1986 -1990 izpadla iz programa naložb socialnih zavodov, pa tudi mreža splošnih in posebnih zavodov ni bila sprejeta.

Ker v dolenski regiji kljub poskusom ni bila dosežena skupna rešitev za zavodsko varstvo zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb, je v strokovnih službah v občini Novo mesto prevladalo stališče, da poiščemo rešitev za varstvo duševno prizadetih oseb samo za občino Novo mesto.

Predlog reševanja zavodskega varstva v Novem mestu

V letu 1990 sta Borja Eržen, strokovna delavka Delavnic pod posebnimi pogoji v Novem mestu (delovale so kot enota Centra za socialno delo Novo mesto od leta 1981 dalje), in Tomaž Jereb, zaposlen pri SOŽITJU, Zvezi za pomoč duševno prizadetim oseb, izdelala diplomsko nalogo (Pedagoška akademija) z naslovom Odrasle osebe z zmerno, težjo in težko duševno prizadetost-

jo v občini Novo mesto. V njej sta analizirala problematiko varstva otrok in odraslih zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb ter izdelala predloge možnega reševanja za to populacijo.

Odbor za razvoj socialnega skrbstva pri Sekretariatu za družbeni razvoj občine Novo mesto je v februarju 1990 sprejel sklep, da naj delovna skupina, sestavljena iz strokovnih delavcev, ki obravnavajo duševno prizadete osebe v občini Novo mesto, dopolni že navedeno analizo problematike varstva duševno prizadetih otrok in odraslih oseb in konkretizira možne rešitve. V delovno skupino so bili imenovani: Estera Dvornik in Borja Eržen iz Centra za socialno delo Novo mesto, Renata Bačer iz Društva za pomoč duševno prizadetim Novo mesto, Breda Oklešen iz Osnovne šole Dragotin Kette, Jožica Kapš iz Vzgojno-varstvene organizacije Novo mesto, Lojzka Potrč iz Doma starejših občanov Novo mesto in Danijel Brezovar, sekretar Sekretariata za družbene dejavnosti pri občini Novo mesto, kot vodja projektne skupine. V sekretariatu sem na osnovi podatkov novomeškega centra za socialno delo (v letu 1990 je izvedel anketo med starši odraslih duševno prizadetih oseb, ki so živele v domači oskrbi, anketiranih je bilo 132 družin) in že navedene diplomske naloge izdelala osnutek Analize o družbenem varstvu oseb z zmerno, težjo in težko duševno prizadetostjo v občini Novo mesto. Po usklajevanju stališč na projektni skupini so bili sprejeti tudi predlogi.

Iz analize je bilo razvidno:

- da je bil za predšolske otroke v Vzgojno varstveni organizaciji v letu 1978 ustanovljen razvojni oddelek, v katerega je bilo vključenih 3-7 otrok z motnjami v razvoju, v letu 1985 je bil oddelek začasno ukinjen, otroci, ki niso bili nameščeni v zavod na Igu, pa so bili vključeni v varstveno družino, Vzgojno-varstvena organizacija Novo mesto pa je zagotovila tudi specialno pedagoško obravnavo;

- da je bilo v šolskem letu 1990/91 kar 62 šoloobveznih otrok iz občine nameščenih po zavodih za usposabljanje v raznih krajih Slovenije;

- da je bilo v Osnovni šoli Dragotina Ketteja v Novem mestu v šolskem letu 1990/91 v oddelkih s prilagojenim programom 87 učencev in 24 učencev v oddelku delovnega usposabljanja (zmerno in težje duševno prizadetih);

- da je bilo v letu 1991 v občini 193 odraslih oseb z zmerno, težjo ali težko duševno prizadetostjo;

- od 193 oseb jih je 132 zmerno duševno prizadetih, 45 težje ali težko duševno prizadetih in 16 oseb s kombiniranimi motnjami; od skupnega števila jih je bilo 147 v domači oskrbi, 46 je bilo v splošnih ali posebnih socialnih zavodih (11 v Zavodu Hrastovec Trate, 13 v Domu počitka Impoljca, 7 v Domu starejših občanov Novo mesto, 4 v Zavodu dr. Marjana Borštnarja Dornava, 6 Centru Dolfke Boštjančič Ig, oddelek Škofljica in 5 v ostalih zavodih.

V delavnico pod posebnimi pogoji, ki je delovala kot enota Centra za socialno delo Novo mesto od leta 1981 dalje, je bilo vključenih 21 oseb. Prostore za delavnice je zagotovil Dom starejših občanov Novo mesto - najprej enega, po dogradnji zavoda tri prostore v prizidku, ki so bili grajeni za skladišča in niso ustrezali normativom, niti niso zagotavljali možnosti širitve delavnic. Iz analize je bilo razvidno, da bi bilo potrebno zagotoviti vključitev v delavnice 40 - 50 osebam.

Anketiranih je bilo tudi 132 staršev oziroma skrbnikov duševno prizadetih oseb (od 147 oseb v domači oskrbi). Večino staršev je

skrbelo, kako bo urejena oskrba njihovega duševno prizadetega otroka v primeru njihove smrti. Kar 55 odstotkov jih je odgovorilo, da bi potrebovali varstvo ali ustrezno namestitev za prizadeto osebo v zavodu, ko sami ne bodo zmogli več skrbeti zanje; 38 odstotkov pa bi se jih bilo pripravljeno vključiti v neko organizirano obliko varstva in dela.

Na osnovi ugotovitev so bili podani naslednji predlogi:

- Pri Zdravstvenem domu v Novem mestu je potrebno organizirati mentalno higienski oddelek pri otroškem dispanzerju, ki naj bi prevzel skrb za celotno zdravstveno obravnavo otrok, motenih v telesnem in duševnem razvoju.

- Skrb za varstvo otrok, motenih v telesnem in duševnem razvoju naj v predšolskem obdobju še nadalje ostane v Vzgojno varstveni organizaciji Novo mesto.

- Za šoloobvezne otroke je bila v analizi izpostavljena potreba zagotovitve pogojev v občini za usposabljanje težje in težko duševno prizadetih otrok, kar naj bi se uredilo v okviru Osnovne šole Dragotina Ketteja oziroma s pridobitvijo dodatnih prostorov v ta namen.

- Za odrasle zmerno težje in težko duševno prizadete osebe je bila predvidena novogradnja posebnega socialnega zavoda, kasneje smo ga preimenovali v Varstveno delovni center, ki naj bi zagotovil:

- celodnevno varstvo 70. odraslim, zmerno, težje in težko duševno prizadetim osebam,

- oddelek za dnevno varstvo težko duševno prizadetih oseb, najmanj za 10 varovancev, pri čemer smo predvidevali, da bi se vanj lahko vključili tudi tisti težko duševno prizadeti otroci, ki jih starši niso želeli oddati v ustrezne zavode in so v domači oskrbi,

- delavnico pod posebnimi pogoji za varstvo in zaposlitev 40-50 oseb (del naj bi jih bivalo v zavodu, del pa prihajalo vsakodnevno z doma).

Analizo je sprejel občinski izvršni svet na seji 14. maja 1991 in predlagal Izvršnemu svetu Republike Slovenije, da nameni za gradnjo Varstveno delovnega centra v Novem mestu tudi sredstva. Skupščina občine Novo mesto je analizo sprejela na seji 19. septembra 1991 in zadolžila projektno skupino za izdelavo programa predvidene novogradnje. Člani projektne skupine in delavci sekretariata smo si najprej ogledali več zavodov v Sloveniji, ki zagotavljajo usposabljanje in varstvo duševno prizadetih otrokom in odraslim osebam. Na osnovi ugotovitev smo izdelali program varstveno delovnega centra v Novem mestu, ki je služil za izdelavo projekta in investicijskega programa. Predvideval je gradnjo:

- bivalnih prostorov za 45 oseb, ki bodo vključene v delavnice pod posebnimi pogoji;

- negovalni oddelek za 25 težko duševno prizadetih oseb, ki so potrebne posebne nege;

- prostor za dnevno varstvo 10 oseb;

- delavnice pod posebnimi pogoji za 45 oseb.

Po programu naj bi življenje v Varstveno delovnem centru potekalo v večjih »družinah«, za kar so bili predvideni tudi večji dnevni prostori.

Center je v neposredni bližini Doma starejših občanov, kar je gradnjo precej pocenilo zaradi že obstoječih vodov in priključkov komunalne, energetske, prometne in ostale infrastrukture omenjenega doma. V letu 1991 je občina odkupila dve parceli, na kate-

rih stoji objekt, financirala je tudi izdelavo idejnega projekta in investicijskega programa, sredstva za gradnjo pa je zagotovilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije v letih od 1992 do 1994. Investitor gradnje je bil Dom starejših občanov Novo mesto.

Pri usklajevanju projekta (z normativi in standardi za posebne socialne zavode) na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve ni bil upoštevan predlog za dnevno varstvo, za tri mesta pa so bile znižane tudi kapacitete za negovalni oddelek. Skupna kapaciteta je 68 mest. Negovalni oddelek po zakonu o socialnem varstvu, (zakon je bil sprejet ob koncu leta 1992, ko je bila gradnja že v teku) ne sodi v koncept dela varstveno delovnega centra, zato so bile težave pri statusni ureditvi, čeprav se v praksi kaže, da varovanci tega oddelka niso moteči za ostale varovance in da je bilo strokovno utemeljeno načrtovanje celostne obravnave populacije odraslih zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb v občini.

Varovanci v dnevnem prostoru
skupaj pečejo piškote

Po zakonu o socialnem varstvu opravlja varstveno delovni center:

- naloge vodenja in varstva ter organizira zaposlitev pod posebnimi pogoji za duševno in telesno prizadete odrasle osebe;
- lahko opravlja institucionalno varstvo za osebe, vključene v delavnice ter
- opravlja pomoč na domu družinam duševno in telesno prizadetih oseb.

Varstveno delovni center, ki deluje kot enota Doma starejših občanov Novo mesto, je pričel sprejemati prve stanovalce v septembru 1994. Sedaj je v celodnevni oskrbi 45 varovancev (od tega na negovalnem oddelku 20), v delavnici pod posebnimi pogoji pa je vključenih že 55 oseb, kar kaže, da je bila načrtovana premajhna kapaciteta delavnic. Nameščanje v celodnevno oskrbo poteka postopno, saj je bila pri načrtovanju kapacitet upoštevana generacija, ki živi trenutno še pri starših.

Zaposlitev v delavnici je prilagojena sposobnostim in znanjem varovancev. Tako opravljajo mizarska dela (izdelava pohištva po naročilu, igrače, leseni namizni koledarji), kooperantski program (sestavljanje plastičnih obešalnikov, lepljenje papirnatih vrečk,

Ana Bevc
ZAVODSKO VARSTVO
STAREJŠIH IN ODRASLIH
DUŠEVNO PRIZADETIH V
OBČINI NOVO MESTO

Slika zgoraj: Skupina varovancev izdeluje namizne koledarje v mirnski delavnici

Slika spodaj: Varovanci varstveno delovnega centra, udeleženci 5. Specialne olimpiade na Pokljuki leta 1995. Organizacija te olimpiade je pripadla novomeškemu centru

izdelujejo dekorativne predmete (vezene in likovne čestitke, slike iz semen, vezene in pletene izdelke, slikajo na steklo in svilo). Vsi izdelki so na prodaj in jih je možno kupiti v recepciji.

V tem zavodu imajo varovanci v urejenih eno- in dvoposteljnih sobah zagotovljeno primerno bivanje, v prostem času izvajajo različne aktivnosti, katerih namen je razvijanje novih znanj, sposobnosti in veščin ter ohranjanje že pridobljenega znanja. Ukvarjajo se tudi s športom in sodelujejo na specialni olimpiadi. Center je odprt tudi za prostovoljce in za strokovne delavce, starše ter ostale občane, ki želijo po svojih močeh prispevati h kvalitetnejšemu življenju varovancev.

S svojim delom bo Varstveno delovni center v Novem mestu prav gotovo prispeval k pravilnejšemu vrednotenju duševno prizadetih oseb v občini.

VIRI:

Analiza razvojnih možnosti Občinske skupnosti socialnega skrbstva v obdobjih 1976-1980, 1981-1985 in 1986 - 1990.

Statistične informacije Zavoda Republike Slovenije - število starostnikov.

Analiza o družbenem varstvu oseb z zmerno, težjo in težko duševno prizadetostjo v občini Novo mesto, februar 1991

Investicijski program gradnje in dogradnje Doma starejših občanov in Varstveno delovnega centra v Novem mestu - arhiv doma

Zavodsko varstvo odraslih oseb v letu 1988, Skupnost socialnih zavodov Slovenije

Analiza o prostorski problematiki družbene skrbi za varstvo in usposabljanje zmerno, težje in težko duševno prizadetih oseb v Sloveniji (Fakulteta za arhitekturo v Ljubljani, 1985, skupina avtorjev)

Dom upokojencev in oskrbovancev Impoljca, 40 let delovanja, 1992

Predstavitev dejavnosti Doma starejših občanov Novo mesto, zloženko, 1996

Alojz Konec: JESEN OB VRANJEM POTOKU, olje na platnu, 200 x 120 cm, sign. l. sp., 1995

Alojz Konec: OKRASNA KOPRIVA OB OKNU, olje na platnu, 90 x 70 cm, 1995

RAST – L. VIII.
ŠT. 3 – 4 (49 – 50)
JUNIJ 1997

V

REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

RASTOČA
KNJIGA

DIAMANTNA DRUŽBA ZA ZDRAVO IN EKOLOŠKO ČISTO NOVO MESTO

V razpravi o odnosih med energetiko, okoljem in družbo je prikazan model družbe, ki je po zgradbi enak diamantu - oktaedru z enakimi stranicami. Dokazuje se, da medsebojna usklajenost med energijo, spoznanji, ekonomijo, okoljem, kakovostjo tehnološkega razvoja in življenja vodi k usklajenemu razvoju. Podana je tudi razlaga treh tipov družb, ki niso usklajene. Avtor nato sklene razmišljanja o možnem nadaljnjem razvoju družbe v Novem mestu.

Uvod

V razmišljanju o zdravem in ekološko čistem Novem mestu so prišla v ospredje tri osnovna vprašanja: kaj želimo, kako realizirati naše želje in ali imamo v primerjavi z ostalo Slovenijo in svetom kakšne prednosti, ki bi jih lahko izkoristili? Po daljšem razmisleku o našem trenutnem stanju v prehodu iz enega v drugi družbeni sistem lahko ugotovimo, da smo izgubili cilj. Včerajšnjih vrednot niso zamenjale vrednote za jutri, ampak vrednote, ki so bile sodobne v svetu 50 do 80 let nazaj. Kaj torej hočemo? Za povprečnega prebivalca v Sloveniji so visoka kakovost življenja, skladen razvoj, ohranjena naravna in kulturna dediščina brez dvoma sprejemljivi cilji. Vprašamo se lahko: ali je naša ustvarjena nova vrednost dovolj velika, da bomo dosegli te cilje? Ali je naš bruto domači proizvod (BDP ali s tujko GDP - gross domestic product) primerno velik in ustrezno razdeljen? Če želimo naše cilje povezati z varovanjem in izboljšanjem okolja, potem se moramo vrniti nekoliko v zgodovino.

Od prve konference OZN (Organizacije združenih narodov) o človekovem okolju z geslom Samo ena zemlja, ki je bila leta 1972 v Stockholmu, do zadnje, ki je bila v Rio de Janeiru leta 1992 z znano 21. točko dnevnega reda "Agenda 21", se je v odnosih do okolja veliko spremenilo. Poleg teh sprememb smo na svetu pričeli:

- stalni rasti prebivalstva na Zemlji,
- spremembam družbenega reda na vzhodu in jugu Evrope,
- hitri ekonomski rasti v jugovzhodni Aziji (Koreja, Tajvan, Singapur, Malezija, Kitajska itd.),
- nadaljnjemu povečevanju razvojnih in ekonomskih razlik med bogatimi in revnimi; bogatih je vse manj, revnih vse več, srednji sloj izginja,
- eksponencialnemu napredku pri prenosu informacij.

Že decembra 1983 je Generalna skupščina OZN imenovala Svetovno komisijo za okolje in razvoj (G.H. Brundtlandova komisija, v kateri je sodeloval tudi Janez Stanovnik iz Slovenije), ki je aprila leta 1987 izdala svoje poročilo v obliki knjige z naslovom Our Common Future (Naša skupna prihodnost). Glavno sporočilo knjige je uresničevanje usklajenega razvoja - "sustainable development". Prevod teh dveh besed je zelo raznolik od vzdržnega, usklajenega, skladnega do trajnega razvoja. Celotno sporočilo predstavlja svetlo točko vsem, ki si prizadevajo za boljše okolje, na koncu temnega predora sedanjega razvoja tržno in potrošniško

usmerjene družbe. Žal pa moramo ugotoviti, da se politiki niti na konferenci v Rio de Janeiru niti kasneje niso nikoli zedinili, kaj pravzaprav to sporočilo pomeni za njihovo delo. Razlage o potrebnih političnih aktivnostih se razlikujejo od severa proti jugu, od razvitega zahoda do nerazvitega vzhoda planeta Zemlje. Zakaj? Kakšni so razlogi?

Sodobni ekonomisti razvitih ekonomij (predvsem ameriške šole) se zavzemajo za privatno pobudo, svobodni trg in pričakujejo njegovo samoregulacijo. S sedanjim porazom idej klasičnega komunizma in samoupravnega socializma je ostala na Zemlji ena sama ideja neokapitalizma. Med dvema družbenima sistemoma - kapitalističnim in komunistično-socialističnim - je zmagal prvi. Dvoje enoumij je zamenjalo eno samo, brez alternative. Ali je to dobro za razvoj človeške družbe ali ni, bo pokazala zgodovina. V splošnem pa lahko zaključimo, da v razvoju človeške družbe od plemenske ureditve, preko suženjske, fevdalne, meščanske, kapitalistične ostajajo osnovni moralni, ekonomski in sociološki odnosi približno enaki ne glede na družbeno ureditev (rimsko pravo se še danes uporablja, zakon vrednosti se ne spreminja, družbeni sloji se še vedno ločijo na revne in bogate, na gospodarje in delavce itd.). Kaj žene ljudi v spremembe, na primer v tehnološki razvoj? Ali niso srečni v danih družbenih odnosih? Kaj je sreča? Kakšna ureditev je optimalna za danes in kakšna za jutri? O tem ne razmišljajo politiki današnjega niti politiki jutrišnjega dne. So pragmatiki. Filozofi vseh vrst pa so se potuhnili in čakajo; morda razmišljajo. Družba po vsem planetu Zemlji pa kaže vedno več razpok: socialnih, ekonomskih, duhovnih itd. Srečujemo se s pojavom hitrega in globalnega prenosa informacij. Vedno hitrejša sta prenos znanja in tehnologij v proizvodnjo oziroma na trg. Ta prenos omogoča v zadnjem desetletju tudi globalizacijo proizvodnje. Stare ali zrele tehnologije se selijo v dežele v razvoju, s ceneni delavci, surovinami in/ali energijo ter nizkim življenjskim standardom. Visoko avtomatizirana in/ali moderno organizirana proizvodnja omogoča zelo učinkovito in ceneno proizvodnjo v teh deželah. Razvojni oddelki ter proizvodnja opreme pa ostajata v matičnih deželah. Dobro izobraženi domači delavci, manjši stroški za pokrivanje splošnega standarda, ne vključevanje eksternih stroškov v ceno (manjši stroški za varstvo okolja) nudijo dobre pogoje za tak prenos proizvodnje. Često so ti pogoji tudi izsiljeni s strani mednarodnih finančnih institucij. Ker prihajata v te dežele znanje in tehnologija od zunaj, zaostajajo domače raziskave in razvoj lastnih potencialov. Profit ali višek dodatne vrednosti odhaja iz dežele proizvajalke, povečuje razvojne razlike in omogoča ohranjanje visokega materialnega blagostanja v razvitih deželah. V njih se ustvarjena nova vrednost pogosto zelo neracionalno porablja (moda, duhovno primitivne prireditve, gladiatorske igre sodobne dobe, šport za denar itd.).

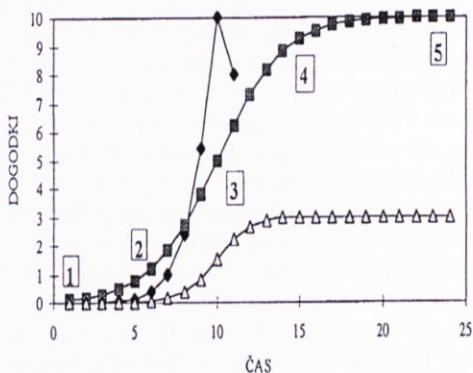
Pri tem pa ne smemo zamolčati resnice, da takšen prenos proizvodnje prinaša tudi pozitivne učinke deželi v razvoju, saj pridobiva znanje o organizaciji proizvodnje. Tehnološko znanje in razvoj pa vedno ostajata domena razvitih.

Če gledamo na razvoj globalno, potem BDP na Zemlji raste. Zemljani postajamo materialno vse bogatejši. Ker kapitalistični sistem ne more obstojati brez porabnikov, mora sistem stalno zagotavljati tudi porabo proizvedenih proizvodov. Imamo celo vrsto proizvodov, ki za običajno kakovost življenja sploh niso

potrebni. Lastniki kapitala morajo ustvarjati vedno nove in nove potrebe, da lahko ohranjajo proizvodnjo. Tako pridemo do potrošniške družbe, v kateri se nove potrošniške "dobrene" s silovito propagando ali, kot pravijo naši moderni ekonomisti, z "marketingom" vsiljujejo vsak dan državljanom. Pri tem se nesmotrno uporabljajo naravne zaloge surovin in energije. Koliko časa lahko traja ta proces, ne ve nihče. Toda vsak proces ima svoj začetek in konec. V naravi potekajo vsi procesi po znani logaritmični krivulji (slika 1), kjer ločimo pet faz:

- 1) začetno stanje, začetek sprememb
- 2) razvojna faza
- 3) eksponentna rast
- 4) faza umirjanja rasti ali porušitve
- 5) končno stanje, konec sprememb

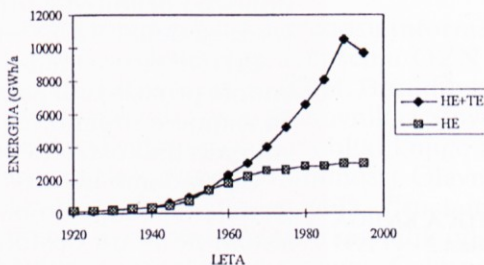
PROCESI V NARAVI

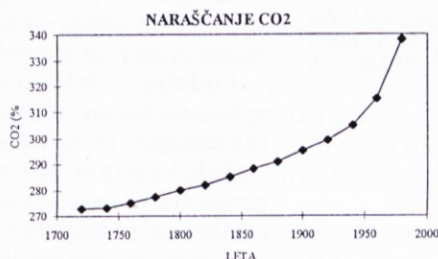

Slika 1: Shema razvojnih procesov v naravi

Žal nismo sposobni ugotoviti časa trajanja posameznih procesov, niti ne vemo, kje na krivulji nekega procesa se trenutno nahajamo. Z gotovostjo pa lahko trdimo, da kadar so spremembe v kratkem časovnem intervalu zelo velike, tedaj se približujemo zrušitvi, ki jo lahko imenujemo tudi revolucija. Kadar pa so spremembe manjše, govorimo o razvoju ali evoluciji. Lep primer je razvoj slovenskega elektrogospodarstva, kjer je moralo priti do zloma, saj je krivulja v osemdesetih letih prešla skoraj v vertikalo (slika 2). Če se nam to zgodi z razpadom ozonske plasti ali naraščanjem CO₂ v atmosferi, potem se bo proces sunkovito ustavil in človeštvo se bo soočilo s katastrofo (slika 3).

PROIZVODNJA ELEKTRIKE V SLOVENIJI

Slika 3: Rast koncentracije CO₂ v atmosferi Zemlje.

Na hitre spremembe, ki privedejo do zružitve nekega procesa, vplivajo različni dejavniki sočasno, vendar je za zrušitev kot povod dovolj en sam.

Ne bomo se spuščali v nadaljnjo analizo vzrokov našega sedanjega razvoja, pač pa si bomo pogledali podrobneje model družbe, v katerem bi vsi procesi potekali evolucijsko, torej brez zrušitev. Novo stanje bi vedno predstavljalo novo kakovost ali pa zaustavitev negativnih procesov na že zelo nizkem nivoju.

Kristal diamanta - vzorec za usklajeni razvoj družbe

Kristali so bili od nekdanj vzor reda v naravi. So različnih velikosti in oblik. Med njimi je najlepši, najtrdnjši in najbolj dragocen kristal diamanta. To je pravilni oktaeder, geometrijsko telo, sestavljeno iz osmih enakostraničnih trikotnikov. Na sliki 4 je prikazano takšno geometrijsko telo, ki nam bo služilo kot model družbe. Njegovi vogali imajo poseben pomen oziroma oznake. Predpostavljamo, da je to kristal diamanta, ki predstavlja idealno urejeno družbo - skupnost ljudi in narave. Diamant sta v bistvu dve enakostranični piramidi, ki imata skupno kvadratno osnovno ploskev. V središču našega modela "diamantne družbe" je prebivalstvo (P). Vogali osnovne ploskve pomenijo: En - energetika, S - spoznanja (vzgoja, izobraževanje, znanost, kultura), EK - ekonomija, O - okolje. Zgornji vrh piramide predstavlja tehnološki razvoj (Te), spodnji pa kakovost življenja (Ka). Model kratko imenujmo "PENSEKOTEKA", beseda, ki ne pomeni nič in je sestavljena iz začetnih črk označbe vozlišč, lahko pa pomeni tudi zbirko misli.

Na zgornji vrh piramide bi sodila kakovost življenja, vendar je zgodovinsko dejstvo, da je v razvoju človeške družbe v zadnjih dveh tisočletjih prevladovala skrb za razvoj tehnologije nad skrbjo za kakovost življenja. To velja za vse družbene ureditve brez izjeme do danes. Podrejanje narave potrebam človeka in podrejanje človeka volji voditeljev družbe je bilo in je osnovno vodilo razvoja, ki smo mu bili podvrženi do danes.

Vrnimo se k našemu modelu in ga razložimo. V vsak vogal osnovne ploskve našega kristala priteka ali odteka energija, znanje, kapital, onesnaženje. Vsak izmed teh tokov se iz singularne točke vogala razdeli v štiri smeri in tvori vektorje medsebojnih vplivov. Na prvem mestu vplivov je tok energije, brez katerega ni v naravi nobenega procesa. S svojima sestavnima deloma, eksergijo in anergijo, usmerja potek vseh procesov v naravi. Torej je vogal En inicialni del kristala, čeprav je v njegovem središču prebivalstvo P. Tok energije vpliva na ekonomijo, okolje in posredno na spoznanja človeštva. Energija seveda vpliva na tehnološki razvoj

in na kakovost življenja. Ni proizvodnje brez energije in zelo težko si predstavljamo danes življenje brez avtomobila ali bivanja v neogrevanih prostorih.

Podobno si lahko razložimo tudi vplive ostalih tokov. Tok znanja vpliva na ekonomijo, procese konverzije energije, stanje v okolju, tehnologijo in kakovost življenja.

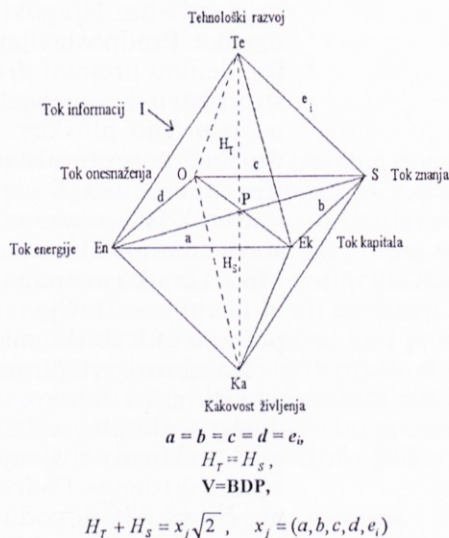
Tok kapitala prvenstveno vpliva na tehnologijo, vlaganja v raziskave in razvoj, okolje, kakovost življenja in posredno na energetiko, saj jo pogosto imenujemo tudi servis za tehnološki razvoj.

Tok onesnaženja ima brez dvoma povraten vpliv na ekonomijo (škoda v okolju), energetiko ter na tehnološki razvoj in kakovost življenja (čisti zrak, pitna voda). Seveda pa vpliva tudi na naša spoznanja o ravnanju, ki običajno prihajajo s časovno zakasnitvijo.

Stopnja tehnološkega razvoja je brez dvoma rezultat medsebojnega delovanja tokov energije, znanja, kapitala in stanja v okolju.

Kakovost življenja pa je na nasprotni strani povezana z razpoložljivo energijo, znanjem, izobraževanjem, kulturo in umetnostjo, kapitalom in stanjem v okolju.

Postavljamo hipotezo, da je družba v ravnatežju in se usklajeno razvija, kadar so vsi prej naštetih elementi v takem odnosu, da so razdalje med njimi enake. Veličine E_n , S , E_k in O (energija, spoznanja, ekonomija in okolje) so torej med seboj enako oddaljene. Razdalje med njimi določa velikost toka (količino). Tvorijo torej kvadrat, v katerem je

Slika 4: Model diamantne družbe.

na sečišču diagonal prebivalstvo P . Povečanje ene od medsebojnih razdalj povzroči deformacijo kvadrata. S tem se poruši ravnatežje v kristalu - družbi. Če obstoja nesimetrija v osnovni ploskvi, potem obstoja tudi nesimetrija na vrhovih piramide.

Vrhova obeh piramid, ki tvorita naš oktaeder, sta veličini kakovosti - stanje tehnološkega razvoja T_e in kakovost življenja K_a . V primeru uravnatežene družbe sta oba vrhova v enaki oddaljeno-

sti od središča P in v enaki oddaljenosti od vogalov osnovne ploskve. Razdalja med vrhom in vogalom e_i je enaka razdaljam a, b, c, d. Tako dobimo kristal diamanta kot model idealne družbe, v katerem so količinski tokovi v ravnotežju s tokovi kakovosti.

Vsak prihajajoči tok se razdeli v štiri enake komponente, od katerih dve predstavljata količino toka, dve pa njegovo kakovost. Tudi odhajajoči tok je sestavljen iz štirih komponent, ki so podobno sestavljene.

V naravi je normalno, da kristali rastejo in se združujejo v skupine različnih velikosti. Ta pojav je značilen tudi za prebivalstvo na Zemlji. Posamezni kristali lahko predstavljajo pleme, narod, državo, skupino držav, celino itd. V našem modelu ni ideologij. Mi ne razpravljamo o tipu družbe, nas zanimata le ravnotežno stanje in kakovost. Kasneje bomo seveda videli, da se duhovnost človeštva skriva v vogalu spoznanja in skozi ta vogal lahko vdira-jo v naš kristal različne motnje (ideologije, religije itd.).

Za popolnost našega modela sta pomembni še dve veličini, ki opredeljujeta stanje v družbi. To sta velikost bruto domačega proizvoda (BDP) in tok informacij I (demokratičnost družbe).

V skladu z definicijo BDP lahko rečemo, da je velikost oziroma volumen našega kristala enakovreden BDP skupine prebivalstva, ki živi v opazovani družbi - našem kristalu. Za diamantno družbo velja, da je:

$$V = \frac{a^3}{3\sqrt{2}} = BDP, \quad a = b = c = d = e$$

Pretok informacij ali demokratičnost družbe in sposobnost medsebojnih komunikacij predstavljata naboj, ki se pretaka po površini kristala in v idealnem primeru prehaja preko vse površine enakomerno, saj so razdalje in s tem tudi upori za informacije na vse strani enaki. Informacijski naboj družbe lahko primerjamo z elektrostatičnim nabojem v oblakih. Dokler se električni potencial lahko razdeli enakomerno, se strela ne pojavi. Ko pa pride do kopičenja naboja - do nesimetrij - se pojavi strela. Strele švigajo v oblaku (neenakomeren pretok informacij npr. iz tehnološkega vrha proti okolju - skrivanje podatkov o resničnih emisijah - ki nato, ko se informacija pojavi, povzroči povraten tok informacij, beri: nezadovoljstvo tudi s tehnološkim razvojem), med oblaki in z oblakov na Zemljo. Podobno je s pretokom informacij med različno razvitimi družbami ali v družbi s podobno strukturo. Udar strele na Zemljo je analogen rušilnemu toku informacij v družbi, ki lahko povzroči močne deformacije ali celo njen razpad.

Omenili smo že, da je v naravi za vsak proces potreben določen tok energije in primeren naboj informacije. Zato bi pričakovali, da bosta veličini E_n in I v središču kristala, vendar temu ni tako. Človeštvo je posebna vrsta živega sveta, ki ima specifično duhovno življenje, katerega značilnost je iracionalnost. Odnos prebivalstva ali ljudi do vseh veličin na vogalih naše piramide je v načelu iracionalen - torej ne glede na dolžino razdalj med posameznimi veličinami, ki se lahko izrazijo kot racionalno število (dajo se izraziti z ulomkom celih števil), sta diagonali osnovne ploskve in višina piramide v principu iracionalni števili (oddaljenost P od veličin na ogliščih osnovne ploskve je $(a / 2) \sqrt{2}$ in od veličin kakovosti na vrhovih piramid $a / \sqrt{2}$ - torej iracionalni števili).

Vsa racionalna in iracionalna števila imenujemo s skupnim imenom realna števila, zato je tudi naš model realne družbe sestavljen iz obeh vrst števil, katerih množica ima lastnosti, da so

urejena, povsod gosta, zvezna in omogočajo aritmetične operacije, razen deljenja z nič, kar bi v našem modelu pomenilo, da nimamo prebivalstva ($P=0$) in s tem tudi ne kristala.

Neravnovesje - pogoj ali posledica razvoja?

V našem modelu predpostavljamo, da je usklajen razvoj (sustainable development) kot cilj sodobne družbe mogoče, če je izpolnjena enačba:

$$P = f(En * a) = f(S * c) = f(Ek * b) = f(O * d) = f(Te * e) = f(Ka * e)$$

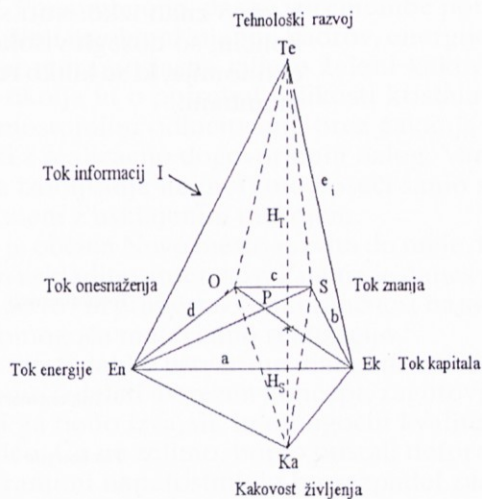
Kaj se dogaja v našem modelu, če se spremene ena ali več razdalj v smeri količine ali v smeri kakovosti? Vzemimo primer, da se poveča količinski tok energije. Del človeštva jemlje iz narave več energije kot drugi in jo potiska v svoj kristal. Rezultat je, da se v točki En poveča razdalja a v smeri ekonomije in razdalja d v smeri okolja (večje emisije). Povečanje ekonomske aktivnosti sproži tudi višje aktivnosti pri izobraževanju, znanosti itd. v smeri S. Vse tri spremembe povzročijo izdatne aktivnosti v industriji.

Tehnični razvoj se pospešuje. Če se pri tem ne vključujejo eksterni stroški (škode v okolju) v ceno proizvodov, da bi preko nje lahko pokrivali stroške za preprečevanje škod v okolju, njegova kakovost pada. Vrh piramide se premakne iz središča. Kristal je deformiran. Dobili smo nestabilno družbo tipa zgodnjega kapitalizma s hitrim tehnološkim razvojem, toda nizko povprečno kakovostjo življenja. Povečani tok energije se je pretežno usmeril v Ek in Te. Tehnološko visoka družba ni vedno tudi sinonim za družbo z visoko kakovostjo življenja. Višini piramid do vrhov Te in Ka sta lahko močno različni pri enakem celotnem volumnu kristala, tj. BDP. Njuna vsakokratna višina je odvisna od notranje porazdelitve novoustvarjene vrednosti. Podobno je deformiran kristal, kadar vanj doteka kapital ali novoustvarjena vrednost iz drugega kristala, ki seveda zaradi tega slabi. Tehnološko visoko razvita družba ima lahko relativno nizek nivo kakovosti življenja in obratno. ZDA in Japonska sta nedvomno deželi z visokim tehnološkim razvojem. Pri podrobni analizi kakovosti življenja povprečnega državljanca pa bi težko trdili, da je le-ta ekvivalentna tehnološkemu razvoju in doseženemu DPB. Družbo, ki živi v tako deformiranem kristalu, imenujmo družbo tipa A. Njena značilnost je, da ima velik dotok kapitala, znanja in energije iz ostalega sveta.

Na drugi strani pa poznamo družbe z velikim tokom energije in znanja, vendar sta tehnološki razvoj in kakovost življenja nizka. Neučinkovitost uporabe naravnih resursov ali pa njihova uporaba za proizvodnjo na zalogo (vojna industrija) povzročajo velik pritisk na okolje in velike notranje izgube. Zaradi slabega prenosa informacij (demokracija) sta neučinkovita ekonomija, znanost in zaradi tega je kakovost življenja nizka. Primer družbe takega tipa so dežele nekdanje ZSSR. To je družba tipa B (slika 6).

Kristali tipa A in B nosijo zaradi nesimetričnosti vir nestabilnosti. Če se prekine eden izmed dopolnilnih tokov ali pa pride do preskoka naboja informacij, prične kristal razpadati. Če bi se prekinil dovod energije in ekstra dobička iz drugih dežel, bi številne razvite dežele razpadle v niz manjših ali drugače oblikovanih družb - kristalov. V ZSSR se je to zgodilo zaradi socialnega neravnotežja do sosednjega kristala - zahodnega sveta, ki je razvil mnogo višjo kakovost življenja. Razpad družbe tipa B ki smo mu bili priče v devetdesetih letih, je bil v bistvu pogojen z

omejtvijo dotoka kapitala in preskokom naboja informacij. Sod-
obno informatiko lahko primerjamo s potencialno energijo, ki
nastaja v času rasti in staranja kristala.

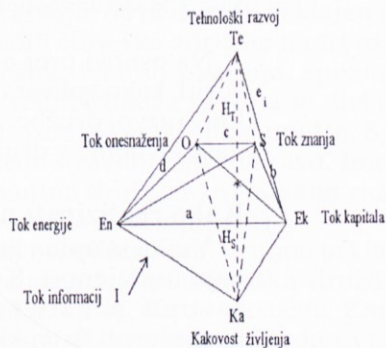
$$a \neq b \neq c \neq d \neq e_i,$$

$$H_r > H_s,$$

$$H_r + H_s > x_j \sqrt{2}, \quad x_j = (a, b, c, d, e_i) \max$$

Slika 5: Model družbe tipa A. Tehnološko visoko razvita družba.

V danem trenutku lahko preskoči s kristala na kristal in povzro-
či na drugem spremembo njegove rasti ali pa njegov razpad.

$$a \neq b \neq c \neq d \neq e_i,$$

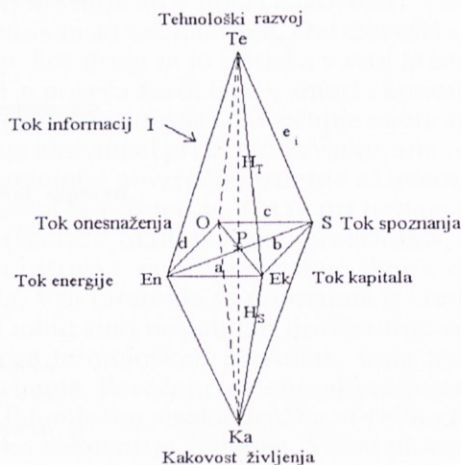
$$H_r \neq H_s,$$

$$H_r + H_s < x_j \sqrt{2}, \quad x_j = (a, b, c, d, e_i) \max$$

Slika 6: Družba tipa B. Družba z velikimi notranjimi izgubami.

Obstaja tudi tretji tip družbe, ki je nastal med velikimi, nesi-
metričnimi kristali in ima relativno majhno osnovno ploskev (a,
b, c, d < e). Ima obliko podaljšanega kristala, saj ima visoko stop-
njo tehnološkega razvoja in visoko kakovost življenja. Kristal je
običajno osno simetričen, kar pomeni veliko usklajenost in

uravnoveženost med energetiko, ekonomijo, znanostjo in okoljem. Govorimo o tipu družbe C. Takšnemu tipu so se približale Danska, Švedska, Norveška, Švica in Avstrija. Žal pa so se taki tipi družb lahko razvili le ob prisotnosti velikih kristalov - družb od koder so črpali tok energije, znanja, kapitala ali pa vsakega nekaj. Ker so znali izkoristiti svojo prednost in so uravnovežili tokove količin, so dosegli visoko kakovost. V principu pa so to majhne ekonomije, ki se lahko relativno hitro prilagajajo svetovnim spremembam.

$$a \approx b \approx c \approx d \approx e_i,$$

$$H_T = H_S,$$

$$H_T + H_S > x_j \sqrt{2}, \quad x_j = (a, b, c, d, e_i)$$

Slika 7: Model družbe tipa C. Družba z zelo majhnimi notranjimi izgubami.

Na osnovi prej navedenega seveda še ni mogoče jasno odgovoriti, kako vplivata simetrija in nesimetrija na hitrost rasti kristalov - razvoj družbe. Vprašamo se, kako bi bilo mogoče oblikovati naše življenje v družbi, da bi bili čim bližje idealnim razmeram.

Kako realizirati naše želje?

Vsaka skupina ljudi si lahko omisli svoj kristal in skuša v njem najti usklajenost. Ker živimo v soodvisnih razmerah, je potrebno zavirati negativne tokove, ki povzročajo nesimetrije, in pospeševati tiste, ki omogočajo simetrično rast kristala.

Ker je energija osnova za vse aktivnosti, se vprašajmo, ali je imamo dovolj. V Sloveniji in v Novem mestu je ne primanjkuje. Z uporabo zemeljskega plina je zmanjšan pritisk pri pretvarjanju energije na okolje. Ker je čas trajanja svetovnih zalog fosilnih goriv omejen, moramo razvijati domače, predvsem obnovljive vire energije. Slovenija uvaža več kot 70 odstotkov primarne energije. Njen nakup v tujini je povezan z odlivom relativno velikih sredstev. Če bi uporabljali več biomase, hidroenergije, energije sonca, geotermalne energije in v višjih legah tudi energijo vetra, lahko prihranjena sredstva od zmanjšane nakupa goriv v tujini preusmerimo v nakup sodobne opreme za modernizacijo proizvodnje.

Odnosi v naši družbi niso optimalni. Zaradi medsebojnih trenj

izgubljam o na učinkovitosti. Da bi lahko povečali tok znanja v naš kristal in s tem pospešili razvoj, bi bilo smotrno ustanoviti v Novem mestu visokošolski zavod - univerzo.

Ker ne vemo, kako deformiran je naš kristal - stanje v občini Novo mesto, je potrebno najprej analizirati stanje in nato uskladiti interese. Pomembno je, da vse spremembe potekajo postopno z najmanjšimi izgubami znanja, kadrov, energije in materiala.

Postaviti si moramo jasne cilje o želeni kakovosti življenja, odnosov do okolja in o potrebni velikosti kristala (BDP). Nato morajo s samostojnimi odločitvami, brez čakanja na pomoč od zunaj, pričeti z realizacijo dogovorjenih nalog. Varovanja okolja in njegovega izboljšanja ne moremo doseči samo s prepovedmi, ampak predvsem z usklajenim razvojem.

Trdim, da je občina Novo mesto razvita do meje, ko je še možna optimacija in uskladitev interesov. Znanje je danes pogoj za realizacijo vseh načrtov in primerno konkurenčnost na svetovnem trgu, energija pa omogoča materialno realizacijo.

V Novem mestu lahko ustvarimo diamantno družbo ali družbo tipa C, če bomo izdelali ustrezen koncept, zagotovili kompetentnost ljudi, ki ga bodo izvajali, in omogočili kvaliteten tok informacij z okolico. Če ne želimo, bomo postali deformiran kristal z velikimi notranjimi napetostmi, ki bo razpadel zaradi notranjih napetosti ali pritiskov od zunaj. Odločitev je pri nas, v ljudeh. Ker vsi želimo visoko kakovost življenja in stabilno družbo, sem prepričan, da odločitev ne bo težka. Ker so majhni kristali veliko bolj odporni kot veliki, je naša majhnost tudi naša prednost, ki nas lahko popelje lepši prihodnosti naproti.

Sklep

V razpravi o energiji in družbi smo se dotaknili možnosti modeliranja družbe usklajenega razvoja.

S primerjavo stanja v družbi in zgradbe kristala diamanta, kot idealne oblike ravnotežja snovi v naravi, smo prišli do ocen, kakšne naj bi bile smeri razvoja, da bi dosegli usklajen razvoj. Na osnovi analize smo razdelili človeške združbe na tri osnovne tipe:

- Diamantna družba, kjer so energija, spoznanja, ekonomija, okolje, kakovost tehnološkega razvoja in življenja med seboj v celoti usklajeni. Razdalje med veličinami En, S, Ek, O, Te, Ka so enake. Družba raste v ravnotežju z naravo. Imenujemo jo idealna družba - diamantna družba z usklajenim razvojem (diamond society with sustainable development).

- Družba s tržnim gospodarstvom, ki nima usklajenega razvoja in je pretežno definirana kot potrošniška družba. Razdalje med veličinami En, S, Ek, O, Te, Ka so različne. Zaradi nesimetrije v razvoju prihaja do stalnih sprememb. Prednost takih družb je relativno velika fleksibilnost, slabost pa izguba eksergije zaradi notranjih trenj. Njihova stabilnost je pogojena z rastjo, ki pa je vezana na dovod energije, kapitala, znanja ali vsakega nekaj. V primeru, da kristal preneha rasti (gospodarska ali socialna kriza), kristal (družba) razpade zaradi notranjih napetosti, ki nastanejo zaradi nesimetrije (neravnotežja), na več manjših kristalov, ki imajo praviloma manjšo nesimetrijo. To so potrošniške družbe s prostim trgom ali družbe s planskim gospodarstvom in posebno ideologijo ali religijo (free market economy with consumer driven society, planned economy driven by ideology/religion).

- Družba z relativno dobro usklajenim razvojem ter visoko tehnološko in sociološko razvitostjo. Razdalje med veličinami En,

S, Ek, O so približno enake in manjše od razdalj do Te in Ka. Ta tip družbe pokriva svoje potrebe z racionalno uporabo naravnih virov in zadržuje potrošništvo. Govorimo o družbi s približno usklajenim razvojem oziroma o družbi nove dobe (needs driven economy with quasi sustainable development - new age society).

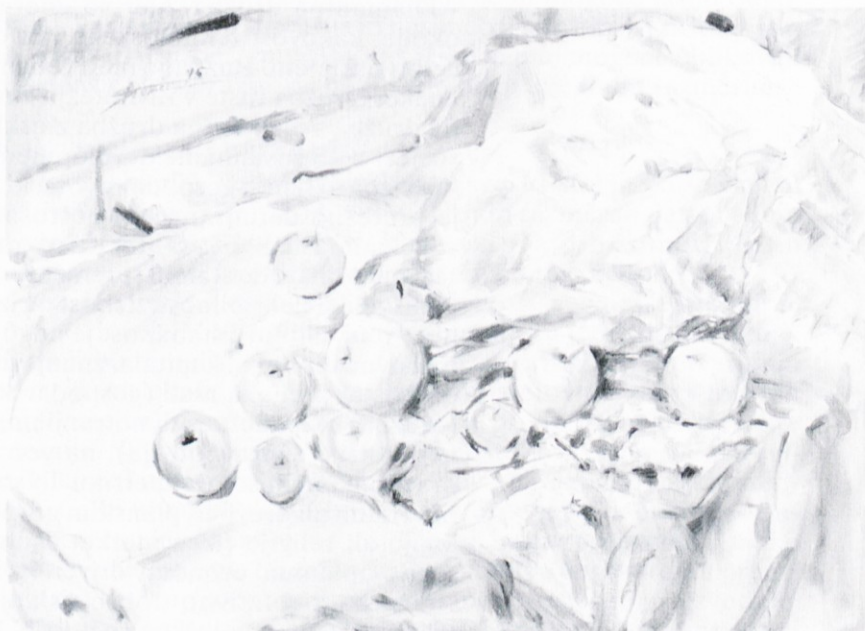
Dokler bo na Zemlji obstajal nesimetričen tok energije, znanja, kapitala in onesnaženja, se bodo posamezni deli družbe nahajali v stanju dinamičnega neravnotežja. Kolikor večje so take združbe ljudi, toliko večja je nevarnost njihovega razpada. To se je pokazalo v zgodovini človeštva že večkrat. Niti ena od velikih združb, od carstva Aleksandra Velikega, rimskega in Napoleonevega imperija, da ne naštevamo onih iz novejše zgodovine, se ni mogla ohraniti daljše obdobje, ker so bile nesimetrične in zato notranje nestabilne.

Posebno nesimetrijo lahko povzročijo na vogalu spoznanja tokovi duhovnega značaja - predvsem povezani z religijo ali ideologijo. To so predvsem tokovi znanja, ki so usmerjeni v spodnji del kristala (kakovost življenja) in pomaknejo njegov spodnji vrh močno v stran. Skoraj vse vojne v človeški zgodovini so na določen način povezane z religijo ali posebno ideologijo. Vse so prinesle tudi razkrušenje kristalov - človeških družb.

Če človeštvo, posebno njihovi vodje - znanstveniki, ekonomisti, okoljevarstveniki, sociologi in predvsem politiki, ne bo razumelo pomembnosti simetričnega razvoja, potem bomo še naprej živeli v dinamičnem in nestabilnem okolju. Dinamična nestabilnost je del kaosa. Če je ta kot urejena neurejenost potreben za razvoj, potem ne bomo nikoli prišli do družbe v ravnotežju - diamantne družbe. Ker v naravi obstajajo diamanti - tudi sami znamo narediti umetne drobne diamante - sem prepričan, da bomo našli pot in voljo, da vzpostavimo na Zemlji vsaj nekaj drobnih diamantnih družb, ki bodo rastle usklajeno ter s svojo stabilnostjo in visokim statičnim nabojem informacije poskušale vplivati na one, ki se razvijajo nesimetrično.

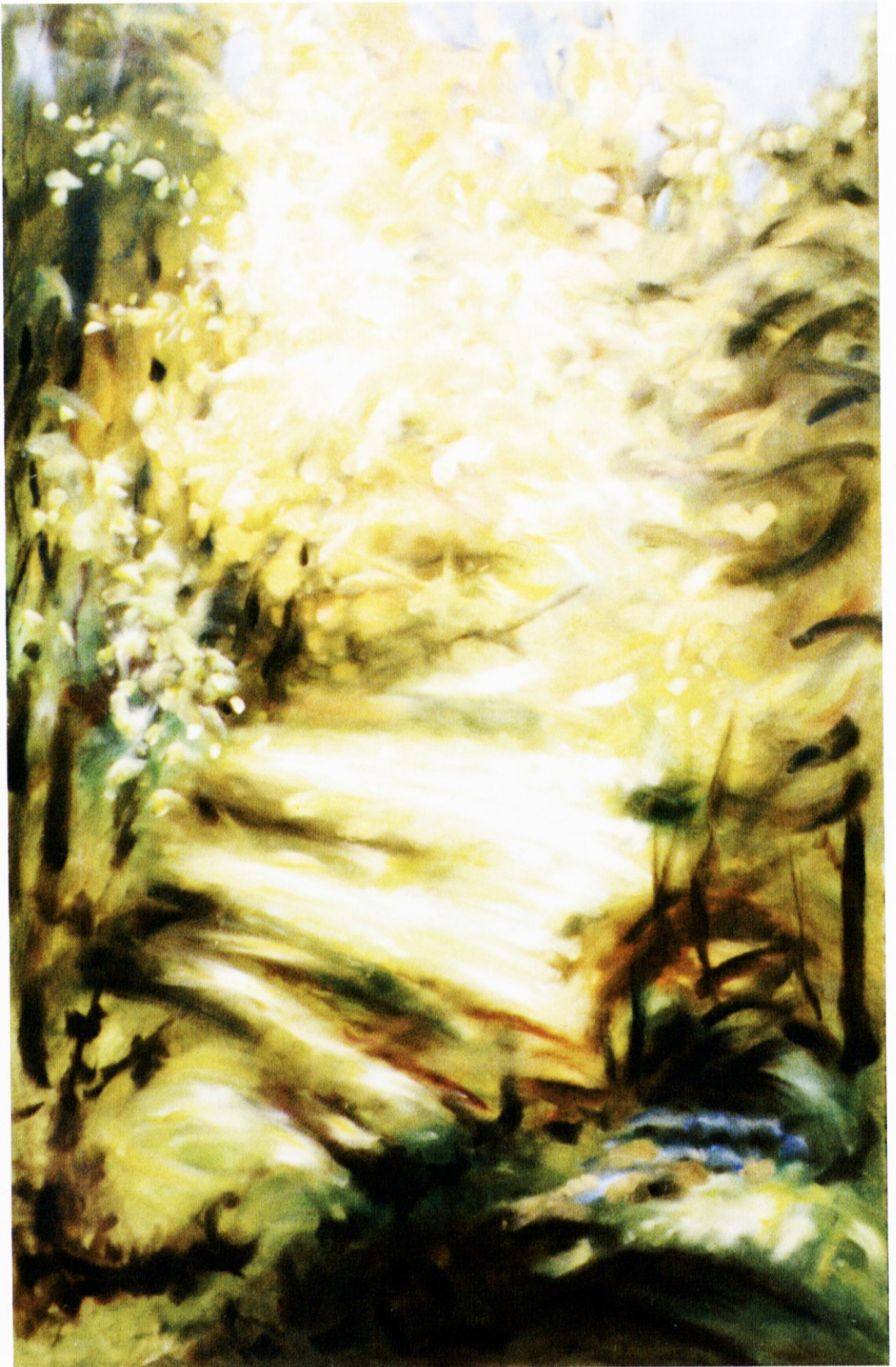
Diamantna družba je lahko naša skupna prihodnost, naš cilj ali pa samo naša utopija.

Alojz Konec: TIHOŽITJE IZVIR-
NEGA GREHA, olje na platnu, 50
x 70 cm, sign. l. zg., 1995

Alojz Konec: V JESENSKI GOZD OB VRANJEM POTOKU, olje na platnu, 200 x 120 cm, sign. l. sp., 1995

Alojz Konec: BOHOTNO ŽARENJE GOZDNE JESENI, olje na platnu, 200 x 120 cm, 1996

RAST – L. VIII.
ŠT. 3 – 4 (49 – 50)
JUNIJ 1997

VI

REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

ODMEVI
IN ODZIVI

UKROČENO IN NEUKROČENO ŽIVLJENJE

Z Lucijanom Reščičem sem se srečal na Levstikovem Čatežu, kjer je nekoč učiteljeval. Od takrat se že desetletja najini življenji prepletata in dopolnjujeta.

Bil je srečen trenutek. Ujel naju je v prijateljstvo, človeško bližino in v Neznanko ter Njene čarobne zapeljivosti. Oba je povabila Vase, celo v svojo dušo, utelešeno z Naravo, odgrinjala nama je zavese pred svojimi skrivnostmi in vsemi tistimi, do takrat samo slutenimi razmerji med Enim in Vsem.

Potem je sledilo še drugo razkošje. Od prepoznavanja naju je povabila še v ustvarjanje in poustvarjanje sveta, skratka v umetnost. Ta, najprej samo vedena in možna razsežnost življenja, je postajala vedno bolj tudi usodno razmerje in prevladujoč življenjski utrip.

Bil je izziv in tveganje, vrata v pekel in nebesa in hkrati vera, da se malo vendarle lahko tudi najdemo in vsaj v temeljnih vprašanjih odkrivamo svoj smisel. Seveda se je ljudem na vasi zdela takšna hoja tudi čudaška.

Zame je bilo dobro, ker sem se srečal s podobno dušo, s prijateljem in umetnikom, ki je tako kot jaz brez vedenja vedel, da moraš biti svoji naravi zvest in vedno ubogati tisto, kar ti šepeta Neznanka.

Nisem bil več sam in tudi zaradi srečavanj z Reščičem ter njegovo likovno ustvarjalnostjo se je moj pogled na svet in življenje vedno bolj spreminjal. V mladostniških letih sem pod uplivom takratne šole ves omotičen od znanosti razmišljal predvsem logično in razumsko, potem pa sem v potepanjih v Naravo in umetnost vse bolj odkrival mnogo bogatejšo resničnost in začel tudi razlikovati med znanstveno in umetniško resnico.

Razlike so me vznemirile! Ugotovil sem, da je za znanost bistveno odkrivanje že danega, medtem ko si umetnost prizadeva, da v že obstoječe vdahne tudi življenje in na osnovi danega ustvarja svet, ki ga do tega trenutka še ni bilo!

Če znanost odkriva resnice same po sebi in jih razporeja v sisteme, kot so biologija, kemija, mate-

matika, fizika, medicina..., umetnosti to ne zadošča. Umetnost se pojavi šele takrat, ko temu urejenemu kaosu iztrgamo samoto in vanjo pregnane posamične resnice združujemo v živ organizem - v širšo, globljo, bolj občo in celotno in zato tudi popolnejšo resničnost!

Umetniška resnica je vedno celota in resnice, ki jo ustvarjajo, postanejo resnice samo takrat, če so z njo v harmoniji, izven nje in vsaka zase pa so samo otroci znanosti, ki nikomur ne morejo ničesar povedati.

Razlika med znanstveno in umetniško resnico se mi je nekega dne zelo preprosto razgrnila ob gledanju zelenega lista.

Znanstvena resnica gledanega lista so predvsem atomi, molekule, celice, valovanja in presnavljanja, fotosinteza, gibanja..., umetniška resnica istega lista pa so vse omenjene resnice združene v zelen list kot celoto. Znanost svet razstavlja, umetnost ga združuje!

Umetniški pogled je tudi prevladujoč, za kar je poskrbela Narava sama. Človeško oko je zgrajeno zanj, medtem ko so za znanstveno gledanje potrebni pripomočki.

Celotno gledanje v primeru zelenega lista seveda še ni umetnost v smislu ustvarjanja novega, kajti v tem primeru odkrivamo dejansko samo tisto, kar je že dano, kar je že umetnina Narave same! Umetnost v smislu poustvarjanja sveta in ustvarjanju novega se pojavi šele takrat, kadar danemu dodajamo tudi SEBE, kajti samo v soočenju z Enim in zlitjem v Eno smo lahko tudi umetniki in stvarniki!

Vznemirljivo skupno doživetje je bilo najino ustvarjanje ali bolje povedano tkanje Drobcev sonca, moje prve pesniške zbirke.

V objemu Narave in v potapljanju Vanjo so nastajala v meni resnično močna doživetja, tako močna, da sem moral najti zanje tudi besedni izraz, sicer bi se zadržil. Tako so nastajale pesmi.

Če me je Narava v moji mladosti odevala predvsem s svojo zunanjo lepoto, so me v zrelejših letih bitja, kot so drevesa, grmi, trave, rože,

kamni, zvezde... povabila tudi v svojo notranjost, prav v vrtince svojih življenj!

Tako sem se znašel v dotlej še neznanih globinah mikro in makro kozmosa. Navidezne pregrade in razdalje so vse bolj razpadale in lahko sem popotoval kamorkoli sem hotel, tudi v prostore brez prostora in v čase brez časa.

V zemlji so se začeli oglašati bobni, v deblih in steblih zvonovi, v razvejenih krošnjah in cvetju piščali, iz kamnov pripoved o zvestobi in dostojanstvu.

Reščič je ta moj in tudi svoj svet in še mnogo neizrekljivega upodabljal likovno. Svoja videnja je izražal s svojskimi, skoraj sanjskimi in najtanjšimi črtami na svetu. Kot da se boji s kakšno grobo potezo raniti vso to lepoto! Z nežnostjo in slutnjo in z vedenji iz svoje podzavesti je odkrival valovanje bilk, nemir v cvetnih čašah, bohotnost rasti, nabreklost in neučakanost semen, zaljubljenost v Nebo in Sonce.

Bila so še druga prebujanja.

Tudi odkritje, da se skoraj popolni umetnosti Narave lahko v poustvarjanju vsaj malo približamo samo z združevanjem in dopolnjevanjem mnogih videnj in z različnimi izraznimi sredstvi, je bilo dragoceno.

Zdaj z Reščičem veva, da lahko v človeku svet in življenje odmevata bolj celostno, v večjih razsežnostih in globinah samo z združevanjem umet-

niške besede ter hkratnega vizualnega videnja in izražanja. Če pa se v to hotenje vključijo še glasovi, poustvarjeni v glasbo, je podoba sveta polnejša. Bomo kdaj za njegovo še popolnejšo podobo vključili tudi vznemirljivost in toplino dotika, omamnost cvetočih galaksij...?

Drobci sonca so samo drobec Reščičevega likovnega spremljanja umetniške besede. Na njegovi razstavi odkrivamo, da poleg ukazov Neznanke, da mora slikati, uboga tudi šepet o potrebi soustvarjanja z vsemi, ki imajo kaj povedati. Tako prihajajo v ospredje tudi njegove ilustracije mnogih literarnih del.

Ukročeno in neukročeno življenje?

Nedvomno je v človeku velika želja, da bi navidezno kaotičnost in nepreglednost sveta vendarle UKROTIL v bolj razpoznavno in urejeno podobo. V tem hotenju se trudijo religije in tudi umetnost. Umetnost predvsem v videnju in izražanju bistvenih razmerij in resnic sveta, v ukrotitvi in ustavitvi časa v trenutke, ki jih tudi spreminjanje ne more odplaviti, v tkanje biserov samo enkrat dane resničnosti...!

In neukročeno?

Vsekakor razkošje še neodkritega, kar pa pomeni tudi bogastvo, zapeljivost in radost nadaljnje poti vsem rodovom, ki še prihajajo za nami. Verjamem, da bodo še bolj zbudili podzavest, intuicijo in sanje in bolj odkrili svetove, do katerih zdaj še ne zmoremo.

Lucijan Reščič: ILUSTRACIJA IZ
KNJIGE NAŠI KRAJI

SLEDOVI STOPINJ IZ TEMOTNE PRETEKLOSTI

Josip Jurčič, Barica Smole: Janez Gremčič. Povest iz viteških časov. Grosuplje, založba Mondena 1996. Ilustracije: grafike in reprodukcije A. Duererja, V. Karasa in motivi iz Slave vojvodine Kranjske. 168 str.

Pred stotriintridesetimi leti (1864) je mladi, komaj dvajsetletni Jurčič (rojen 1844) pisal povest Janez Gremčič, edino slovensko "povest iz viteških časov". Snov zanjo z začetka 14. stoletja je dobil v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske. V strokovni literaturi jo prvi omenja Ivan Prijatelj (v "Jurčičevih zbranih spisov prvem zvezku" na strani 499); nedokončana, t.j. brez začetka in konca, je bila prvič objavljena v Zbranem delu, v 8. knjigi leta 1957. - Literarna zgodovina ne pove, kaj se je takrat zgodilo. Začetek povesti se je gotovo izgubil, saj ni mogoče, da bi se začela sredi stavka; zaključek bi se mogel izgubiti ali pa je Jurčič sam odložil pero in se posvetil delom, ki so izšla v naslednjih letih (npr. Hči mestnega sodnika, Deseti brat...) Tako kot je za Jurčičem poprijel Rokovnjače Janko Kersnik, je zdaj njegovo delo dokončala Barica Smole, pisateljica iz Trebnjega.

Odločitev založbe Mondena, da razpiše natečaj za dokončanje Janeza Gremčiča, in finančna podpora GP Grosuplje, ki je sicer tudi varuh Jurčičevih rokopisov v NUK, sta omogočila rojstvo knjige. O natečaju, izboru in izidu so izčrpno poročali mediji. Ti dogodki so že izveneli, knjiga, ki je nazadnje le dokončana, pa vabi bralce in kritike.

Pisatelju, ki se odloči, da bo dokončal pripovedno delo, so na milost in nemilost prepuščeni vsi literarni junaki. Razplesti mora njihove zgodbe in odločiti o njihovem življenju. - Josip Jurčič je do sredine desetega poglavja, ko je odložil pero, privedel vse dogajalne nitke do vrha. Sovražna vojska ropa po soteškem gradu. Njegov gospodar Ulrik je smrtno ranjen (prav njegovo poroko leta 1307

omenja Valvasor v Slavi vojvodine Kranjske 1689). Ob njem žaluje njegova lepa hči Lenica, katere skorajšnja poroka je bila neposreden povod za napad in zavzetje gradu. Njen bogati snubec Krav se skriva nekje v gradu in trepetu za svoje življenje, namesto da bi jo branil. Leničina sobarica Micika je zaradi ljubezni izdala skriti prehod in sovražni vojski omogočila zavzetje gradu; zdaj bridko obžaluje svoje dejanje, saj je njen France umrl na začetku spopada. Soteški so premagani, vendar sta na prostosti ostala dva pomembna junaka, domači sin Pavle in Janez Gremčič, po domače Plavnik, premožen svobodnjak, plemenit fant, čeprav ne plemenitega rodu.

Barica Smole je spretno odvezala zgodbeni voz. S pomočjo skeksane Micike je osvobodila oblegance, bralcu pa ni hotela povedati, ali se je med Lenico in Janezom Gremčičem spletla ljubezenska vez, in tudi soteški Pavle si še ni osnoval družine. Pisateljica se je prenehala zanimati za tok njihovega življenja, preden se je razjasnil njihov osebni, družinski in rodbinski položaj.

Ne vemo, kako so Janeza Gremčiča Povest iz viteških časov zaključevali udeleženci natečaja. Barica Smole, ki mu je napisala prve štiri strani na začetku, nato pa zaključila 10. poglavje in pripisala 11., 12. in 13., zvesto posnema Jurčičev slog in vodi zgodbe vseh junakov do zadnje, tj. 160 strani. V okviru, ki ga sestavljata "njen" začetek in konec povesti, je še povečala vlogo pripovedovalca. Leta se ne sklicuje le na Valvasorja in na "ostanke gradov, obrasle z koprivami in brinom", dodaja tudi pisateljski dar in moč žive domišljije, bralca pa poziva, naj se mu pridruži v iskanju sledov svobodnjaka Janeza Gremčiča "v podobi in značaju prenekaterega moža, človeka našega rodu". Poteze obraza in vrline junaka Janeza Gremčiča, "srčnost in poštenje, zvitost in moč", so tako postali dediščina slovenskega naroda, ne le njegove rodbine, kar je si-

cer značilno za tradicionalne povesti. Barica Smole je z zaključkom nakazala postopni razvoj od romantike k realizmu, značilen za Jurčičeva kasnejša dela; v pripovednem okviru povesti Janez Gremčič je moč zaznati tudi nastajanje narodnega ponosa in zavesti.

Knjigo je prebralo in ocenilo več recenzentov. Miha Bregant v svoji oceni v Mladini omenja "pospešeni notranji stil", celoto pa ocenjuje kot

"uspeh stilistični projekt". Gotovo sta založnik založba Mondena in sponzor GP Grosuplje dosegla svoj pomembni cilj, tj. izid Jurčičevega dela. Ne vemo pa, kako se bo nadaljevala pustolovščina zdaj dokončane Jurčičeve povesti. Gotovo bo še kdaj izšla, takrat pa ji bodo bolj koristile kot škodovala manjše jezikovne posodobitve. In tiskarske škrate naj takrat spravijo pod ključ, da ne bodo povzročali škode.

JOSIP JURČIČ BARICA SMOLE

JANEZ GREMČIČ

povest iz viteških časov

ZA POLNOKRVNOST LIKOVNEGA ŽIVLJENJA

Obetajoč poskus z ureditvijo šolske galerije v brežiški gimnaziji

V prvem nadstropju brežiške gimnazije se je 25. februarja popoldne zbralo precej ljubiteljev umetnosti. Ravnatelj šole, prof. Martin Šoško, jih je v večjem prehodnem prostoru pozdravil in med drugim povedal, da namerava zavod z galerijsko dejavnostjo ponovno oživeti in ohranjati duhovne vrednote, ki so nekdanje krasile to srednjo šolo. Prvi korak nastajajoče šolske galerije je prostor zanjo in prva razstava v njej, na kateri je gostoval dolgoletni pedagog te šole, akademski slikar prof. Miroslav Kugler.

V razstavnem katalogu je prof. Alojz Konec o tej zamisli gimnazijskega vodstva med drugim zapisal, da si gimnazijo načelno predstavljamo kot nekakšno kovnico splošnih znanj, bistvenih spoznanj in trajnih vrednot bodočih intelektualcev, ki naj bi tukaj zgrajeno nadgrajevali na univerzi. Zato naj dijakom ne bi ponujali samo golih podatkov in na hitro dozorelih sodobnih legend, kajti le-te so ponavadi kaj kmalu predmet površnega populizma, nikakor pa ne srž globokih doživljanj, dojemanj ter obravnav, ki bi zmogle voditi k visokim osebnostnim ciljem. Bati se moramo drvečega časa sodobne hudo urniške podatkovnosti, v kakršni hočeš nočeš zapademo prav vsi.

Temu primerno zastavlja vodstvo šole politiko gimnazijske galerije, ki naj bi suvereno zaplula tudi v širši slovenski kulturni prostor. Aktivna galerijska dejavnost naj vnese v šolo polnokrvnost likovnega življenja, navzven pa naj tvorno soustvarja objektivnejšo kulturno podobo, kritično dojemanje in njeno vrednotenje. Prva drobtinica zamišljene poti je retrospektivna razstava risb akademskega slikarja prof. Miroslava Kuglerja.

Tò popoldne smo bili v brežiški gimnaziji priče dobro zastavljene, koristne in sprejemljive ideje. Taki so bili tudi pomenki obiskovalcev z

vzgojitelji šole, vsi pa smo bili hkrati veseli srečanja s slikarjem Miroslavom Kuglerjem, zaslužnim likovnim pedagogom mnogih spodnjeposavskih generacij, ki so na brežiški gimnaziji vse od leta 1952 naprej vsrkale vase prva spoznanja o risanju in nato še druge sadeže likovne vzgoje. Nekateri izmed dijakov so kasneje sami stopili med ustvarjalce umetnosti ali pa so šli v uk za vzgojitelje mladine.

Ob prvi umetniški razstavi v novi galeriji se hkrati odpira več vprašanj, ki spremljajo pobudo šolskega vodstva za aktivno galerijsko dejavnost v zavodu. Umetnik Miroslav Kugler meni, da gre pri tem predvsem tudi za to, da se učvrsti ugled gimnazije in njenega vzgojnega poslanstva v mestu in v pokrajini. Njegovi retrospektivni razstavi bodo sledile nove umetniške razstave, ki bodo približevale mladim likovno ustvarjalnost, jim širile obzorja ter jih na nevsiljiv in prikupen način vodile v svet umetnosti. Že zdaj visijo po stenah gimnazijskih hodnikov številne risbe in drugi slikarski izdelki, ki so jih med likovnim poukom ustvarili dijaki. Spoznali so kar lepo vrsto raznih tehnik, v katerih izražajo svoja čustva. Stalno seznanjanje z umetninami domačih in gostujočih slikarjev, kiparjev in drugih likovnikov jim bo vedno bolj bližalo svet barv, oblik in ustvarjanja v estetsko prijaznem okolju, ki jim bo pomagal do novih čustvenih doživljanj in globljih stikov s soljudmi.

Galerija v šoli bo poslej "stalna učna delavnica", vedno pri roki za opazovanje, učenje, primerjanje in razmišljanje, marsikomu pa tudi spodbuda za likovno ustvarjanje. Razstave v šolski galeriji bodo budi- le čut za lepoto, hkrati pa širile duhovno odprtost.

Sprožena pobuda o aktivni šolski galeriji je hkrati resen prispevek ob izzivu za popolno obvladovanje kakovosti tudi pri vzgoji in izo-

braževanju. Naj spomnim, da je o tem pomembnem vprašanju, ko se valu popolnega obvladovanja kakovosti v gospodarstvu pridružuje tudi neprofitne dejavnosti, objavila zanimiv prispevek Marija Velikonja v lanski decembrski številki Rasti (str. 611-616). Obetajoči brežiški poskus, da bi s šolsko galerijo zagotovili polnokrvnost likovnega življenja na šoli, vabi k ponovitvi nekaterih načel, ki jih je avtorica M. Velikonja pojasnila ob razlagi kratice TQM za angleško poimenovanje pojma Total Quality Management (po naše: popolno obvladovanje kakovosti). Podrobneje je povedala, kako kakovost ustvarja razlike med odličnim in navadnim. Ameriški statistik W.E. Deming, ki že od leta 1950 velja za začetnika TQM, je med 14 načeli bistvenih korakov za doseganje kakovosti že v prvem omenil taka prizadevanja tudi za vzgojne in izobraževalne zavode:

“... V vzgojno-izobraževalnih organizacijah gre najprej zagotovo za izboljšanje procesov vzgoje in izobraževanja ter tudi za boljši “izdelek”, to je znanje učencev in dijakov. V zadnjem času se pomembno spreminja pojmovanje znanja...”

Tuji viri (o njih M. Velikonja v Rasti podrobneje piše) navajajo pet kritičnih dejavnikov pri vpeljevanju TQM v šole. Temeljiti morajo na “treh ‘mehkih’ elementih kakovosti,

med katere štejejo kulturo, zavzetost in komunikacije...” S tremi prijemi - zaupanjem, vodenjem in poverjanjem (delegiranjem) nalog drugim - je mogoče dosegati naloge, ki se v prvem hipu zdi za popolno obvladovanje kakovosti tudi na območju vzgoje in izobraževanja mnogim nemogoča ali pa le daljna prihodnost. Vse naštetu je prepleteno s tezami, da je “...upravljanje za popolno obvladovanje kakovosti poskus spreminjanja kulture”.

Slovenska kultura in tudi naš šolski sistem sta izrazito storilnostno naravnana, meni Janez Bečaj (več o njem je v omenjenem spisu Marije Velikonja). Zato imata v obeh prednost vse tiste oblike dela, ki zagotavljajo dobro faktografsko znanje. Taka oblika je naklonjena zahtevam učno-snovne in ne procesno-razvojne strategije. Kljub številnim težavam in pomislekom naj bi šolski zavodi le začeli uresničevati tudi proces vpeljevanja kakovosti, sprejemanja nove filozofije. Najprej pa morajo šole seveda razumeti, kaj v resnici pomeni, da so “starši in njihovi otroci glavna stranka” naših šol.

Ureditev šolske galerije v brežiški gimnaziji je zgleden poskus, delati v likovni vzgoji “jutri boljše kot danes”. Polnokrvno likovno življenje med mladimi je eden izmed pogojev, da bodo šole lahko gradile visoko kakovost tudi pri vzgoji in izobraževanju.

Alojz Konec: KMEČKO TIHO-
ŽITJE Z BUČO IN REPO, olje na
platnu, 50 x 70 cm, sign. d. zg., 1996

Jadranka Matić-
Zupančič

PRIREDITVENI UTRIP NA ŠTUDIJSKEM ODDELKU KNJIŽNICE MIRANA JARCA

Predstavitev novih knjig in zanimivih avtorjev sodi v moj delovni "resor". Obenem pa me izpeljava takih večerov včasih prav spodbudi, da poskušam našim obiskovalcem ponuditi nekaj več kot suho kritičarsko čtivo ali pa samo toge leksikalne poenostavitve.

Poskušam podati nekaj svojega. Nekaj tistega, kar me priklepa k besedi. Predvsem pesniški ali prozni, pri razgovorih z avtorji pa poskušam le malo bolj odškrtniti njihov literarni in ustvarjalni svet. Vse to se ponavadi dogaja ob četrtek ob 18. uri v naši veliki čitalnici. Dejstvo je, da nimamo posebnega prireditvenega prostora in da moramo ob napovedani prireditvi zaprositi naše uporabnike, dijake in študente, da zapustijo veliko čitalnico.

Z živahno prireditveno dejavnostjo smo nadaljevali v letu 1996, čeprav so nas še zmeraj pestile prostorske težave, tako da smo do meseca junija večino predstavitev imeli v rokopisni čitalnici Knjižnice Mirana Jarca, kjer so v dopoldanskem času naši delovni prostori.

Na prvi prireditvi 25. januarja smo predstavili faksimili dveh najlepših protestantskih knjig, Dalmatinove Biblije in Trubarjeve Hišne postile, ki ju je naša knjižnica

uspela kupiti ob finančni podpori KRKE.

Po uvodnem nagovoru podžupana Mestne občine Novo mesto g. Alojzija Zupančiča, je kolegica bibliotekarka Silva Gomišček Šibila predstavila g. Miho Glavana, vodjo rokopisnega oddelka Narodne in univerzitetne knjižnice, avtorja spremnih besedil v obeh faksimilih, ki je poleg strokovnih predstavitev obeh knjig spregovoril tudi o drugih redkih tiskih iz tega obdobja.

Za kulturno popestritev večera pa je poskrbel oktet Adoramus.

1. februarja smo v knjižnici predstavili mojo pesniško zbirko Paralelni glas. Knjiga je zagledala luč sveta decembra 1995 pri Dolenjski založbi. Pesnico je predstavila kolegica višja bibliotekarka Nataša Petrov, ki je bila tudi prevajalka mojih hrvaških pesmi, slovenske pesmi pa sem sama prevedla v hrvaščino. Pogovor z avtorico, z recenzentom zbirke, pesnikom Borisom A. Novakom, z ilustratorko Ireno Celič ter z urednikom založbe je vodila kolegica bibliotekarka Silva Gomišček Šibila. Pesmi sva interpretirali Staša Vovk (slovenske in prevode v slovenščino) in jaz (hrvaške in prevode v hrvaščino). Večer je popestril z igranjem na kitaro Dušan Pavlenič.

Predstavitev pesniške zbirke Jadranke Matić-Zupančič Paralelni glas. Na sliki od leve proti desni: avtorica, Silva Gomišček Šibila, Boris A. Novak, Nataša Petrov

14. februarja smo predstavili knjigo Mirjam Potrč Vse je mogoče. Izšla je pri ljubljanski založbi Krainer. Knjiga je posvečena osebnemu, človeškemu in avtorskemu videnju pomembnega segmenta kitajske kulture, taoizma in taoističnega učenja ter prakse či gonga, kar pomeni čiščenje duše in telesa. Avtorica se je z omenjenim učenjem srečala leta 1992, ko se je v Ljubljani udeleževala tretmajev in predavanj gospe Aiping Wang. V pogovoru z avtorico sem poskušala vzpostaviti večje razumevanje njenih zanimivih razmišljanj o kulturi, naravi, energiji, zdravju in predvsem etiki, ki je duhovna osnova kitajske civilizacije. Številno občinstvo pa je pokazalo izrazit interes za omenjena duhovna gibanja. Na predstavitvi je sodeloval igralec Miha Baloh, ki je interpretiral posamezne odlomke iz knjige, ter glasbenik Borut Kantušer, ki je igral na kontrabas solo. O knjigi je spregovoril tudi založnik Matjaž Krainer.

Predstavitve knjige Mirjam Potrč Vse je mogoče. Na sliki od leve proti desni: igralec Miha Baloh in pisateljica

22. februarja je Knjižnica Mirana Jarca v sodelovanju z Dolenjskim muzejem v prostorih Dolenjskega muzeja pripravila predstavitve knjige zamejskega zgodovinarja dr. Jožeta Pirjevca Jugoslavijska. Knjiga je izšla leta 1995 pri koprski založbi Lipa. Gre za knjigo, ki je izrazito sintetično delo v maniri, ki je danes vodilna v mo-

dernem evropskem političnem zgodovinoписju. Avtor jo gradi na obsežni historični literaturi, ki jo zelo dobro pozna v nadrobnostih, in na številnih primarnih arhivskih dokumentih, predvsem iz diplomatskih virov. Pisana je v odličnem stilu, katererega so zmožni, kot je poudarila kritika, le največji mojstri zgodovinskega pisanja, saj z njo vedno osvaja občinstvo in knjižijo nove točke za zgodovinsko vedo. V uvodnem nagovoru je spregovoril podžupan novomeške Mestne občine g. Alojzij Zupančič, sama sem pa poskušala podati celovit oris življenja in dela dr. Jožeta Pirjevca, obenem pa sem predstavila založbo Lipa in njenega nekdanjega urednika in sedanjega sodelavca Jožeta A. Hočvarja. V spontanem razgovoru s publiko je avtor odgovarjal na številna vprašanja o nastanku knjige, o svojem stikjanju po londonskih, moskovskih in ameriških arhivih, o možnostih pisanja neideološko obremenjenih zgodovinskih knjig in drugem. Pokazalo se je, da pri nas obstaja izrazit interes publike za zgodovinoписje.

23. februarja smo v naši knjižnici predstavili predavanje Martina Herbstja Življenje po življenju in realnost duhovne rasti. Predavanje je bilo v angleščini, s simultanim prevodom v slovenščino, organizirala ga je Saša Klun.

28. marca sta Mitja Butara in Marsa Marsenič predstavila Lunin koledarček za leto 1996. Gre za knjižico, ki izhaja že pet let zapored, in ki poskuša opazovati svet skozi lunine mene, astrološka znamenja.

23. aprila smo Slovenci prvič praznovali svetovni in slovenski praznik knjige. Ob tej priliki smo predstavili pesniško zbirko Miše Shaker Zvezde v pritličju. Knjiga je izšla pri grosupeljski založbi Mondena. Z avtorico sem se pogovarjala o ustvarjanju njene poezije, o branju, o občutenju vsakdanjega, predstavila sem tudi ustvarjalca Tuga Zaletela in se z njim pogovarjala o delovanju Društva za revitalizacijo literature, ki deluje v Ljubljani. Predstavitve se je tudi udeležil g. Borut Dolenc, predstavnik založbe Mondena. Izbor iz pesniške knjige Zvezde v pritličju je interpretirala avtorica Miša Shaker.

Od 6. do 13. maja je v prostorih Krke, tovarne zdravil potekal 19. dolenski knjižni sejem, ki ga s spremljajočimi prireditvami pripravlja KUD Krka skupaj s Knjižnico Mirana Jarca in Knjigarno Mladinske knjige. Za sejem je kolega višji bibliotekar Tone Pogačnik pripravil veliko pregledno razstavo del Ivana Cankarja, sama sem pa pripravila razstavo del Prešernovega nagrajenca Vena Tauferja ter razstavi izbranih del dr. Borisa Paternuja in Janeza Kolenca.

19. junija smo v knjižnici slavnostno odprli obnovljene prostore izposojevalnice študijskega oddelka in domoznanske bibliografije. Ob tem dogodku je vse prisotne nagovoril župan Mestne občine Novo mesto Franci Koncilija, ki je dejal, da je s temi obnovitvenimi deli opravljeno najnujnejše za delovanje knjižnice, dokončno rešitev pa bo prinesel le prizidek, katerega gradnja se bo kmalu začela. Spregovorila sta tudi podsekretar Ministrstva za kulturo Ivo Svetina in ravnateljica Knjižnice Mirana Jarca Andreja Pleničar. Potem sem v prenovljenih prostorih velike čitalnice predstavila literarno delo znanega televizijskega komentatorja Jožeta Hudečka in delo založnika Jara Mihelača. O njegovi zadnji knjigi Ulice mojega predmestja se je z avtorjem Jožetom Hudečkom

3. oktobra smo predstavili knjižno novost novomeškega pesnika, pisatelja in novinarja Milana Marklja. Gre za knjigo izbranih črtic in novel pod naslovom Krhanje, ki je leta 1996 izšla pri Dolenjski založbi. Že sam naslov Markljevih novel, kot pravi njen recenzent Marjan Brezovar, ni naključen: "Svet, ki ga prikazuje pisatelj, ni trden, nespremenljiv, gotov. Čas in razmere ga neusmiljeno načenjajo, krnijo, drobijo, vse je v znamenju krhanja." To je žlahtna proza, izrazite individualne pisave, o kateri smo veliko zvedeli v razgovoru, ki sem ga vodila z avtorjem. Veliko je bilo povedanega o njenem nastanku, o njenih junakih, o Dolenjski in Novem mestu kot o avtorjevih osrednjih literarnih magičnih pokrajinah. Izbrane odlomke iz knjige je interpretiral Branko Jordan, kot predstavnik založbe pa je na predstavitvi sodeloval Franci Šali.

4. oktobra pa smo predstavili opus knjig naše nekdanje kolegice pisateljice Marjete Dajčman. Pogovor z avtorico je vodila Darja Zupančič.

21. oktobra je bil položen temeljni kamen pri Knjižnici Mirana Jarca ter tako označen začetek gradnje prizidka in adaptacije sedanjih dveh stavb knjižnice. Pozdravne govore so imeli novomeški župan Franci Koncilija, minister za

Predstavitve knjige Milana Marklja Krhanje. Na sliki od leve proti desni: interpretator Branko Jordan, avtor, Jadranka Matić-Zupančič

pogovarjal Jaro Mihelač, tako da smo zvedeli veliko zanimivih podrobnosti o njenem nastanku, o avtorjevi generacijski pripadnosti, o proustovskem spominu na ljubljanske ulice v trikotniku špice, karlovškega mostu, Šentjakoba, ali če citiramo avtorja: "Napisal sem si dom, ker imam rad obiske, posebno pozno jeseni ali pred Božičem, ko se me resneje loti nostalgija. Vonj z Verande."

kulturo dr. Janez Dular in ravnateljica knjižnice Andreja Pleničar. V kulturnem programu so sodelovali novomeški godbeniki in najmlajši člani folklorne skupine Kres. Ob tej priliki sta novomeški župan Franci Koncilija in minister za kulturo dr. Janez Dular podpisala temeljno listino, ki je shranjena v kovinski tulec in vgrajena v temeljni kamen, nakar jo je novomeški prošt še blagoslovil. Sloves-

nost je bila zaključena z otvoritvijo razstave "Iz veka v vek, iz roda v rod, krvi gre tok, duh išče pot", v sklopu praznovanj 250-letnice Gimnazije. Pripravil jo je kolega višji bibliotekar Tone Pogačnik, ki je s slikovnim, fotografskim in drugim gradivom iz posebnih zbirk Boga Komelja predstavil štiri novomeške gimnazije: Dragotina Ketteja, Otona Župančiča, Mirana Jarca in Slavka Gruma.

24. oktobra je bilo predavanje svetovnega popotnika Simona Kravanja Bospor na Zahodu. Predavanje je bilo popestrjeno z diapozitivi in glasbo avtentičnega okolja.

29. oktobra smo v sodelovanju z Dolenjskim muzejem in ZVNKD Novo mesto v prostorih Dolenjskega muzeja predstavili knjigo Ivanke Mestnik Izlet v čas. Knjigo je izdalo Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije, drugi del knjige pa vsebuje ponatis med vojno objavljene črtice Mama, zbudi se vendar zgodovinarja dr. Metoda Mikuža. V razgovoru, ki sem ga vodila z avtorico Ivanko Mestnik, smo zvedeli o navdihu za nastanek knjige, o virih, iz katerih je črpala podatke, o delovanju partizanske tiskarne Slovenija o pomenu tistega časa tudi za današnje generacije mladih. Izbrane odlomke iz knjige je interpretirala Božena Petrov, harmonikarja Jure Podržaj in Tomaž Primc pa sta zaintrigirala nekaj partizanskih in narodnih pesmi. V imenu založnika sta prisotne pozdravila France Črnugelj in Frane Pečelin. V drugem delu predstavitve je o problematiki spomenikov NOB v Kočevskem Rogu (ob diapozitivih) spregovorila kustosinja Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto Judita Podgornik. V razpravi so sodelovali direktor ZVNKD Novo mesto Danilo Breščak, direktor Dolenjskega muzeja Zdenko Picelj ter oskrbnik Baze 20 Jože Saje.

7. novembra smo v knjižnici predstavili knjigo dr. Janka Prunka in Martina Ivaniča Osamosvojitve Slovenije. Za knjigo je v spremni besedi Milan Kučan napisal, da gre za zgodovinsko delo, ki v strnjeni obliki izpisuje kratek oris zgodovine Slovenije, njenega življenjskega prostora in ljudstev, ki so tu prebivala od prvih stoletij pred našim štetjem in po njem, do rojstva slovenskega naroda pred stole-

tji in ustanovitve slovenske države 25. junija 1991. V pogovoru, ki sem ga vodila z avtorji knjige, smo izvedeli veliko zanimivega, npr. zakaj se Slovenci tako poredkoma odločamo za pisanje pregledov slovenske zgodovine, o tem koliko zgodovinske distance je potrebno, da vidimo zgodovinske dogodke v kolikor toliko objektivni luči, zakaj ljubljanska historična šola ni gojila duha sinteze, ampak minuciozno arhivsko delo, o principu narodnega prava, ki temelji v narodovi individualnosti, posebnosti in pravici na samostojnost, o tem katera dejstva bi morali upoštevati ideološko neobremenjeni zgodovinarji pri pisanju sintetične zgodovine slovenskega naroda itd.

21. novembra je bil v krajevni knjižnici v Šentjerneju izredno lep literarni večer, na katerem je nastopila pisateljica Ivanka Mestnik. Srečanje s pisateljico so pripravili bibliotekarka Maira Grahek in učenci 3. razreda OŠ Šentjernej. Otroci so slikovito ponazorili junake iz knjig Ivanke Mestnikove, pripravili so tudi razstavo njenih del, risb in ročnih lutk.

22. novembra smo v knjižnici odprli razstavo političnih karikatur Mikija Mustra, ki so bile objavljene v tedniku Mag. Razstavo in pogovor z Mustrom je pripravila Socialdemokratska mladina Novo mesto, z avtorjem se je pogovarjal Kory Golob. V sproščenem razgovoru je Miki Muster veliko povedal o svojem ustvarjanju, zlasti o nastajanju političnih karikatur, odgovarjal pa je tudi na vprašanja obiskovalcev.

29. novembra smo predstavili prvenec Jasne Blažič knjigo proze Smrt in angel, ki je izšla leta 1996 pri Mladinski knjigi v Ljubljani. Odlomke iz knjige sta v besedi in glasbi predstavila interpretatorka Milena Režun in violinist Branko Brezavšček. Z avtorico sem se pogovarjala o nastanku knjige, presenetljivi zrelosti prvenca, o odnosu do smrti, o samoti in ustvarjanju, o tujini in pomenu ustvarjanja na lastnem jeziku, o bodočih literarnih načrtih. Branje izbranih odlomkov in glasba pa sta ustvarila izredno zanimiv dramaturški okvir.

5. decembra je bilo predavanje našega kolega Luke Polegeka o plezalni odpravi El Capitan, Yosemite 96. Predavanje je bilo ob posnetih

diapozitivih. Luka Polegek pleza od leta 1983 in ima že prek 500 vzponov. Bil je član alpinistične odprave - Peru 1987, plezal pa je tudi v Centralnih Alpah (Matterhorn in Aguilles Vertes).

6. decembra je bil v knjižnici literarni večer v počastitev 90-letnice rojstva belokranjskega rojaka dr. Otona Berkopca. Dr. Oton Berkopec je bil slovenski pesnik, prevajalec, kulturni zgodovinar, bibliograf in bibliotekar rojen v Vinici, ki je večji del svojega življenja preživel v Pragi, imel pa je neprecenljive zasluge za uveljavljanje slovenske in tudi jugoslovanskih književnosti na Češkem. Kolegici bibliotekarki Silva Gomišček Šibila in Mateja Šašek sta pripravili razstavo njegovih del in izbor fotografskega gradiva o njegovem življenju in delu iz naših posebnih zbirk, na literarnem večeru pa sta podrobno orisali njegov življenjski in ustvarjalni opus. Izbor pesmi dr. Otona Berkopca je interpretirala Staša Vovk.

6. decembra sem v okviru sodelovanja med našo knjižnico in Mestno knjižnico "Ivan Goran Kovačič" iz Karlovca pripravila predstavitev slovenskega pesnika, prevajalca in urednika Borisa A. Novaka. V okviru proslave dneva slovenske knjige v Karlovcu sem spregovorila o Novakovem ustvarjanju ter o prevodu njegovih pesmi v hrvaščino, junija 1996 je pri zagrebški založbi Duriex izšla knjiga njegovih prevedenih pesmi Sveta svetlost.

12. decembra smo v knjižnici predstavili faksimile Trubarjevega Katekizma iz leta 1575. Nakup knjige nam je omogočila Dolenjska banka. Predstavila sem Mihaela Glavana, vodjo rokopisnega oddelka pri Narodni in univerzitetni knjižnici, ki se s svojim izrednim znanjem in akribijo posveča zlasti rokopisom, redkim tiskom in varovanju pisne dediščine in tem kot izrednega strokovnjaka na področju bibliotekarstva, zlasti varovanja in obnove posebnega knjižničnega gradiva. O pomenu ene od njegovih najpomembnejših faksi-

miliranih del, o Trubarjevem Katehismusu z dvejma izlagama je spregovoril Mihael Glavan, odlomke iz knjige pa je interpretiral Ciril Plešec.

13. decembra je bilo v knjižnici potopisno predavanje o jamarski odpravi v Izrael Iztoka Trčka, naslovljeno pa je bilo "Izrael iz žabje perspektive".

Prireditveno dejavnost na študijskem oddelku smo slavnostno zaključili 20. decembra s proslavo 50-letnice Knjižnice Mirana Jarca in izidom zbornika. Na slovesnosti so spregovorili župan novomeške občine Franci Koncilija, podsekretar Ministrstva za kulturo Ivo Svetina, ravnateljica knjižnice Andreja Pleničar in prof. Karel Bačar, nekdanji vodja domoznanskega oddelka knjižnice. Vsi so poudarjali vlogo in pomen knjižnice v dolenskem in slovenskem prostoru ter največjo nagrado ob petdesetletnici, začetek gradnje novega prizidka ter adaptacijo obstoječih prostorov. Prireditve je povezovala Ljudmila Jevnikar, v glasbenem delu programa pa nastopil godalni trio Vlado Batista in violončelist Bojan Cvetrežnik in Saša Olenjuk.

Popisani dogodki so samo del prireditvenih dejavnosti v Knjižnici Mirana Jarca. V okviru rednega dela pa potekajo še različne dejavnosti za mlade in odrasle obiskovalce, in sicer so to: različne razstave in vodstva skupin po razstavah, ure pravljic, razni kvizi, srečanja z ustvarjalci, organizirani predstavitveni ogledi knjižnic, številne likovne delavnice, razgovori o knjigah, različne igre, ki jih izvajajo posamezni oddelki Knjižnice Mirana Jarca, višja knjižničarka Slavka Kristan, likovna pedagoginja Nataša Kastelec, v knjižnicah v Šentjerneju in Škocjanu bibliotekarka Mira Grahek ter višja knjižničarka Marija Andrejčič v knjižnici v Straži.

Mislim, da smo z razgibano prireditveno dejavnostjo pripomogli k bolj ustvarjalnemu utripu o dolenskem in slovenskem kulturnem prostoru.

Franci Šali **NOVOSTI DOLENJSKE ZALOŽBE**

Dolenjski zbornik 1996

500 let Kolegiatnega kapitlja v Novem mestu

Petsto let novomeškega kolegiatnega kapitlja je že za čas šestih let v zgodovini, a besede od takrat pri Dolenjski založbi še vznikajo. Če je tistikrat pri njej izšla ena najlepših knjig o njem, pa zdaj ta posreduje javnosti še zbornik iz takrat organiziranega simpozija. V njem so strokovne razprave skoraj vseh na simpoziju navzočih avtorjev - nekateri svojih razmišljanj niso utegnili pripraviti za objavo (Anica in Emilijan Cevc, Janez Šumrada, Marinka Dražumerič) ali pa je bila tema medtem že objavljena (France Baraga: Arhiv in knjižnica Kolegiatnega kapitlja v Novem mestu) - in še prispevek Ferdinanda Šerbelja: Freska Marije Snežne, ki ga je urednik zbornika, Stane Granda, kasneje pritegnil k sodelovanju, da bi tako omilil nenadejano vrzel umetnostnozgodovinskih prispevkov. Tako so v zborniku poleg članka že omenjenega avtorja še prispevki Franceta M. Dolinarja: Kapitelj v zgodovini Cerkve na Slovenskem, zdaj že pokojnega Toneta Kneza: Arheološko pričevanje Kapitlja, Jelke Pirkovič: Vloga novomeškega kapitlja v urbanistični zasnovi Novega mesta, Boža Otorepca: Listine o ustanovitvi kapitlja v Novem mestu, Jožeta Mlinariča: Župnije novomeškega kapitlja, Vincenca Rajšpa: Prošt Polydor de Montagnana v reformaciji in protireformaciji, Ane Lavrič: Štembergov pos-

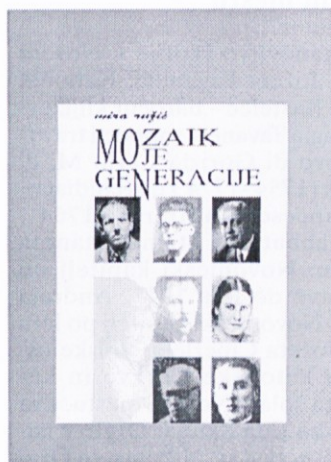
kus ustanovitve škofije v Novem mestu, Jožeta Faganela: Kanonik Matija Kastelec - baročni književnik, Luigia Tavane: I rapporti fra arcivescovo di Gorizia Carlo M. d'Attems (1754-1774) e archidiacono Francesco Taufferer (1764-1784) abbate di Stična, Staneta Grande: Novomeški kapitelj od obnovitve do leta 1941, Andreja Vovka: Novomeški kapitelj po letu 1941, Jožeta Ciperleta: Šolske ustanove katoliške Cerkve in kapiteljska šola v Novem mestu, dva prispevka Eda Škulja: Orgle v kapiteljski cerkvi sv. Nikolaja in Orgle v frančiškanski cerkvi sv. Lenarta, Barbare Jaki: Korne klopi novomeškega kapitlja, Tomaža Faganela: Glasba klasicizma v novomeških arhivih in Metoda Benedika: Kapucini v Novem mestu. Na kratko o zborniku bi lahko rekli tole. Z njim je razkrita marsikatera zgodovinska, umetnostnozgodovinska temina - nepojasnenost, neraziskanost, zamolčanost, a hkrati je navržen tudi izziv za nova strokovna pričevanja ali drugačno osvetlitev dediščine in zgodovine kapitlja oziroma časa in razmer, v katerih je ustanova prebela svojih petsto let. Še to! Naslovna in hrbtna podoba zbornika je bila izdelana v Studiu Visio Ljubljana, se pravi pri mojstru fotografije Zvonetu Pelku, ki je tudi avtor za to priložnost odbranih in uporabljenih fotografij kapiteljskega grba in kapiteljske cerkve/proštije.

Mira Ružič Mozaik moje generacije

Mira Ružič je že krepko z osmiimi križi na sebi, zato so osebnosti, ki se jih spominja v knjigi Mozaik moje generacije, iz njenih mladostnih in zrelih let. To pa so bila leta socialnih soočanj in bojev, kakor da zdajšnja niso, in velikih idealov komunističnih pravičnikov in revolucionarjev. Cilj jim je bil, zgraditi boljši družbeni red, kakor pa ga je tedaj - pred drugo svetovno vojno

večini ljudem krojil v tedanji Jugoslaviji in drugod kapitalizem.

Avtorica te knjige se je odločila nekaj povedati iz tistih časov in tudi iz povojnih dni o ljudeh, ki so bili poštenih misli, človečnih src in nesebičnih pravičniških dejanj. Pisane/spominjanje razdeli v tri razdelke, in sicer: Človek v osvobodilnem boju; Čas obnove in graditve, Med kladivom in nakovalom. V prvem

poglavju se spominja nekaterih tovarišev in tovarišic iz časov pred drugo svetovno vojno, potem kulturnikov/umetnikov-partizanov in kulturnega življenja med NOB sredi bojev za slovensko zemljo, svobodo in nekrivičnost, posebej omenja ljudi v partizanskih delavnicah, še zlasti v tehnikah umetnosti, ideološke literature in propagandnega tiska; v drugem poglavju precej razmišlja o svojem življenju, politiki, ki postaja v povojnem času vse bolj v opreki s predvojno in medvojno hrepenenjsko intimno, idealizirano socialno podobo številnih preprostih ljudi in predanih, političnih aktivistov o svetu, ki bo skromen, delaven, srčen, pravičen in človečen, o politiki, ki postaja vse bolj odtujen svet oblasti, v opreki z ljudsko naturo demokracije in s kulturo oziroma njeno mišljenjsko in umetniško beležko. Ta del njegovega pisanja je še posebej zanimiv, ker premišlja o svetu sploh v tistem času in o ljudeh, kakršna sta recimo bila Saharov v tedanji Sovjetski zvezi, s svojo oporečniško držo do malignega sovjetskega režima, ali Che Gevara na ameriški celine, ki simbolizira upor najbolj izkoriščanih in čez rob potisnjenih ljudi srednje in južne Amerike; v tretjem delu pa se avtorica še bolj približa sebi, svoji usodi kot ženi, materi, arhitektki in aktivni ekologinji, ko ji gre marsikaj po zlu, za kar se je prizadevala, kakor je vedela in znala in kolikor je mogla in zmogla. Videva, kako so rane, ki jih človek povzroča Zemlji vse hujše in že skoraj smrtno za človeški rod in za življenje na zemlji sploh.

Ružičevo vse to drsenje od socialnih in naravnih idealitet ne pahne v malodušje. Ne da se! V njej je živo upanje, da bomo ljudje zmogli preseči socialno in naravovarstveno škodljiva dejanja in da bomo zmogli vzpostaviti pravičnejše socialno ravnovesje med sabo in zdrav odnos do narave oziroma Zemlje, ker nam kaj drugega navsezadnje ne kaže storiti, če hočemo obstati in bivati kot ljudje razuma, modrosti, srca in vere in upanja. Pri tem vse stavi na človeka, na tistega in takšnega, ki bo zmogel s svojimi

vrednotami in ravnanji ustvarjati človečne odnose in z njimi tudi plodna tla za humanejšo, pravičnejšo, zrelejšo družbo. Takšnega človeka ne predpostavlja v jutrišnjem času, ne videva ga v svoji zazrti prihodnosti, išče ga in terja zdaj in tu, kakor ga je nekoč videvala v nekem drugem času, v času prejšnjega kapitalizma na tleh nekdanje Jugoslavije ali povojne socialistične graditve. Njena temeljna misel je, da se pravičnejša družba gradi s pravičnim ravnanjem vsakogar danes in ne jutri ali pojutrišnjem.

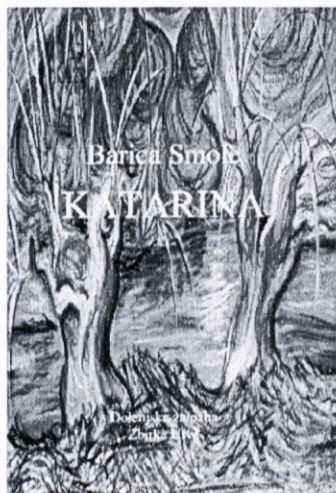
Tako skozi svoj tekst razpira resnico o politiki, ki ne more biti dobra, če njeni ljudje/nosilci ne mislijo in delajo dobro. Delati dobro je edini moralni as politike oziroma življenja sploh, če naj bi bilo to človečno, pravično, pošteno, za vse osrečujoče, za vsakogar prijazno in smiselno. Zato tudi opisuje nekatere osebnosti iz socialnega gibanja za socializem pri nas ali za svet brez obupanih in razosebljenih množic, da bi z njimi demonstrirala svojo misel, kako usoda sveta vendarle počiva na ravnanjih ljudi, da je pravzaprav človek tisti, ki sočloveku nudi živo dlan danes in ne zgolj nekakšno ideološko upanje o pravičnih odnosih jutri.

Mira Ružič sicer ve, da oblast, moč, denar pokvarjajo ljudi, pa čeprav so recimo v vrstah tako imenovanih sil napredka, teh je bilo po vojni iz leta v leto več, cela armada socialistov in komunistov - večina s figo v žepu, saj drugače bi ne moglo priti do obrata v kapitalizem na račun opeharjenih množic. Vendar kljub temu, da to ve, in morda prav zavoljo tega, prikazuje ljudi, ki se nekdanj niso dali zapeljati in so ostali zvesti svojim prepričanjem z vsem svojim obnašanjem/ravnanjem.

Knjiga je vredna bralčeve pozornosti, saj mu razkriva osebni svet poštenja in človečnosti v soočanju s svetom, ki je temu nasproten in z njim v opreki, in katere polovici tudi vsak človek nosi v sebi: in v njem je izbira, katerega pravzaprav želi podarjati drugemu.

Barica Smole KATARINA

Literarna zbirka Utva, 24. knjiga

Lahko bi jih bilo ducat več ali pol manj, kot pa jih je - teh zgodb Barice Smole. Lahko bi bile druge, ki so se tudi v odsnutih nočeh skozi jutranji kradež svetlobe pritihotapile v pisateljčin duhovni atelje, kakor, recimo, so se te - dvajset jih je - odbranke. Vse nevknjižene, nevkatarinjene bi menda tako kot te, ki jih je Smoletova ponudila v branje, zbrane v knjigi Katarina, prinašale na literarno površje slovenske proze življenje - nekje izven mestnega vrveža in v vesoljnem dotiku z neskončnicami vrste, nje osebkov, ki so/smo, kakršni pač so/smo.

Vsaka zgodba je vzeta človekov dogodek, pripetljaj ali ena od niti iz srajčike njegovega življenja, je le nekaj trenutkov ali kvečjemu uric njegove naključne, nehotene ali hotene časnosti, ki jo biva iz sebe, iz svoje zavesti, iz svoje duhovnosti, kot osebek v socialnem tkivu sobivajočih, na katere se odziva, na katere učinkuje. Vsaka zgodba ima torej svojega človeka - večkrat kar pisateljico.

Njena in njenih oseb doživetja ali usode niso razbremenjene zgodovinskega časa, življenja torej, v katerem bivajo kot enkratna bitja. To mega življenje se zrcalja, odbleskuje kot zaznave, občutja, razmišljanja, misli, pogledi, se pravi, kot odnos do obstoječega - kakršno le-to je in kakor se kaže.

Njene zgodbe so kakor ljubljene rastline, rože, grmi, drevesa, ki jih je posajala ali so jih vzgojili drugi, in jih opazuje. V njih gre k človekovim koreninam in k duhovni zemlji, iz katere črpajo njih osebe življenjsko skušnjo in moč, gre tudi v nadnebje, k soncu in neurjem, poletjem in zimam, pomladim in jesenim, kar vse jih je grelo, zelenilo, razcvitalo, plodilo, žejalo, sušilo, godelo, mrazilo, uničevalo in uničilo ali kljubovalno gnalo dalje. Dejavanja, obnašanja njenih oseb razkriva v seganjih do njih motivov, interesov, ne da bi se pri tem psihologizirala. Njen dušeslovni lite-

ralizirani vdor v človekovo duhovnost, k izvirov njegovega početja ali vnanjega bivanja, je darovit, zato je toliko pristnejši, žlahtnejši, da bralca presune tisto, kar in kakor dvigne na površje razvidnega.

Baričinim zgodbam - naj mi bo dovoljeno tako reči - ne daje veličino resničnostno tkivo, njih življenjskost ni prav nič nenavadna, posebna, nevsakdanja, redka, kakor padec ogromnih teles prostranstva na Zemljo. Ne gre za velika znamenja, zarez, usodne zadeve v človekovem življenju, ki bi jih pisateljica iskala, našla, iztrgala pozabi, čeprav je katero od končnih dejanj njenih literaliziranih oseb zaznamovano z njeno daljno intimno, potlačeno preteklostjo, ki jo spremlja kot mora, kot trdovratna glodajoča vest. To, kar nam pisateljica pripoveduje, je množično, je mnogotero, vesoljno posejano, vgnezdjeno v skoraj slehernika, v skoraj vsakega človeka, v skoraj sleherno družino, v skoraj sleherno intimno ali neintimno skupnost. Nje zgodbe so nekaj vsakdanjega ali povsod pričujoče bivajoče.

Zgodbam torej daje moč pisateljčin umetniški dar, njen umetniški prijem, ki zmore živo prežeti s čutenjem in snovno oživeti na raven živega. Iz zgodb je znala narediti literaturo. Kot daroviti opazovalki vnanjega in pronicljivi vidovidki onega, kar je človekov notranji svet, kot kritični intelektualki - opazovalki socialnega, moralnega in političnega časa, kot estetikki, ki obvlada rabo neizmerne jezikovnega izraznega zakladja - v celoti, od prisodob, primerjav do izbora besed in besednih fines, pričemer je še posebej tenkoslišna, in ne nazadnje, kot ženi na Dolenjskem ji je uspelo iz vsakdanjih resničnosti ustvariti lepoto, od katere kar ne moreš in ne moreš iti. Ne zaradi zgodb kot takih, zaradi njih življenjske vsebine, temveč predvsem zaradi lepote, ki je udihnjena njim, jih bo bralec še in še bral.

Alojz Konec: PRIZOR S KMEČKIM TIHOŽITJEM V ATELJEJU, olje na platnu, 100 x 80 cm, 1996

RAST – L. VIII.
ŠT. 3 – 4 (48 – 49)
JUNIJ 1997

VII

GRADIVO
ZA DOLENJSKI
BIOGRAFSKI
LEKSIKON

REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

GRADIVO ZA DOLENJSKI BIOGRAFSKI LEKSIKON (47)

Popravi v 46. nadaljevanju v geslu SIMIČ - NIFER GAL EVA, da je kot dijakinja nastopala v gimnazijskih predstavah, v skupini "Dušan Jerb" pa v letih 1959 - 1963, to je že po diplomu na univerzi.

Stane Starešinič

STAREŠINIČ STANE igralec

R. 3. nov. 1921 na Preloki v Beli krajini, u. 2. apr. 1994 v Izoli, pok. na Preloki. Diplomiral je na AGRFT in se izpopolnjeval v sezoni 1964/65 na Češkem. Bil je član SNG v Ljubljani, od 1951 v Trstu. Igral je zlasti vloge mladih junakov in ljubimcev in igral med drugim Pravdača (Celjski grofi), Ferdinanda (Kovarstvo in ljubezen), Matička (Kranjski komedijanti), Svidrigajlova (Zločin in kazen), Jerman (Hlapci) ter za Hamleta, ki ga je v hrvaščini igral v Karlovcu, prejel hrvaško prvomajsko nagrado. Vrsto vlog je odigral tudi v Trstu v delih Puškina, Goetheja, Lopeja de Vege, Goldonija, Kosmača (Pomladni dan), nastopal pa je tudi v televizijskih igrah in priredbah. - SGL II, str. 666. Delo 8. apr. 1994, str. 9.

STARIČ LUDVIK dirkač in letalec

R. 19. marca 1906 v Mirni Peči. Izučil se je za mehanika in šoferja in postal vozač češke tovarne dirkalnih motorjev Jawa. Pred drugo vojno je bil najbolj priljubljen in uspešen motociklistični dirkač, ki je prejel številna priznanja in nagrade za zmage na domačih in tujih dirkah. Zaradi drznih voženj se ga je prijelo ime Leteči Kranjec. Njegovo športno kariero je prekinila svetovna vojna. Po njej se je posvetil letalstvu in je bil poklicni letalec. Svoje spomine je izdal pod naslovom Leteči Kranjec. - Mala splošna enciklopedija III, str. 414. Dol. list 1975 št. 42, str. 27 - slika.

STARIHA JANEZ NEP. misijonar in škof

R. 12. maja 1845 v Sadinji vasi pri Semiču, u. 27. nov. 1915 v Ljubljani. Šolal se je na novomeški gimnaziji in bil kot osmošolec vpoklican k vojakom ter v bitki pri Custozzi odlikovan s srebrno kolajno. Ker je hotel postati duhovnik, je zbežal v Ameriko in bil 1869 posvečen v duhovnika. Služboval je v raznih krajih, dobil 1872 večjo župnijo Red Wing, zgradil novo cerkev in farno šolo. L. 1902 je postal škof v Južni Dakoti. Do 1902 je sezidal 27 cerkva, vendar se je zaradi bolezni odpovedal škofiji in se vrnil v domovino ter si v Ljubljani kupil hišo. - SBL III, str. 451.

Janez Stariha

STARIHA JANKO narodni heroj

R. 14. dec. 1922 v Črnomlju, padel 7. nov. 1942 na Krešici pri Sv. Joštu na Dobrovljah. Šest razredov gimnazije je napravil v Novem mestu, takoj po okupaciji Slovenije organiziral osvobodilno gibanje v Beli krajini, bil član prve partizanske čete v Beli krajini in septembra 1941 odšel v Novomeško četo na Brezovi Rebri, bil ranjen v bojih pri Bučki in kot komandant I. bataljona II. grupe odredov sodeloval v bojih pri Primskovem in Stični, Muljavi in na Jančjem. Septembra 1942 je odšel na Štajersko in v bojih z Nemci padel. L. 1951 je bil proglašen za narodnega heroja. - SBL III, str. 452.

STARINA JANEZ igralec

R. 13. dec. 1948 v Jagnjenici pri Radečah. Osnovno šolo je obiskoval v Jagnjenici in Radečah, gimnazijo v Celju. Študij je nadaljeval na AGRFT v Ljubljani, nastopal kot igralec v Novi Gorici, nato osem let v Ljubljani in ponovno v Gorici, kjer je stebel Primorskega dramskega gledališča. Njegovo delo obsega gledališke, filmske, radijske in televizijske vloge, radijske in televizijske režije. Njegov vzornik je bil Stane Sever. Kot igralec je prepričljiv zlasti v vlogah negativnih junakov in cinikov. - Prim. SBL 20. snopič, str. 825. Antena 2. nov. 1978, št. 49, str. 33 - slika.

STARMAN DANIJEL odvetnik in politik

R. 29. jul. 1940 v Gabrijelah pri Mokronogu. Osnovno šolo je obiskoval v Tržišču, gimnazijo pa v Brežicah in 1959 maturiral. L. 1964 je diplomiral na pravni fakulteti v Ljubljani, služboval v Luki Koper, bil namestnik javnega pravobranilca v Kopru, a je bil zaradi političnega prepričanja odpuščen. L. 1972 je postal odvetnik, 1990 pa je bil kot neodvisen kandidat Demosa izvoljen za poslanca v zbor občin. - Prim. SBL 20. snopič, str. 826.

STAUDACHER IGNAC (JANEZ) šolnik in nabožni pisatelj

R. 5. avg. 1831 v Metliki, u. 11. feb. 1883 v Novem mestu. Šolal se je doma in na novomeški gimnaziji, stopil 1851 v frančiškanski red, študiral bogoslovje na Kostanjevici pri Gorici in ga končal v Ljubljani. Nato je bil 24 let katehet na novomeški gimnaziji ter 1867-70 ravnatelj. V redu je bil dvakrat gvardijan, vikar in definator. V rokopisu je zapustil 3 nabožna dela. Ker ga je Ivan Hribar v spominih označil za nemškutarja, sta dr. Alojz Turk in prof. Janko Jarc domnevala, da je Trdina upodobil Staudacherja v Šišmanu Habakuku (Kresna noč). Prof. Janez Logar pa je dognal, da je bil Staudacher narodnjak in da se v Šišmanu dejansko skriva osnovnošolski katehet Sigismund Jeraj. To potrjuje tudi ime Šišman (hrvaška oblika Sigismunda), kar so Turk, Jarc in Logar prezrli. - SBL III, str. 453. Trdinovo Zbrano delo VI, 395. Dodič: 225 let, str. 477 - skupinska slika.

STEFANOVIČ EMIL politik

R. 16. maja 1891 v Novem mestu, u. 12. sept. 1944 kot vojni ujetnik v Nemčiji. Po maturi na novomeški gimnaziji (1911) je na Dunaju študiral pravo in diplomiral. Med prvo svetovno vojno je bil mobiliziran, 1918 pa je bil poleg zdravnika dr. Defranceschija postavljen za vojaškega zastopnika pri repatriaciji jugoslovanskih vojnih ujetnikov, bolnikov in beguncev. Po vrnitvi v domovino je bil odvetniški pripravnik v Novem mestu, nato v Ljubljani, 1929 pa je odprl lastno odvetniško pisarno na Prevaljah. V mlajših letih je pisal v Dolenjske novice in razne jugoslovanske liste, bil 1923 član izvršilnega odbora Socialistične stranke, izdajal in urejal tednik Delavske novice, glasilo Radikal itd. - SBL III, str. 457.

STEGOVEC TINCA slikarka

R. 8. apr. 1927 na Planini pri Črnomlju. Osnovno šolo je obiskovala na Vačah in v Ljubljani, kjer je študirala tudi na klasični gimnaziji (1938 - 1946). Na Akademiji za upodabljačo umetnost je študirala pri prof. A. G. Kosu slikarstvo, pri Božidarju Jakcu pa specialko za grafiko. Poučevala je risanje na gimnaziji v Stični (1952-54), na VI. gimnaziji v Ljubljani, na klasični gimnaziji, na osnovni šoli Majde Vrhovnik in v Pionirskem domu, se izpopolnjevala v Italiji, Švici in Parizu. Bavi se s črno-belo grafiko, portreti in figuraliko. Sodelovala je s svojimi deli na razstavah v Ljubljani, Mariboru, Beogradu, Berlinu, Zagrebu itd. - SBL III, str. 459. J. Dular: Pomembni Belokranjci, str. 48/49 - slika.

Tinca Stegovec

STEINFELSER FRANC kirurg in porodničar

R. 12. sept. 1887 v Zg. Ščavnici, u. 6. maja 1969 v Celju. Maturiral je v Mariboru, študiral medicino v Gradcu in 1913 promoviral. 1921 do 1941 je bil primarij in šef kirurškega oddelka celjske bolnišnice. L. 1941 so ga Nemci zaprli, obsodili na smrt, potem pa izgnali. Med drugo vojno je bil predstojnik kirurškega oddelka novomeške bolnišnice. Po vojni se je vrnil v Celje. Uvedel je moderno zdravljenje nezgod in oskrbo kostnih prelomov in vzgojil celo vrsto kirurgov. Z dr. Černičem si je veliko prizadeval pri oblikovanju slovenske terminologije. - SBL III, str. 462.

STEKLASA IVAN zgodovinar

R. 10. okt. 1846 v Prelesju pri Šentrupertu na Dol., u. 25. avgusta 1921 v Šentrupertu. Osnovno šolo je obiskoval doma, gimnazijo pa v Novem mestu in 1867 maturiral. Študiral je zgodovino, zemljepis in slavistiko v Gradcu, bil domači učitelj pri grofu Barbu na Rakovniku in profesor v

Ivan Steklasa

Karlovcu, Slavonski Požegi in Zagrebu. L. 1914 se je preselil na svoje posestvo v Šentrupertu. Bil je plodovit zgodovinski pisatelj in je s članki in razpravami sodeloval v Dolenjskih novicah, Domu in svetu, Ljubljanskem zvonu, Kresu itd. Njegovo najobsežnejše delo je Zgodovina župnije Šentrupert na Dolenjskem. - SBL III, str. 463.

STEMBERG IVAN ANDREJ prošt

R. ok. 1611 na Reki, u. 18. apr. 1666 v Novem mestu v 55. letu. L. 1642 je postal ljubljanski stolni kanonik in 1650 prošt. Od 1653 je bil novomeški prošt in si je prizadeval, da bi Novo mesto postalo sedež škofije, vendar brez uspeha. Enako brezuspešno je bilo prizadevanje, da bi novomeški prošti imeli pravico do mitre. Pokopali so ga v proštijiški cerkvi, latinski nagrobni napis pa mu je sestavil novomeški kanonik, nabožni pisatelj in leksikograf Matija Kastelec. - Fr. Dolinar: Prošti novomeškega kapitlja, str. 63. Iv. Vrhovec: Zgodovina Novega mesta, str. 63. 500 let kolegiatnega kapitlja v Novem mestu, list 6 - slika.

STEPANČIČ DUŠAN pedolog

R. 11. okt. 1921 na Hribu v Loškem potoku. Osnovno šolo je napravil v Ribnici in Ljubljani in maturiral na III. realni gimnaziji v Ljubljani (1940). Med vojno je bil v nemškem ujetništvu, po vojni pa je študiral agronomijo v Zagrebu in 1950 diplomiral. Izpopolnjeval se je na Danskem in v Belgiji, služboval na Kmetijskem inštitutu Slovenije v Ljubljani, vodil pedološke raziskave kmetijskih in gozdnih zemljišč pri nas in se specializiral za barjanska tla. L. 1975 je postal višji znanstveni sodelavec, nato znanstveni svetnik. Pod njegovim vodstvom je bilo preiskano in kartirano ok. 1.300.000 ha zemljišč, poleg tega je izdelal veliko elaboratov in pedoloških publikacij. - SBL III, str. 469. Univerza III, str. 1085.

STEPKO DRAGA ekonomistka

R. 28. maja 1928 v Krmelju na Dol. Gimnazijo je obiskovala v Novem mestu in zaradi odhoda v NOV prekinila študij. Po vojni je maturirala, 1962 diplomirala na Ekonomski fakulteti, se izpopolnjevala v ZDA, 1970 promovirala, od 1982 pa je redna profesorica za predmet ekonomika OZD na Ekonomski fakulteti v Ljubljani. Objavila je več strokovnih knjig in sodelovala v strokovnih revijah NG, ER, Ekonomski glasnik, Ek, GospV). - BBU, III str. 251-252

STERBENC (STRBENC, ŠTERBENC) JURIJ Jenkov mecen

R. 30. marca 1834 v Starem trgu ob Kolpi, u. 14. marca 1899 v Leskovcu pri Krškem. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu, kjer je bil eno leto za Simonom Jenkom, in maturiral z odliko 1856. Potem je študiral pravo na Dunaju in bil Jenkov vrstnik in podpornik. L. 1862 je promoviral, stopil v ljubljansko bogoslovje in služboval kot župnik in dekan v Leskovcu pri Krškem. Jenko mu je podaril 1864 Poezije, dragocen zbornik svojih pesmi, v katerem je večina pesmi datirana. - SBL III, str. 472. Ilustrirani Slovenec 1926 št. 5, str. 5 - slika.

STERGAR (STERGER) AVGUST zdravnik

R. 28. okt. 1844 v Hrastju pri Šentjerneju. Gimnazijo je dovršil v Novem mestu 1863, študiral medicino na Dunaju in postal vojaški zdravnik. Fran Šuklje ga je opisal takole: "Gustav je bil pač eden izmed najlepših mož, kar jih pomnim, zraven pa odličen pevec s krasnim liričnim tenorjem. V svoji službi je postal nadštabni zdravnik, potem je šel v pokoj, živel nekaj let na Dunaju ter, dasi že visoko nad šestdeset, si je še vedno ohranil lepoto svojega glasu in med drugim stalno popeval dvospelve z zelo muzikalnim nadvojvodom Evgenom. Ko se je enkrat vračal od pevskega sestanka s habsburškim princem, ga je na dunajskem Ringu zadel mrtvoud." - Fr. Šuklje: Sodobniki, veliki in mali, str. 174, 358 (slika). 225 let, str. 421.

STERGAR (STERGER) STANKO zdravnik

R. 8. aprila 1850 (brat Avgusta) v Hrastju pri Šentjerneju, u. 1915 v Mari-

Avgust Stergar

boru. Obiskoval je novomeško gimnazijo in maturiral 1869 ter promoviral za doktorja medicine 1876 na Dunaju. Služboval je kot okrajni zdravnik v Logatecu, postal 1894 distriktni zdravnik v Ljubljani in 1907 kot zdravstveni svetnik stopil v pokoj. Bil je predsednik Slovenskega zdravniškega društva. Tako kot brat Avgust je bil velik veseljak, pevec in šaljivec. - 225 let, str. 422. Fr. Šuklje: Sodobniki..., str. 180, 358 (slika).

STERGER JOŽEF, lovski pisatelj

R. 10. febr. 1817 na gradu Kot pri Šentrupertu na Dol., u. 27. febr. 1899 v Kranju. Po osnovni šoli, gimnaziji in liceju v Ljubljani (1830 - 1838) je študiral pravo v Gradcu in na Dunaju in diplomiral 1843. Služboval je pri patrimonialnem sodišču v Mekinjah, kot koncipient v Ljubljani in notarski kandidat v Kranju, kjer je 1861 odprl samostojen notariat. Od 1864 - 1866 je bil pri njem v službi pesnik Simon Jenko. Bil je lovec in je objavil 70 člankov v lovski reviji Jagdzeitung. Veljal je za enega najboljših poznavalcev perjadi. - SBL III, str. 473.

STERLE RUDOLF pravnik in prevajalec

R. 18. nov. 1873 v Divači, u. 25. okt. 1948 v Ljubljani. Gimnazijo je študiral v Ljubljani in 1891 maturiral, pravo pa na Dunaju. Kot sodnik je služboval med drugim v Novem mestu (1897 - 1899) in Črnomlju (1900 - 1904) ter ponovno v Novem mestu. Nazadnje je bil sodnik stola sedmerice v Zagrebu. Od 1931 do 1945 je prevedel skoraj vseh 15 letnikov Službenega in uradnega lista iz srbohrvaščine in prevode objavil v zbirki Zakoni in uredbe pri tiskarni Merkur. Bil je tudi znanstveni sodelavec pri Terminološki komisiji Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Pisatelj Finžgar ga je upodobil kot dr. Jurija Slaka v povesti Mirna pota. - SBL III, str. 475. Prim. SBL 14. snopič, str. 465.

STESKA HENRIK upravnopravni strokovnjak

R. 4. dec. 1880 v Litiji, u. 21. apr. 1960 v Ljubljani. Po maturi na ljubljanski gimnaziji je študiral pravo v Gradcu in na Dunaju, kjer je 1919 promoviral. Kot pravnoadministrativni uradnik je služboval pri okrajnih glavarstvih (tudi v Krškem), bil med prvo vojno referent za oskrbovanje in nadziranje beguncev pri deželni vladi v Ljubljani, po vojni pa je bil član upravnega sodišča v Celju, predavatelj na ljubljanski univerzi, redni profesor pravne fakultete, dekan in prodekan. Napisal je več člankov, razprav in knjig, ki zadevajo javno upravo in ustavno pravo - SBL III, str. 481.

STESKA VIKTOR umetnostni zgodovinar

R. 1. jan. 1868 (polbrat Henrika) v Ljubljani, u. 1. jan. 1946 prav tam. V osnovno šolo je hodil v Ljubljani in Šmartnem pri Litiji, gimnazijo in bogoslovje pa je končal v Ljubljani. Kot kaplan je služboval v Kočevju, nato v Ljubljani, bil tajnik škofijske pisarne in ravnatelj in nato referent za bogočastje pri pokrajinski vladi za Slovenijo. Literarno se je udeleževal že v gimnaziji, se ukvarjal z arheologijo in zgodovino, predvsem pa z umetnostno zgodovino. Glavno delo s tega področja je knjiga Slovenska umetnost I (1927). Na podlagi arhivskega gradiva je napisal številne življenjepise o slikarjih Grilcu, Herrleinu, Karingerju, Kremser-Schmidtu, Goldensteinu itd. - SBL III, str. 481.

STIASNY LJUDEVIT pedagog in potopisev

R. 21. sept. 1862 v Tržiču, u. 5. marca 1936 v Slovenj Gradcu. Po maturi na učiteljski šoli je stopil v službo, opravil na Grmu kmetijski tečaj za učitelje in učiteljeval v Kamniku in Radovljici, kot ravnatelj v Zagorju in od 1902 do 1913 kot šolski nadzornik za krški in litijski okraj s sedežem v Litiji oz. Krškem. Napisal je knjige Praktični računar, Pregled zgodovine srbskega naroda, izdal več zbirk učnih slik in propagiral nove šolske metode in pripomočke. Veliko je popotoval in objavil številne potopise in članke v Popotniku, Planinskem vestniku itd. - SBL III, str. 483. Planinski vestnik 1936, str. 152.

Henrik Steska

STIBILJ LEOPOLD projektant železnic

R. 20. febr. 1890 v Ljubljani. Osnovno šolo in realko je obiskoval v Ljubljani, študiral na Dunaju tehnično visoko šolo in zaradi vojne diplomiral šele 1920. Med zadnjo vojno je bil v Dachauu, po vojni pa je služboval v Beogradu v Zavodu za projektiranje in gradnjo železnic. Sodeloval je pri gradnji železniških prog Šentjanž-Sevnica, Murska Sobota-Ljutomer-Ormož, Kočevje-Vrbovsko, Črnomelj-Vrbovsko itd. - SBL III, str. 485.

STIPLOVŠEK FRANJO slikar in grafik

R. 12. maja 1898 v Malinski na Krku, u. 6. apr. 1963 v Brežicah. V osnovno šolo je hodil v Barkovljah, v gimnazijo v Trstu in Gorici, maturiral pa je v Ljubljani 1916. Slikanja se je učil pri A. Gvajcu in v zasebni šoli pri Rendiću v Trstu. Učil je risanje v Škednju in na meščanski šoli v Mariboru, se izpopolnjeval na Dunaju in v Zagrebu. L. 1925 - 1941 je bil profesor na meščanski šoli v Krškem, po vojni pa na gimnaziji, in 1949 postal upravnik Posavskega muzeja v Brežicah. Njegova najljubša likovna zvrst je bil lesorez, mnogo pa je slikal tudi v olju. Z lesorezi in risbami je opremil več knjig. Razstavljal je sam in skupinsko doma in v tujini (Trst, Split, Sarajevo, Praga, Firence, Dunaj, Pariz, London itd.). - SBL III, str. 486.

STOPAR BOGO prevajalec

R. 27. jul. 1912 v Novem mestu, u. 5. nov. 1990 v Ljubljani. Diplomiral je iz romanistike na ljubljanski univerzi, se izpopolnjeval v Rimu, Firencah in Parizu, poučeval na gimnaziji v Ljubljani in Postojni ter služboval v Narodnem muzeju. Prevajal je iz francoščine, italijanščine, španščine, angleščine, nemščine, ruščine in srbohrvaščine v slovenščino in iz slovenščine v francoščino in italijanščino. Med prevedenimi avtorji so tudi: Jacobsen, Balzac, Pascal, Giono, Zola, Jules Verne (več del) idr. - J. Moder: Slovenski leksikon novejšega prevajanja, str. 285.

STOPAR IVAN umetnostni zgodovinar in prevajalec

R. 29. apr. 1929 v Ljubljani. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani in Novem mestu (6. - 8.r.) in maturiral 1948. Na ljubljanski univerzi je študiral primerjalno književnost in umetnostno zgodovino in diplomiral (1978) ter promoviral in se specializiral za kastelologijo. Od 1963 je bil konservator na Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v Celju, konservatorski svetnik ter izredni univ. profesor. Prevedel je Grimmelshausenovega Simpliciusa Simplicissima ter objavil vrsto člankov, razprav in nad 20 knjig umetnostnozgodovinskega značaja (Celje, Dobrna, Gradovi na Slovenskem, Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Stare celjske upodobitve, Svibno, Ptujski grad, Sprehodi po Ljubljani itd.). Sodeluje pa tudi v radijskih in televizijskih oddajah. - 225 let, str. 387. Kdo je kdo za Slovence (1991), str. 244; (1993), str. 214.

STOPAR MARTA (s. BERNARDA) redovnica

R. 20. okt. 1938 v Litiji. Diplomirala je na Teološki fakulteti v Ljubljani (1967), bila 1970 - 1981 vzgojiteljica v Dijaškem domu Mohorjeve družbe v Celovcu, rhovna predstojnica šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja v Rimu od 1981, od 1989 pa predsednica mednarodne frančiškanske konference bratov in sester tretjega redovnega reda. Živi v Rimu. - Kdo je kdo za Slovence (1993), str. 215. Družina XXX/1981 13. sept. št. 35, str. 4 - slika.

STOPAR RUDI kipar, slikar in grafik ter pesnik

R. 30. maja 1939 v Boštanju pri Sevnici. Po končani osnovni šoli je odšel na strojno tehniško šolo. Ukvarja se s pesnikovanjem, slikanjem in kiparjenjem. Svoje plastike izdeluje iz tanjše pločevine. Najraje upodablja osebe iz pripovedk, bajk in legend (Kralj Matjaž, Peter Klepec, Martin Krpan, Krjavelj, Ribničan, Deseti brat, skratje ipd.). Prvo samostojno razstavo je imel 1969; od 1970 nastopa tudi na trebanjskem Taboru likovnih samorastnikov. Njegova dela so pri zasebnikih in v galerijah doma in po svetu, nekaj je postavljenih pred Galerijo v Trebnjem, kjer stoji tudi

Rudi Stopar

imenitni Krjavelj s svojo kozo. Stopar je prejemnik zlate medalje Grand Prix International. Pesmi je objavljajal v Mladih potih, izdal pa je doslej tri pesniške zbirke. - Dolenjski list 23. jan. 1975 št. 4, str. 30 - s sliko. ITD 22. jun. 1975 št. 25, str. 11.

STOPAR VIKTOR politični delavec

R. 13. dec. 1913 v Trstu. Po osnovni šoli v Ljubljani je odšel v strokovno šolo državnih železnic v Zagrebu in se izučil za strojnega ključavničarja. L. 1935 je postal član SKOJ in KPJ v Zagrebu. Naslednje leto je bil zaprt in izgnan v Ljubljano. L. 1939 je postal sekretar PK SKOJ za Slovenijo. L. 1942 je odšel v partizane, bil na sedežu CK KPS na Tisovcu v Suhi krajini, se 1943 kot poslanec udeležil Kočevskega zbora in postal član SNOS. Po vojni je bil med drugim direktor tovarne Saturnus, tovarne glinice v Strnišču (Kidričevo), poslanec slovenske skupščine in zvezne skupščine in postal 1974 član sveta republike SRS. - SBL III, str. 492. Prim SBL 14. snopič, str. 467.

STOVIČEK JAROSLAV književnik

R. 27. apr. 1904 v Leskovcu pri Krškem, u. 11. sept. 1975 v Zagrebu, pok. v Krškem. Osnovno šolo je obiskoval v Leskovcu, meščansko šolo v Krškem in dveletno trgovsko šolo v Zagrebu. Kot uradnik in komercialist je služboval v Trzinu, Kranju, Zagrebu in Krškem. Prepotoval je razne dežele v Evropi in severni Afriki, kar je vplivalo tudi na njegovo književno delo, pisano v hrvaščini. V slovenščino so prevedena njegova dela Nena- vadni doživljaji navadnega človeka (prevod Severina Šalija), Oranžna lupina (novele) in roman Pankrt. - SBL III, str. 493. Delo 12. sept. 1975, str. 22.

STOVIČEK VLADIMIR kipar in medaljer

R. 26. jun. 1896 (brat Jaroslava) v Boštanju pri Sevnici, u. 12. dec. 1989 v Krškem. Osnovno šolo je obiskoval v Leskovcu, meščansko pa v Krškem in nato v Ljubljani slikarski oddelek na umetnoobrtni šoli (1909 - 1913). Poleg risanja se je učil modeliranja in kiparstva. Študij je nadaljeval na akademiji v Pragi in diplomiral 1923 z odliko na medaljerskem oddelku. Živel je v Franciji, Ljubljani in Novem mestu ter se za stalno naselil v Leskovcu. Je avtor številnih kipov in nagrobnikov, mojstrstvo pa je dosegel v medaljerstvu (Prešeren, Aškerc, Plečnik, Finžgar, Jakac, Ramovš, Sovre, Betetto, Iv. Grafenauer). Razstavljal je v Ljubljani, Parizu, Beogradu, Zagrebu, Moskvi, Pragi idr. Svoja dela in atelje je zapustil krški občini. Poleg drugega je prejel red bratstva in enotnosti, red zaslug za narod z zlato zvezdo itd. - SBL III, str. 493. Dolenjski list 25. nov. 1976 št. 48 str. 18 - slika.

Vladimir Stoviček (grafika Božidarja Jakca)

Alojz Konec: ZIMA ZA IMPOLJSKIM GRABNOM, olje na platnu, 100 x 70 cm, 1994

RAST – L. VIII.
ŠT. 3 – 4 (48 – 49)
JUNIJ 1997

VIII

REVIJA ZA
LITERATURO
KULTURO IN
DRUŽBENA
VPRAŠANJA

KRONIKA

Februar - marec

KOČEVJE, 1. februarja - V Šeškovem domu je imel koncert mladi pianist Erik Šuler iz Kočevja, ki je pri dvanajstih letih pričel s študijem klavirja v Moskvi. Po končanem petletnem študiju pri prof. Gadžijevu na specialni šoli pri moskovskem konservatoriju Čajkovskega pa sedaj že četrto leto obiskuje petletni nadaljevalni študij. S tem koncertom je skušal zbrati denar za kritje stroškov pri študiju.

ČRNOMELJ, 3. februarja - Glasbena mladina Bele krajine pri Glasbeni šoli Črnomelj je pripravila v tukajšnji glasbeni šoli koncert Ane Kavčič, študentke 2. letnika flavte, in pianistke Andreje Marakun, absolventke na ljubljanski akademiji za glasbo.

DOLENJSKE TOPLICE - Od 4. do 6. februarja je v tukajšnji osnovni šoli potekal 13. topliški knjižni sejem. Zadnji dan sta bila gosta pisateljica Ivanka Mestnik in ilustrator njenih del, akademski slikar Jože Kumer.

KRŠKO - Pri založbi Opus je izšel pesniški prvenec novinarke Tamare Vonta iz Krškega z naslovom Sončni mrk gospod.

NOVO MESTO, 4. februarja - V Kulturnem centru Janeza Trdine je satirično gledališče Kerempuh iz Zagreba uprizorilo komedijo Nenada Stazića Vadbna demokracije.

SEVNICA, 4. februarja - V galeriji Esculap so odprli razstavo del slikarja in kiparja Borisa Žoharja s Ptuja, ki ga je predstavil sevniški umetnik Rudi Stopar. Razstavo je odprl direktor sevniškega zdravstvenega doma dr. Željko Halapija. V kulturnem programu je nastopila Jasmina Levičar z igranjem na citre.

BREŽICE, 5. februarja - Posavski muzej je pripravil pregledno razstavo del domačega slikarja Vlada Kopiniča iz Dobove. Umetnika je predstavila umetnostna zgodovinarica Jožica Vrtačnik Lorber, ki je razstavo tudi pripravila. Prvič je muzej predstavil dva nova posavska spominka: oljenko s steklenično in skledo z izboklinami.

NOVO MESTO, 5. februarja - Hrvaško kulturno združenje iz Novega mesta je pripravilo v prostorih Dolenjskega muzeja predavanje Mirjane Domini, ravnateljice Inštituta za migracijo in narodnosti v Zagrebu, z naslovom Pravni sistem Hrvaške in položaj manjšin.

NOVO MESTO - 5. februarja so na ločenskem pokopališču pokopali 82-letnega duhovnika Leopolda Povšeta. Mašo v kapiteljski cerkvi in pogrebne svečanosti je vodil slovenski metropolit in ljubljanski nadškof dr. Alojzij Suštar.

Prejšnji dan so se od pokojnika poslovili farani v Soteski, kjer je bil župnik zadnjih dvajset let.

SEVNICA, 5. februarja - V galeriji na gradu so odprli razstavo del likovnikov Posavja. Okoli 35 slikarjev iz Brežic, Krškega in Sevnice je razstavljalo več kot 40 del, ki jih je izbral akademski slikar Alojz Konec. Ob otvoritvi je pel sevniški oktet Jurija Dalmatina.

BREŽICE, 6. februarja - Na osrednji proslavi ob slovenskem kulturnem prazniku, na kateri sta nastopila glasbena skupina Tolovaj Mataj in dramski igralec Slavko Cerjak, je bil slavnostni govornik predsednik občinskega sveta dr. Alojzij Sušin. Na prireditvi je prejelo nagrado za uspešno delo šest posameznikov in skupin. Branko Bogovič, vsestranski kulturni delavec iz Loča, pa je prejel plaketo občine Brežice.

ČRNOMELJ, 6. februarja - Tamburaški orkester tukajšnje glasbene šole s solisti je v okviru praznovanja kulturnega praznika izvedel koncerta pred vrstniki v osnovnih šolah v Mozirju in Ljubnem.

KRŠKO, 6. februarja - V Valvasorjevi knjižnici so predstavili knjigo o zdravitelju Marjanu Knezu Zdravje iz ljubezni avtorice Ksenije Lekič.

METLIKA, 6. februarja - Ob slovenskem kulturnem prazniku so pripravili več prireditev. Tega dne sta v Kulturnem domu nastopila Klemen Ramovš (kljunasta flavta) in Simona Zorc z recitacijami Prešernovih pesmi. O pomenu tega praznika je govoril metliški župan Branko Matkovič.

NOVO MESTO, 6. februarja - V počastitev našega kulturnega praznika je bil v Knjižnici Mirana Jarca literarni večer, na katerem so predstavili novo

Lucijan Reščič in Franci Šali na predstavitvi v Knjižnici Mirana Jarca

pesniško zbirko Francija Šalija Romarke, ki je izšla pri založbi Enigma. Gostje večera so bili avtor zbirke, pisec spremne besede akademik dr. Boris Paternu, ki je v prvem delu govoril o Prešernu in njegovi poeziji, in ilustrator Lucijan Reščič. Šalijeve pesmi je bral Tomaž Koncilija, povezovalka prireditve pa je bila Darja Peperko.

NOVO MESTO, 6. februarja - V Kulturnem centru Janeza Trdine je bil koncert Orkestra Slovenske vojske.

RIBNICA, 6. februarja - V Miklovi hiši so v počastitev kulturnega praznika odprli razstavo Pokrajinskega muzeja Kočevje z naslovom Peter Kozler in prvi zemljevid slovenskega ozemlja.

ČRNOMELJ, 7. februarja - V okviru praznovanj slovenskega kulturnega praznika je bila v Špeličevi hiši otvoritev slikarske razstave domačinke Polone Pavlin, ki jo je pripravil Mladinski kulturni klub.

Naslednji dan je bila v Kulturnem domu osrednja občinska praznična prireditve, na kateri je imela slavnostni govor predsednica Zveze kulturnih organizacij Črnomelj Vidica Adlešič. Na proslavi so podelili Župančičeve plakete (prejela sta jo črnomaljska godba na pihala in Slavko Grahek) in diplome. V kulturnem programu je imel koncert Komorni orkester Slovenske filharmonije pod vodstvom Andreja Petrača s solistoma Miranom Kolblom in Moniko Zupan.

DOLENJSKE TOPLICE, 7. februarja - V zdraviliški restavraciji so odprli razstavo del akademskega slikarja Milana Butine. V kulturnem programu so nastopili mladi glasbeniki iz Buenos Airesa, basist Luka Debevec Mayer, bari-tonist Matej Debevec in pianist Christian Usciati, .

KRŠKO, 7. februarja - Občina, Zveza kulturnih organizacij in Kulturni dom so pripravili osrednjo prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku v Kulturnem domu. Slavnostni govornik je bil minister za kulturo dr. Janez Dular, v programu pa so sodelovali: ženski oktet Brestanica, oktet Deseti brat iz Ljubljane in akademski pevski zbor Tóneta Tomšiča iz Ljubljane. Podelili so Prešernove nagrade. Najvišjo, srebrno plaketo, je prejel Bojan Jankovič s Senovega.

KRŠKO, 7. februarja - Zveza prijateljev Krško je pripravila v knjigarni Opus literarni večer Nekaj bi vam rad povedal, na katerem so nastopili osnovnošolci in srednješolci pod vodstvom Marjane Požun - Milekič. Prireditve je bila v sklopu projekta Mladi za razvoj domačega kraja, katerega avtorica je Vida Ban.

Otvoritev Ciuhove razstave v Dolenjskem muzeju

NOVO MESTO, 7. februarja - Dolenjski muzej je pripravil pregledno razstavo likovnih del Jožeta Ciuhe, ki jo je odprl novomeški podžupan Alojz Zupančič. O umetniku in njegovem delu je govoril kustos Dolenjskega muzeja Jožef Matijević, o pomenu razstave pa direktor muzeja Zdenko Picelj. Ob tej priložnosti je izšla priložnostna mapa s Ciuhovimi reprodukcijami in besedilom Jožefa Matijevića. Otvoritev sta popestrila violinistka Petra Božič in harmonikar Branko Rožman.

TREBNJE, 7. februarja - V Kulturnem domu je tukajšnja Zveza kulturnih organizacij pripravila slavnostno akademijo ob kulturnem prazniku, na kateri so nastopili domači pihalni orkester, oktet Lipa, povezovalc in recitator Aleš Valič. Slavnostni govornik je bil pesnik in pisatelj bil France Režun.

VELIKE LAŠČE, 7. februarja - V Levstikovem domu so s koncertom, na katerem so nastopile tri domače pevske skupine kot gostje pa Šentjernejski oktet, počastili kulturni praznik.

Naslednji dan pa je bila ob tem prazniku prireditev na Turjaku, kjer so poleg domačih skupin Kulturnoumetniškega društva Marija Kogoja nastopili še folkloristi iz Horjula ter pevci in recitatorji iz Velikih Lašč. Slavnostni govornik je bil župan Velikih Lašč Milan Tekavec.

VINICA, 7. februarja - V Župančičevi hiši so predstavili knjigo Toneta Jakšeta Dolenjski obrazi. Poleg avtorja je sodeloval tudi pisatelj Jože Dular, nastopili pa so še domači tamburaši.

KOČEVJE, 8. februarja - Osrednja prireditev ob prazniku, na kateri so se z recitacijami Prešernovih pesmi, glasbo, petjem in plesom predstavile domače ljubiteljske skupine in dijaki kočevske gimnazije, je bila v Šeškovem domu, slavnostni govornik pa je bil župan Janko Veber.

NOVO MESTO, 8. februarja - Mestna občina je ob kulturnem prazniku pripravila v športni dvorani Marof koncert Novomeškega simfoničnega orkestra pod vodstvom dirigenta Zdravka Hribarja. Slavnostni govornik je bil podžupan Alojz Zupančič. Program je povezovala Jerica Pezdič. Na proslavi so podelili tudi županova priznanja, in sicer: zgodovinarju dr. Stanetu Grandi, arhivarju mag. Francetu Baragi, slikarju in grafiku Janku Oraču in Kulturnoumetniškemu društvu Krka.

SEMIČ, 8. februarja - V Kulturnem domu so pripravili prireditev ob kulturnem prazniku, na kateri so nastopili malčki iz vrta, osnovnošolci, učenci tukajšnjega oddelka glasbene šole ter ženski in moški pevski zbor. Slavnostna govornica je bila Sonja Ličen-Tešari.

CERKLJE OB KRKI, 13. februarja - V galeriji vojašnice so odprli slikarsko razstavo Marjana Matoha. O avtorju in njegovem delu je govoril Oto Forstnerič. Kulturni program so pripravili profesorji in učenci Glasbene šole Brežice ter glasbeniki Orkestra Slovenske vojske, ki so imeli koncert v Prosvetnem domu.

NOVO MESTO, 13. februarja - V Galeriji Krka so odprli razstavo del akademskega slikarja Sava Sovreta. Na otvoritveni slovesnosti, ki jo je povezovala Božena Petrov, sta govorila predsednik Kulturnoumetniškega društva Krka Janez Bernik in likovni kritik Janez Mesesnel, za prijetno vzdušje pa je poskrbel Slovenski kvintet trobil.

Z otvoritve razstave Sava Sovreta (na sliki desno) v Galeriji Krka

NOVO MESTO, 13. februarja - V galeriji Dolenjskega muzeja je bil koncert, na katerem sta se predstavili kitaristka Katja Klemše iz Nazarij in violinistka Jelena Ždrale iz Novega mesta.

ŠENTRUPERT, 13. februarja - Na tukajšnji osnovni šoli so predstavili jubilejno številko literarne revije Srečanja, v kateri že 20 let objavljajo svoja dela mladi literati iz osnovnih šol v trebanjski občini. O reviji, ki jo ureja prof. Jože Zupan, ravnatelj šentruperske osnovne šole, ilustrira pa Lucijan Reščič, pa je govoril prof. Jože Škufca, vodja organizacijske enote Zavoda RS za šolstvo v Novem mestu.

BEGUNJENA GORENJSKEM, 14. februarja - V tukajšnji galeriji Avsenik so odprli mednarodno razstavo naive, ki jo je posredovala Galerija likovnih samorastnikov iz Trebnjega. Razstavo je odprl dr. Zoran Kržišnik.

Predstavitve pesniške zbirke Iz časa v čas Ivana Perhaja (na sredini) v gostilni Vovko na Ratežu

RATEŽ, 14. februarja - V gostilni Vovko so predstavili novo pesniško zbirko Iz časa v čas pesnika Ivana Perhaja. Knjiga je izšla pri založbi Magnolija. Perhajevo pesništvo sta predstavila recitator Lojze Jožef in predstavnik založbe Ivo Kuljaj; na predstavitvi je sodeloval tudi avtor.

ŠENTJERNEJ, 14. februarja - V prostorih Dolenjske banke so odprli razstavo del akademske kiparke Vladimire Štoviček, ki jo je pripravila tukajšnja osnovna šola. Umetnico je predstavila šolska knjižničarka Branka Štefanič. Otvoritev so s citrami, recitacijami in petjem popestrili osnovnošolci.

NOVO MESTO, 15. februarja - Zveza kulturnih organizacij Novo mesto je pripravila v Kulturnem centru Janeza Trdine otvoritev razstave del likovne delavnice mladih 1995/96 in koncert mešanega pevskega zbora Pomlad. Na prireditvi so podelili odličja ter razglasili priznanja Zveze kulturnih organizacij Novo mesto za leto 1996. Odličja sta prejela Marija Žvegljč za delo v Kulturno-umetniškemu društvu Krka in Franc Plut, amaterski režiser in igralec iz Prečne.

NOVO MESTO, 15. februarja - Oživljeni literarni klub Dragotina Ketteja, ki deluje v okviru Zveze kulturnih organizacij Novo mesto, je v sodelovanju z Društvom novomeških študentov pripravil pesniško - filmski maraton. Pesmi in proza je bralo trinajst literatov, Boris Petkovič in Sašo Djukič sta predstavila svoje kratke filme, večer, ki ga je povezovala Barbara Barbič, pa sta dopolnila violinista Jelena Ždrale in Marjan Dovič.

NOVO MESTO - Tovarna zdravil Krka, ki od 19. decembra lani posluje kot delniška družba, je v lanskem letu povečala prodajo za 20 milijonov dolarjev, na tujem in domačem trgu je prodala za 314 milijonov dolarjev izdelkov in storitev. Tri četrtine proizvodov izvozi na tuje trge, med katerimi so najpomembnejši v Ruski federaciji, Cefti in nekdanji Jugoslaviji, predvsem Hrvaški. V letošnjem letu predvidevajo 7-odstotno rast. Skupaj z družbo Krka Zdravilišča naj bi dosegli več kot 330 milijonov dolarjev prodaje. Krka je z 92.000 delničarji med največjimi delniškimi družbami v Sloveniji. Njen osnovni kapital znaša 14.170.448.000 tolarjev. Lastniška struktura je naslednja: 24% pravne osebe, 19% skladi, 24% krkaši in 33% državljani Slovenije.

ČRNOMELJ, 18. februarja - V spomin na prvo zasedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta (SNOS), ki je bil v Črnomlju 19. in 20. februarja 1944, praznuje črnomaljska občina svoj praznik. Na proslavi v počastitev tega praznika je bil slavnostni govornik župan Andrej Fabjan, ki je podelil občinska priznanja. Plaketo občine Črnomelj je prejela tamburaška skupina iz Sodevcev pri Starem trgu, ki neprekinjeno igra že petdeset let, s presledkom zaradi druge vojne pa od leta 1923. Ekološko pohvalo brezo sta prejela Alenka Mravinec iz Kanižarice in Ivan Černjak s Sinjega Vrha.

V okviru praznovanja občinskega praznika je črnomaljski župan 21. februarja odprl mestno muzejsko zbirko.

NOVO MESTO, 18. februarja - Župan Franci Koncilija je sprejel avstrijskega veleposlanika v Sloveniji dr. Gerharda Wagnerja s soprogo, ki sta bila na uradnem obisku v Novem mestu. Oglejala sta si kapiteljsko cerkev in proštijo, razstavo Jožeta Ciuhe v Dolenjskem muzeju, stari del Novega mesta, frančiškansko cerkev s knjižnico ter samostan v Pleterjah.

NOVO MESTO, 19. februarja - V okviru srečanj z znanimi in zanimivimi Slovenkami in Slovenci, ki jih pripravlja Kulturnoumetniško društvo Krka, je bila v hotelu Krka predstavitev knjige Mitja Meršola Američani kar tako. Z avtorjem se je pogovarjal glavni urednik Slovenskih novic, Novomeščan Marjan Bauer.

TRNJE PRI BREŽICAH, 20. februarja - V gostišču Park so odprli slikarsko razstavo del likovne samorastnice Branke Hudina iz Bukoška pri Brežicah, ki je tokrat prvič samostojno razstavljala. O erotiki, ki je bila glavna tematika razstave, je govoril Renato Zorko z Radia Brežice, posebni gost je bil grafik Jože Vogelnik iz Radovljice. Otvoritev so z glasbenimi točkami popestrili učenci brežiške glasbene šole.

SEMIČ, 22. februarja - Občina Semič in tukajšnje kulturno društvo sta pripravila Krakarjeve dneve. V muzeju so odprli razstavo likovnih del domačinov Alenke Mušič, Antona Gerkšiča, Saša Pavloviča in Andreja Štubljarja. O njihovih stvaritvah je govoril višji kustos v Dolenjskem muzeju Jožef Matijevič. Kulturni program je pripravila glasbena skupina Nizki udarci.

Kasneje je bil v kulturnem domu recital pesmi dr. Lojzeta Krakarja ter rojakov Franceta Papeža in Antona Gerkšiča. Slavnostni govornik je bil župan Janko Bukovec. Večer pa je popestril s svojim nastopom pevski zbor sv. Štefana pod vodstvom Agate Judnič.

Naslednji dan je bil v župnijski cerkvi sv. Štefana recital pod naslovom Slomšek med nami.

STRUGE, 22. februarja - V tukajšnji osnovni šoli so odprli prvo samostojno razstavo del domačina Srečka Ferkulja.

LJUBLJANA, 25. februarja - Umril je Mitja Gregorač, znani slovenski koncertni in operni pevec. Rodil se je 27. decembra 1923 v Metliki, diplomiral na Akademiji za glasbo leta 1951, bil dve sezoni član ljubljanske Opere, potem pa vrsto let v svobodnem poklicu koncertnega pevca.

BREŽICE, 26. februarja - Tu so odprli retrospektivo risb prof. Miroslava Kuglerja, akademskega slikarja in dolgoletnega pedagoga brežiške gimnazije. Po pozdravnem nagovoru ravnatelja šole prof. Martina Šoška je o razstavi in avtorju govoril akademski slikar prof. Alojz Konec.

BREŽICE, 26. februarja - Posavski muzej in časopis Naš tednik sta pripravila v muzeju razgovor z glasbenico Stanko Macur iz Brestanice ter pesnikom in likovnikom Rudijem Stoparjem iz Sevnice. Pogovor je vodil urednik Našega glasa Ivan Kastelic. Stoparjeve pesmi je bral Ivan Mirt.

NOVO MESTO, 26. februarja - Hrvaško kulturno združenje in frančiškanski samostan sta organizirala humanitarni koncert hrvaške pevke Josipe Lisac. Na klavirju jo je spremljal Gojko Tomljanović.

SEVNICA, 26. februarja - V galeriji na sevniškem gradu so odprli 8. posavsko likovno razstavo, kjer je razstavljal 47 ustvarjalcev iz Posavja. Prireditve sta pripravili Grajska galerija in Zveza kulturnih organizacij Sevnica.

JANKOVICI, 28. februarja - Na Raztresenovi domačiji sta avtor Tone Jakše in pisatelj prof. Jože Dular predstavila knjigo Dolenjski obrazi. Večer je popestrila pevka skupina Kresnice iz Adlešičev.

KRŠKO, 28. februarja - Big band Krško je nastopil v hotelu Sremič na samostojnem koncertu.

LJUBLJANA, 28. februarja - V Cankarjevem domu so podelili nagrade

MAREC

Gospodarske zbornice Slovenije za izjemne dosežke enajstim gospodarstvenikom in podjetnikom, med katerimi sta bila tudi generalni direktor Term Čatež Borut Mokrovič in mag. Janez Istenič, znani vinogradnik iz Stare vasi pri Bizeljskem.

SEVNICA, 28. februarja - Tukajšnja Zveza kulturnih organizacij je pripravila nastop gledališča Toneta Čufarja z Jesenic s komedijo Alda Nicolajja Zenska je...ženska.

VIŠNJA GORA, 28. februarja - Na Čandkovi domačiji so pripravili kulturni večer, na katerem so se predstavili višnjegorski ustvarjalci: slikar Štefan Horvat ter pesnice Mihaela Zajc-Jarc, Marija Pilko in Melita Gervas. Med recitacijami je igral glasbenik Boštjan Klemenčič, večer pa je povezoval Rudi Škof iz Novega mesta.

LJUBLJANA - Na predlog Roberta Tinlota, direktorja urada za trto in vino OIV v Parizu, je francosko kmetijsko ministrstvo odlikovalo dr. Julija Nemaniča z viteškim križem za zasluge, ki jih je ta Belokranjec, znani vinski strokovnjak, zaposlen na Kmetijskem inštitutu Slovenije, doslej naredil na področju vinarstva. Odličje so mu izročili na francoskem veleposlaništvu v Ljubljani.

MAREC

GROSUPLJE, 1. marca - Tukajšnja Zveza kulturnih organizacij je ob 15-letnici folklorne skupine Račna pripravila v Račni prireditve z naslovom Dolenjska v plesu in pesmi.

Gledališka skupina Kulturnega društva Stična pa je v Kulturnem domu Grosuplje uprizorila komedijo Branislava Nušiča Sumljiva oseba.

NOVO MESTO - 1. marca je bil dan odprtih vrat Dolenjskega muzeja.

Že 28. februarja je bila otvoritev razstave z naslovom Orožje iz depojev Dolenjskega muzeja. Avtorica razstave je bila pedagoginja Ivana Tanko, ki je tudi napisala tekst v priložnostnem katalogu. Večer je s ciklusom vojaških ljudskih pesmi obogatila pevka Bogdana Herman.

1. marca so si obiskovalci lahko ogledali depo etnološkega oddelka, arheološke restavratorske delavnice in vseh stalnih muzejskih zbirk ter slikarsko razstavo Jožeta Ciuhe. Direktor Dolenjskega muzeja Zdenko Picelj je govoril o uspešnem delu muzeja v preteklem letu.

NOVO MESTO, 1. marca - Tukajšnja Zveza kulturnih organizacij, Kulturni center Janeza Trdine in Mestna občina so pripravili v Kulturnem centru plesno predstavo v počastitev 90-letnice rojstva plesalca, koreografa, pedagoga, pisca, pesnika, slikarja in častnega občana občine Novo mesto Pina Mlakarja. V programu, ki ga je povezovala Jerica Pezdič, so poleg slavnostnega govornika, novomeškega župana Francija Koncilije, nastopili plesalci domačega plesnega društva Terpsihora (koreograf Gregor Luštek), Slovenski plesni projekt, katerega koreografija "Posvečeno mojim koreninam" je delo Freda Lasserra, in plesni oddelek Glasbene šole Marjana Kozine, ki ga vodi Sonja Rostan. Za uvod so organizatorji pripravili ogled videokasete s koreografijami Pina Mlakarja in v izvedbi plesalcev Maruše in Vojka Vidmarja. Prireditve se je udeležil skupaj z življenjsko sopotnico in soplesalko Pio tudi slavljenec Pino Mlakar, ki je navdušil občinstvo s svojim prisrčnim nagovorom.

STRANSKA VAS PRI NOVEM MESTU, 1. marca - Moški pevski zbor Ruperčvrh in mešani pevski zbor Mali Slatnik sta nastopila na večeru narodnih in umetnih pesmi.

NOVO MESTO, 5. marca - Hrvaško kulturno združenje je pripravilo predavanje o mirni reintegraciji hrvaškega Podonavja, ki ga je imel Vladimir Škarič iz Inštituta za uporabne družbene raziskave v Zagrebu.

BREŽICE, 6. marca - Posavski muzej je pripravil ob dnevu žena slikarsko razstavo Junoša Miklavca. Slavnostna govornica je bila Štefka Kučan, slikarja je predstavila Agata Pevec, kustodinja in pedagoginja v muzeju. Razstavo, ki jo je s svojim nastopom popestrila dramska igralka Polona Vetrh, je odprl brežiški župan Jože Avšič.

ČRNOMELJ, 6. marca - Glasbena mladina Bele krajine je pripravila v dvorani župnijske Karitas koncert kvarteta Arco Baleno iz Belgije.

LJUBLJANA, 6. marca - Predsednik Slovenskega konservatorskega društva Janez Kromar je v Narodni galeriji podelil Steletovo nagrado za življenjsko delo prof. dr. Emilijanu Cevcu in tri Steletova priznanja za leto 1996. Med prejemniki priznanj je bil tudi Andrej Hudoklin iz Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto, ki je dobil to priznanje za aktivno vlogo pri ohranitvi

Ivana Tanko, avtorica razstave Orožje iz depojev Dolenjskega muzeja

močvirnega sveta Jovsov in ureditev izvirnega območja ponikovalnice Temenice. Slavnostni govornik na podelitvi je bil predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti dr. France Bernik.

NOVO MESTO, 6. marca - V galeriji Luna je bila otvoritev razstave slik fotografa Gorana Bertoka z naslovom Fotografije.

DOLENJSKE TOPLICE, 7. marca - V zdraviliški restavraciji so pripravili v počastitev dneva žena literarni večer ob izidu knjižnega prvenca Prebujanje Anice Šparavec - Erić. Poleg avtorice in predstavnika založbe Erro Tonija Vovka so v kulturnem programu nastopili pevci šmihelskega moškega zbora. Pesmi iz novonastale zbirke Anice Šparavec - Erić, ki je doma iz hrvaškega Zagorja, sedaj pa živi in dela kot ekonomistka v tovarni zdravil Krka, je bral Jani Kramar, ki je tudi povezoval progoram.

ČRNOMELJ, 8. marca - Kulturnoumetniško društvo Artoteka Bela krajina je pripravilo v Špeličevi hiši otvoritev likovne razstave zakoncev Neve Vranešič - Virant in Kostje Viranta.

ŠENTJERNEJ, 8. marca - Domači pihalni orkester je imel v osnovni šoli letni koncert. Orkester, ki šteje 42 članov, vodi Sandi Franko.

NOVO MESTO, 9. marca - Glasbena šola Marjana Kozine je pripravila violinski koncert Novomeščanke Maje Bevc, dijakinje Srednje glasbene in baletne šole Ljubljana.

PREČNA, 9. marca - Tukajšnje amatersko gledališče je pod vodstvom svojega režiserja Franca Pluta pripravilo komedijo Frana Lipana Glavni dobitek in jo prvič uprizorilo v Kulturnem domu.

NOVO MESTO, 12. marca - V Kulturnem centru Janeza Trdine je bil komorni koncert ob 200. obletnici rojstva Franza Schuberta. Nastopili so Irena Baar (sopran), Tomaž Lorenz (violina), Alenka Šček - Lorenz (klavir) in Andrej Petrač (violončelo).

KOČEVJE, 13. marca - Na povabilo kočevskega župana Janka Vebra sta to mesto obiskala predstavnika pobratene občine Dolina pri Trstu, župan Boris Pangerc in podžupan Aldo Štefančič.

LJUBLJANA - V Mali galeriji Cankarjevega doma so podelili nagrade izbranim avtorjem, ki so sodelovali na natečaju za fotografijo leta, in odprli razstavo njihovih del. Okrog 140 avtorjev je poslalo več kot 1400 fotografij. Žirija je v kategoriji umetniške fotografije podelilo prvo nagrado Borutu Peterlinu, doma iz Straže, ki zdaj študira na mednarodnem oddelku za fotografijo na praški akademiji za fotografijo, film in televizijo.

NOVO MESTO, 14. marca - Mešani pevski zbor Revoz, ki ga vodi prof. Cvetka Hribar, je imel v Kulturnem centru Janeza Trdine celovečerni koncert. Gostje so bili pevci otroškega pevskega zbora Osnovne šole Vavta vas.

SEVNICA, 14. marca - V organizaciji tukajšnje Zveze kulturnih organizacij je gostovala gledališka skupina DKD Svoboda Senovo z uprizoritvijo komedije Toneta Partljiča Štajer'c v Ljubljani.

TREBNJE, 14. marca - Društvo glasbenih pedagogov in skupnost glasbenih šol Bele krajine, Dolenjske in Posavja sta pripravila v Kulturnem domu tradicionalno revijo učencev glasbenih šol iz Brežic, Črnomlja, Krškega, Novega mesta, Sevnice in Trebnjega. Prireditelj je odprla ravnateljica tukajšnje glasbene šole prof. Tatjana Mihelčič - Gregorčič.

BENINGHEIM (NEMČIJA), 15. marca - Folklorna skupina Kulturnega društva Mura je praznovala svojo 10-letnico delovanja. Na slavnostno prireditev so povabili tudi folklorno skupino Kulturnoumetniškega društva Otona Župančiča iz Artič, ki so jo spremljali predstavniki brežiške občine in Zveze kulturnih organizacij.

KOSTANJEVICA, 15. marca - Aktiv kmečkih žena Pod Gorjanci, ki deluje pod okriljem Društva kmetič Krško, je v Kulturnem domu pripravil večer ljudskih pesmi in starih običajev. Na prireditvi so se jim pridružili še člani kulturnega društva Svoboda iz Senovega in Kostanjeviški oktet.

KRŠKO, 15. marca - Kulturni dom je pripravil celovečerni balet Georga Gershwina, ki sta ga uprizorila orkester in baletni ansambel SNG Opera in balet Ljubljana. Dirigent je bil Igor Švara, solist pa pianist Aci Bertoneclj.

METLIKA, 15. marca - Belokranjski muzej je v Ganglovem razstavišču pripravil razstavo z naslovom Veseli vuzem, na kateri so bile na ogled grafične upodobitve pisanic Arpada Šalamona in Jožeta Žlavsa in velikoočne voščilnice iz zbirke Hede Vidmar Šalamon. Razstavo je odprla direktorica Mestnega muzeja

MAREC Ljubljana in predsednica Slovenskega muzejskega društva Taja Čepič. Na otvoritvi so zapele pevke iz Adlešičev.

OSILNICA, 15. marca - Pred letno konferenco Civilnega gibanja za razvoj Osilniške doline so pripravili literarni večer, na katerem je bral svoje pesmi Vaslav Jarm iz Kočevja. Njega in Jarmovo družino je predstavil Jože Ožura, zbrane pa je pozdravil osilniški župan Anton Kovač.

ROB PRI VELIKIH LAŠČAH, 15. marca - Dramska skupina tukajšnjega kulturnoumetniškega društva je uprizorila komedijo Frana Lipaha Glavni do-bitek.

NOVO MESTO, 19. marca - Na povabilo Knjižnice Mirana Jarca je svetovni popotnik Tomo Križnar iz Nakla predstavil ob diapozitivih svojo zadnjo knjigo Mana, ki je nastala na popotovanju med Indijanci.

KOČEVJE, 20. marca - Razstavo Belokranjske pisanice, ki sta jo organizirala Pokrajinski muzej Kočevje in Belokranjski muzej Metlika, so odprli v tukajšnjem muzeju.

NOVO MESTO, 20. marca - V veliki čitalnici Knjižnice Mirana Jarca je bila predstavitev najnovejšega romana Puščava pisatelja Bogdana Novaka iz Ljubljane.

KRŠKO, 21. marca - Tamara Vonta je predstavila svojo pesniško zbirko Sončni mrk gospod v založbi Opus, kjer je knjiga izšla. Poleg avtorice sta sodelovala na predstavitvi recitatorka Ana Rostohar in urednik založbe Silvester Mavsar. Glasbeno je večer popestrila posavska skupina Tunke.

LJUBLJANA, 21. marca - Dolenjski in belokranjski župani so na sejmu Alpe Adria družno predstavili naravno in kulturno dediščino svojih krajev. Prireditel sta ob izdaji knjižnice Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine pripravili Območna gospodarska zbornica Novo mesto in Dolenjska turistična zveza. Med gosti so bili podpredsednik vlade Marjan Podobnik, minister Božo Grafenauer in predsednik Turistične zveze Marjan Rožič.

MIRNA PEČ, 21. marca - V tukajšnji osnovni šoli je bila otvoritev razstave del akademske slikarke, rojakinje Mojce Pungerčar. Umetnico je predstavil kustos Dolenjskega muzeja Jožef Matijevič. Gostja otvoritve je bila dr. Metka Klevišar, Slovenka leta 1996, s kratkim predavanjem. Večer, s katerimi so obeležili mate-rinski dan, so popestrili osnovnošolci s kulturnim programom.

ŠMARJEŠKE TOPLICE - Od 21. do 23. marca je deset slikarjev (Jožica Medle, Ida Rebula, Huiqin Wang, Stane Žerko, Boris Zajc, Marijan Maznik, Janko Orač, Jurij Godec, Tomaž Železnik in Stane Petrovič) ustvarjalo na 3. likovni delavnici. Njihova dela so bila predstavljena v avli zdravilišča. Na otvoritvi razstave 23. marca je zbrane pozdravil direktor Zdravilišča Šmarješke Toplice Matevž Aš, ustvarjalce pa je predstavil kustos Dolenjskega muzeja Jožef Matijevič. Otvoritev so s pesmijo polepšali pevci Šentjernejskega okteta.

TREBNJE, 21. marca - V avli Centra za izobraževanje in kulturo so Galerija samorastnikov, Zveza kulturnih organizacij in Knjižnica Pavla Golie pripravili pregledno razstavo trebanjskega kiparja, 56-letnega Staneta Novaka. O umetniku in njegovem delu je govoril Janez Gartnar; ob otvoritvi je imel koncert mešani pevski zbor iz Kranja.

ADLEŠIČI, 22. marca - V Kulturnem domu je bila slavnostna akademija v počastitev praznika krajevne skupnosti. Nastopili so učenci adlešiške šole in člani tukajšnjega Kulturnoumetniškega društva Boža Račiča. Prejšnji dan so na Raztresenovi domačiji v Jankovičih predstavili knjigo Marte Božič Sodelovanje in organiziranje. V okviru praznovanja je bila tu še otvoritev razstave del slikarke Nede Erceg iz Zagreba.

BREŽICE, 22. marca - Tukajšnja glasbena šola je v počastitev materinskega dneva v cerkvi sv. Lovrenca priredila koncert, ki ga je nasloвила Komorni večer z vami. Program je povezovala Ela Verstovšek.

KRMELJ, 22. marca - V osnovni šoli je učiteljcem predavala dr. Jane Bluestein, Američanka, ki je doktorirala v Pittsburgu iz pedagoških znanosti, živi pa v New Mexicu. Govorila je o svojih spoznanjih, ki jih je zapisala v svoji najnovejši knjigi Disciplina 21. stoletja.

KRŠKO, 22. marca - Kulturni dom je organiziral koncert Volodje Balžalorskega (violina) in Igorja Sajeta (kitara).

RIBNICA, 22. marca - Pred spomenikom v Makoši pri Ribnici je bila počastitev spomina na tragični dogodek 25. marca 1944, ko je padlo 17 borcev 9. kočevske brigade. O tem je govoril nekdanji borec te enote Engelbert Zorc.

SEMIČ, 22. marca - Kulturnoumetniško društvo Orel iz Semiča je ob materinskem dnevu pripravilo predstavo Molièrove komedije Kaznovani soprog v izvedbi igralske skupine Kulturnoumetniškega društva Predoslje. Naslednji dan, na cvetno nedeljo, pa je bil prav tam, v Kulturnem domu, kulturni večer z naslovom Poklanjamo vam šopek sreče in veselja. Nastopili so mladi igralci iz Črmošnjic, otroška skupina iz Črešnjevca, mladi glasbeniki semiške podružnice Glasbene šole Črnomelj, Šokice in moški pevski zbor sv. Štefana.

VIVA DEL GARDA (ITALIJA), 23. marca - Pihalni orkester Krka Zdravilišča iz Straže se je tudi letos udeležil mednarodnega temovanja pihalnih orkestrrov v tem italijanskem mestu. Nastopili v 1. kategoriji in bili med 13 orkestri najboljši, njihov dirigent Miro Saje pa je bil najboljši od vseh 44 sodelujočih.

NOVO MESTO - 24. in 25. marca sta bili v Domu kulture gledališki predstavi Isaaca Bashevisa Singerja Norci iz Helma v izvedbi Mestnega gledališča ljubljanskega, ki ju je organiziral Kulturni center Janeza Trdine.

DOBREPOLJE, 25. marca - V Jakličevem domu so s kulturno prireditvijo proslavili materinski dan, ki so jo pripravili tukajšnje mladinsko društvo, osnovna šola in aktiv kmečkih žena.

NOVO MESTO, 25. marca - S pesmijo v pomlad je naslovila tukajšnja Zveza kulturnih organizacij letošnjo revijo otroških pevskih zborov v avli Kulturnega centra Janeza Trdine, na kateri so nastopili pevci iz osnovnih šol Bršljin, Šmihel, Škocjan, Center, Grm, Šmarjeta in Vavta vas.

NOVO MESTO, 26. marca - V osnovni šoli Bršljin je bilo celodnevno delovno srečanje o pripravah na devetletno osnovno šolo, ki ga je pripravilo Ministrstvo za šolstvo Republike Slovenije in je bilo eno od 16 takih posvetovanj po Sloveniji. Srečanja so se udeležili minister za šolstvo in šport dr. Slavko Gaber, državna sekretarka Teja Valenčič, od kurikularne komisije Janez Krek, ravnatelj osnovnih šol in vrtcev, župani in drugi predstavniki občin ter v drugem delu še učitelji in predstavniki svetov staršev.

NOVO MESTO, 27. marca - Društvo knjižničarjev Dolenjske, ki združuje knjižničarje splošnih, osnovnošolskih, srednješolskih ter specialnih knjižnic pa tudi cerkvenih in samostanskih na območju Dolenjske z Belo krajino in Posavjem, je imelo v prostorih Knjižnice Mirana Jarca svoj občni zbor. Oceno dela društva v lanskem letu je podala predsednica prof. Nataša Petrov. Svoje delo v preteklem letu so predstavile ravnateljice šestih splošnoizobraževalnih knjižnic iz Brezic, Črnomlja, Novega mesta, Krškega, Metlike in Trebnjega. Poročili sta podali tudi Marija Andrejčič za osnovnošolske in Nataša Kumer za srednješolske knjižnice. Na zboru so za naslednji dve leti izvolili za predsednika prof. Ivico Miliča, višjega bibliotekarja v Knjižnici Mirana Jarca. Društvo, ki bo letos praznovalo dvajsetletnico delovanja, šteje okrog sto članov.

NOVO MESTO, 27. marca - V veliki čitalnici Knjižnice Mirana Jarca so predstavili knjižno novost trebanjskega pisatelja Franceta Režuna V objemu letnih časov, ki je izšla pri založbi Kmečki glas. Razgovor z avtorjem je vodila bibliotekarka Jadranka Matić - Zupančič. Črtice je brala poleg pisatelja in voditeljice še Mateja Barbič.

NOVO MESTO, 27. marca - Kulturnoumetniško društvo Krka je v Galeriji Krka pripravilo otvoritev razstave del akademske slikarke Vide Slivnik. O avtorici in njenih delih je govoril dr. Nace Šumi, v kulturnem programu pa je nastopil godalni kvartet Enzo Fabiani, ki so ga leta 1989 ustanovili diplomanti ljubljanske akademije za glasbo.

TOLMIN, 27. marca - Tamburaški orkester in solisti Glasbene šole Črnomelj so nastopili pred tolminskimi osnovnošolci.

METLIKA, 31. marec - Na velikonočni ponedeljek so člani folklorne skupine Ivana Navratila na metliškem trgu "zavirali kolo" za ljubitelje obujanja tega starega običaja. Igrala je metliška godba na pihala, kot gostje pa so nastopile adlešičke pevke.

Alojz Konec: ZVONČKI V ZIMSKEM INTERIERU, olje na platnu, 50 x 53 cm, sign. sr. sp., 1997

SODELAVCI TE ŠTEVILKE

Karel BAČER, prof. slovenskega jezika in književnosti, v pokoju, lektor, leksikograf, Novo mesto
Ana BEVC, socialna delavka, upokojena, Novo mesto
Martina BOŽIČ, gimnazijska maturantka, Dolenje Dole, Škocjan
Marjan BREZOVAR, dramaturg, v pokoju, Ljubljana
Tone GOŠNIK, novinar - urednik in publicist, upokojen, Novo mesto
Ivan GREGORČIČ, prof. slovenskega jezika in književnosti, Osnovna šola Mirna, Rakovnik, Šentrupert
Urška HENIGMAN, študentka Filozofske fakultete v Ljubljani, Dolenjske Toplice
Milan MARKELJ, novinar, urednik, Novo mesto
Jadranka MATIČ - ZUPANČIČ, prof., višja bibliotekarka v Knjižnici Mirana Jarca v Novem mestu, Novo mesto
Jožef MATIJEVIČ, umetnostni zgodovinar, višji kustos v Dolenjskem muzeju Novo mesto, Mirna Peč
Marija MERCINA, prof. slovenskega jezika in primerjalne književnosti v Šolskem centru Nova Gorica, Nova Gorica
Peter NOVAK, dr. tehniških znanosti, Fakulteta za strojništvo v Ljubljani, Ljubljana
Irma OŽBALT, prof. slovenskega in angleškega jezika, kanadska Slovenka, Kanada
Nataša PETROV, prof. francoskega jezika in primerjalne književnosti, vodja Domoznanskega oddelka v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto, Novo mesto
Marjan RAVBAR, dr. geografskih znanosti, direktor Inštituta za geografijo Univerze v Ljubljani, Novo mesto
Primož REPAR, Cvibljje, Dolenjske Toplice
France REŽUN, predmetni učitelj zgodovine in zemljepisa, upokojen, Trebnje
Zorka SKRABL, prof. zgodovine in sociologije, vodja Zgodovinskega arhiva Ljubljana - enota za Dolenjsko in Belo krajino, Novo mesto
Franci ŠALI, prof. sociologije, vodja Dolenjske založbe pri Tiskarni Novo mesto, Vavta vas
Damijan ŠINIGOJ, svobodni kulturni delavec, pisatelj, Novo mesto
Peter ŠTEFANČIČ, lektor in tajnik Dolenjske založbe pri Tiskarni Novo mesto, Novo mesto
Rozina ŠVENT, mag. zgodovine, vodja Retrospektivne bibliografije v NUK Ljubljana, Ljubljana
Sonja VOTOLEN, predmetna učiteljica slovenskega in angleškega jezika, Osnovna šola Slivnica, Slivnica
Sonja ZIDARIČ, absolventka angl. jezika in književnosti na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, Nova Gorica

RAST
RAST
RAST

**REVIJA ZA LITERATURO, KULTURO
IN DRUŽBENA VPRAŠANJA**

Letnik VIII., leto 1997, št 3-4 (49-50)

ISSN 0353-6750, UDK 050 (497.4)

IZDAJATELJICA: Mestna občina Novo mesto, zanjo župan Franci Koncilija

SOIZDAJATELJICE: Občine Črnomelj, Metlika, Šentjernej, Škocjan, Trebnje in druge občine Dolenjske, Posavja, Bele krajine ter Kočevske

SVET REVIJE: Predsednik sveta: Robert Judež (Mestna občina Novo mesto), člani: Cvetka Klobučar (Škocjan), Ksenija Khalil (Črnomelj), Milan Rman (Trebnje), Milan Travnikar (Metlika), Ida Zagorc (Šentjernej)

UREDNIŠTVO: Jože Škufca (odgovorni urednik), Nataša Petrov (namestnica odgovornega urednika), Ivan Gregorčič (Literatura), Milan Markelj (Kultura), Marjan Ravbar (Družbena vprašanja), Janez Gabrijelčič (Rastoča knjiga), Rudi Stopar (Odmevi in odzivi) in Lucijan Reščič (likovni urednik)

NASLOV UREDNIŠTVA IN TAJNIŠTVA: Mestna občina Novo mesto, Seidlova cesta 1, 8000 Novo mesto, s pripisom za revijo Rast, tel.: (068) 317-256, faks: (068) 322-731

TAJNIK REVIJE: Franc Zaman

LEKTOR: Peter Štefančič

NAROČNINA: Mestna občina Novo mesto, št. ŽR.: 52100-630-40115, s pripisom za revijo Rast
Letna naročnina za fizične osebe je 3.500 SIT, za pravne osebe 6.000 SIT. Ta številka stane v prosti prodaji 1.000 SIT

PRISPEVKI: Rokopise sprejemajo tajnik revije in uredniki. Nenaročenih rokopisov in drugih gradiv ne vračamo. Željeno je, da so prispevki napisani z računalnikom v dveh izvodih na eni strani papirja in s širokim razmikom (30 vrst na stran). Zapisi na računalniški disketi naj bodo shranjeni v formatu MS Word, Wordperfect ali v dostext.

NAKLADA: 1000 izvodov

PRIPRAVA ZA TISK: Biro M Novo mesto

TISK: Tiskarna Novo mesto

Po mnenju Ministrstva Republike Slovenije za kulturo (št. 415 - 325 / 92 z dne 1. julija 1992) je revija uvrščena med proizvode, za katere se plačuje 5-odstotni davek od prometa proizvodov.

Izhaja štirikrat letno v dvojnem obsegu, in sicer marca, junija, oktobra in decembra

Izid te številke so podprli: Ministrstvo Republike Slovenije za kulturo, Mestna občina Novo mesto, Upravna enota Novo mesto in občine soizdajateljice

82
RAST 1997

200701932,3/4

COBISS o

KUJIZNICA H. JARCA
Domeniški sodelox

RAST - JUNIJ 1997

MESTNA OBČINA NOVO MESTO